

Αντίκτυπος στα δικαιώματα του παιδιού

από τα μέτρα που υιοθετήθηκαν
κατά τη διάρκεια της πανδημίας
της SARS-CoV-2

ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΥΠΡΟΣ 2022

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Επίτροπος Προστασίας
των Δικαιωμάτων
του Παιδιού

© 2022 Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, Κύπρος. Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται αυστηρά η πώληση ή οποιαδήποτε άλλη εμπορική εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους της παρούσας έκδοσης. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση ή αναδιατύπωση αποσπασμάτων με την προϋπόθεση αναφοράς στην πηγή.

Οι εκδόσεις του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών διατίθενται δωρεάν.

Η Έκθεση συντάχθηκε υπό την καθοδήγηση των εμπειρογνομόνων:

- Vanessa Sedletzki, Διεθνής Σύμβουλος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τη Διακυβέρνηση, την Πολιτική
- Véronique Lerch, Ανεξάρτητη Σύμβουλος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: Μάριος Κουρουφέξης

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: GMS Ltd

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ
ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΓΤΠ 18/2022- 120

ISBN: 978-9963-50-557-9

ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ

Βυζαντίου 5, 1ος Όροφος, Spyrides Tower, 2064 Στρόβολος, Λευκωσία

Τηλ.: 22873200

Φαξ: 22872365

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: childcom@ccr.gov.cy

Ιστότοπος: www.childcom.org.cy

Η Έκθεση συντάχθηκε με την οικονομική στήριξη της UNICEF στο πλαίσιο του κοινού προγράμματος ENOC/UNICEF για διακρατική αξιολόγηση των επιπτώσεων που είχαν στα δικαιώματα του παιδιού τα μέτρα που υιοθετήθηκαν από τα κράτη για περιορισμό της διασποράς της COVID-19. Το περιεχόμενο της παρούσας Έκθεσης αντιπροσωπεύει τις απόψεις των συντακτών της και μόνον και τελεί υπό την αποκλειστική τους ευθύνη.

«Με τόσους πολλούς
περιορισμούς νιώθουμε
σαν χρυσόψαρα
στη γυάλα.
Ζούμε την καλύτερη ηλικία
τη χειρότερη στιγμή»

«Τα παιδιά δεν
φτιάχνουμε τους νόμους
ή τις ιδέες, αλλά πρέπει
να συμμετέχουμε σε αυτό
τον αγώνα»

Εισαγωγικό Σημείωμα

Τα στατιστικά στοιχεία, η καθημερινή επιδημιολογική πληροφόρηση, οι περιορισμοί στις μετακινήσεις και οι δραστικές αλλαγές στην καθημερινότητα και τις συνήθειές μας δεν ήταν παρά μερικές από τις δομικές αλλαγές που επιήλθαν στη ζωή μας για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας COVID-19. Για πρώτη φορά μετά την υιοθέτηση διεθνών συμφώνων και συμβάσεων, τα ανθρώπινα δικαιώματα περιορίστηκαν παγκοσμίως σε σημαντικό βαθμό από τα κράτη προκειμένου να σταματήσει η εξάπλωση του ιού, ο οποίος μέχρι σήμερα έχει κοστίσει τη ζωή 4.515.104 ατόμων¹. Αντιμέτωπη με μια άνευ προηγουμένου κατάσταση, η διεθνής κοινότητα κατέφυγε σε διάφορα μέσα για να καθορίσει την τροχιά της πορείας του COVID-19, και συνεχίζει να χρησιμοποιεί αυτά τα μέτρα δύο χρόνια μετά την πρώτη αναφορά για τον ιό².

Η ανταπόκριση των κρατών σε μια τέτοια κρίση δεν ήταν η επιδίωξη της εξαφάνισης της πηγής του ιού, αλλά ο περιορισμός του αντικτύπου του σε άτομα και ομάδες. Θα ήταν άδικο να μην αναγνωρίσουμε τις δυσκολίες των κρατών στην αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης, η οποία αποτέλεσε άμεση απειλή τόσο για τη ζωή όσο και για τα μέσα διαβίωσης και για την οποία τα περισσότερα κράτη παγκοσμίως ήταν απροετοίμαστα. Η λήψη μιας σειράς μέτρων, άρρηκτα συνδεδεμένων με τα ανθρώπινα δικαιώματα, με στόχο την προστασία του δικαιώματος στη ζωή και στην υγεία και την παροχή στα συστήματα υγείας της ικανότητας αντιμετώπισης αυτής της έκτακτης ανάγκης, είχε αναμφίβολα αντίκτυπο στον γενικό πληθυσμό. Δεν είναι τυχαίο ότι τα μέτρα που λαμβάνονται μεταβάλλονται συνεχώς, χαρακτηριστικό των ενεργειών σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, με βάση όχι μόνο την επιδημιολογική εικόνα που επικρατούσε στη δικαιοδοσία ενός κράτους, αλλά και ως αποτέλεσμα του αντικτύπου που είχαν τα μέτρα σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων. Ωστόσο, οι διαφορετικές αντιλήψεις για τα μέτρα δείχνουν ότι αυτά δεν μπορούν να ερμηνευθούν ως ιδεαλιστικές διακηρύξεις για την ευημερία της ανθρωπότητας, αλλά μόνο ως μέτρα άρρηκτα συνδεδεμένα με το πλαίσιο και λειτουργία ενός δημοκρατικού κράτους.

Με την έλευση του ιού στη ζωή μας, συνειδητοποιήσα ότι η ύπαρξη κανονιστικών κοινωνικών αναπαραστάσεων για τα δικαιώματα του παιδιού, οι οποίες διαμορφώνονται από τις επικρατούσες αντιλήψεις για την παιδική ηλικία, αποτυπώθηκε τόσο στη διαδικασία όσο και στο περιεχόμενο των μέτρων που έλαβε η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για το παιδί και τα δικαιώματά του επηρέασαν όχι μόνο τα μέτρα που ελήφθησαν, αλλά είχαν αρνητικό αντίκτυπο και στις κοινωνικές αναπαραστάσεις για τον τρόπο μετάδοσης του ιού, αλλά και στη λήψη αποτελεσματικών μέτρων για την προστασία από τον ιό, και, κατά συνέπεια, στις πρακτικές που εφαρμόστηκαν σε σχέση με τα παιδιά. Ένα από τα κύρια επιχειρήματά μου, ως Επιτρόπου Προστασίας για τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Κύπρο, είναι ότι οι τέσσερις Αρχές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που ορίζονται ως η συμμετοχή των παιδιών, η διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντός τους, η ανάπτυξη και η μη διάκριση, δεν μπορούν να ενσωματωθούν σε καμία απόφαση που λαμβάνεται χωρίς να έχουν προηγηθεί διαρθρωτικές αλλαγές. Οι κραυγαλέες ελλείψεις στην εφαρμογή αυτών των Αρχών σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης καταδεικνύουν την επείγουσα ανάγκη διαρθρωτικών αλλαγών σε περιόδους ειρήνης και ασφάλειας, ώστε να μπορούμε να αναφερόμαστε σε μια νέα, σύγχρονη ιστορία των δικαιωμάτων του παιδιού.

Η παρούσα Αξιολόγηση Αντικτύπου στα Δικαιώματα του Παιδιού (ORIA), η οποία συντάχθηκε σε συνεργασία με το Δίκτυο Ευρωπαίων Επιτρόπων για το Παιδί και τη UNICEF, ξεκίνησε δέκα μήνες μετά την έναρξη της πανδημίας στην Κύπρο, τον Μάρτιο του 2020. Τα βασικά ευρήματα και οι συστάσεις της προέρχονται από παιδιά και επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά: 3.320 παιδιά (ηλικίας 3-18 ετών), 61 επαγγελματίες και τρεις γονείς παρέχαν πληροφορίες για τους σκοπούς του παρόντος έργου. Επιπρόσθετη πληροφόρηση παραχωρήθηκε από οργανισμούς που ασχολούνται ή παρέχουν υπηρεσίες σε παιδιά. Διενεργήθηκε εν μέσω πανδημίας, σκοπός της είναι να διαπιστώσει πώς τα μέτρα που υιοθετήθηκαν επηρέασαν τα παιδιά και τα δικαιώματά τους, με στόχο την ενημέρωση και τον προσανατολισμό των διαδικασιών λήψεως αποφάσεων και των πρακτικών, έστω και σε προσωρινή

¹ Από τις 30 Αυγούστου 2021. Πληροφορίες ανακτήθηκαν από <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

² Ο ιός αναφέρθηκε για πρώτη φορά στα τέλη του 2019.

βάση, μέχρι το τέλος της πανδημίας. Έχει σχεδιαστεί για να παρέχει μια σταθερή βάση για όσους λαμβάνουν αποφάσεις, τους/τις επαγγελματίες και τα ίδια τα παιδιά. Όσο αναλυτική και εμπειριστατωμένη και αν είναι η παρούσα Έκθεση, θα πρέπει ταυτόχρονα να υπογραμμιστεί ότι η αποτύπωση της ακριβούς επίδρασης των μέτρων στα παιδιά εν γένει, σε συγκεκριμένες ομάδες παιδιών ή μεμονωμένα παιδιά είναι ανέφικτη. Η παρούσα Έκθεση επιδιώκει να παρέχει την ακριβέστερη δυνατή απεικόνιση.

Πέρα από τη λεπτομερή τεκμηρίωση της επίδρασης των μέτρων, θεωρώ απαραίτητο να επισημάνω μια συγκεκριμένη πτυχή που επαναλαμβάνεται σε ολόκληρη την Έκθεση. Η έρευνα έδωσε φωνή στην έντονη αίσθηση τόσο των παιδιών όσο και των επαγγελματιών ότι τα μέτρα ήταν προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ενηλίκων. Τα οικονομικά συμφέροντα, καθώς και η αντίληψη ότι τα παιδιά δεν θα μπορούσαν να τηρήσουν τους κανόνες, επέτρεψαν το άνοιγμα καταστημάτων, εστιατορίων και εμπορικών κέντρων, αλλά όχι των σχολείων. Η απόφαση να ανοίξουν τα σχολεία, όταν ήρθε, ήταν ως απάντηση στην ανάγκη των γονέων να επιστρέψουν στην εργασία. Η ομοιογενής μεταχείριση του πληθυσμού γενικότερα είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή μέτρων μη προσαρμοσμένων στις ηλικιακές ομάδες των παιδιών, με αποτέλεσμα παιδιά να κάθονται σε καρέκλες όλη την ημέρα κατά τη διάρκεια του σχολείου, αλλά και σε ηλικιακές διακρίσεις, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των αθλητικών δραστηριοτήτων, που επιτρέπονταν για ενήλικες αλλά όχι για παιδιά. Οι απογευματινές δραστηριότητες, τα σχολεία και οι παιδότοποι, σημαντικοί παράγοντες στην ανάπτυξη των παιδιών, άνοιξαν ως έσχατη λύση παρά ως προτεραιότητα.

Επιπλέον, σε σχετική ερώτηση για τον τρόπο που επηρεάστηκαν τα δικαιώματα του παιδιού από τα μέτρα που λήφθηκαν για αντιμετώπιση της πανδημίας, ένα παιδί απάντησε ότι έπρεπε να ψάξει στο διαδίκτυο για να προσδιορίσει σε ποια δικαιώματα αναφέρεται η ερώτηση πριν μπορέσει να απαντήσει. Υπάρχει μεγαλύτερη απειλή για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού από το να μην γνωρίζουν τα ίδια τα παιδιά ποια είναι τα δικαιώματά τους;

Υπό το πρίσμα των παραπάνω, βασικός στόχος της Έκθεσης είναι να θέσει τα θεμέλια και να υπογραμμίσει την ανάγκη διεξαγωγής Αξιολόγησης Αντικτύπου (CRIA) πριν από οποιαδήποτε διαδικασία λήψης αποφάσεων που σχετίζεται με τα παιδιά από κρατικό φορέα. Είναι η πρώτη φορά που εφαρμόζεται η διαδικασία διεξαγωγής Αξιολόγησης Αντικτύπου στο πλαίσιο της Κύπρου, και θεωρώ ότι σε αυτήν εμπεριέχεται τεράστια δυναμική, ικανή να καθοδηγήσει την πορεία της εφαρμογής των δικαιωμάτων του παιδιού στην Κύπρο για τα επόμενα χρόνια. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διαδικασία και το προϊόν μιας Αξιολόγησης Αντικτύπου δεν είναι τόσο εκτεταμένη όσο αυτή η Έκθεση: Η διαδικασία είναι σχετικά απλή, δομημένη και αποτελεσματική.

Θα ήθελα να επωφεληθώ της ευκαιρίας για να εκφράσω τη βαθιά εκτίμησή μου σε όλα τα παιδιά, τους/τις επαγγελματίες και τους γονείς/κηδεμόνες που εξέφρασαν τις απόψεις τους. Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων στον Υπουργό Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, στον Υπουργό Εσωτερικών, στην Υπουργό Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στην Υπουργό Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης, αλλά και σε όλα τα Τμήματα των εν λόγω Υπουργείων που διευκόλυναν τη διαδικασία συλλογής δεδομένων από παιδιά και επαγγελματίες ή παρείχαν ποσοτικά στοιχεία. Τελευταία, αλλά εξίσου σημαντικά, είμαι βαθιά υπόχρεη στη Διευθύντρια και το προσωπικό του Συνδέσμου για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια, καθώς και στον οργανισμό Hope for Children για την παροχή δεδομένων σχετικών με τα παιδιά για την περίοδο αξιολόγησης.

Δέσπω Μιχαηλίδου

Επίτροπος Προστασίας

των Δικαιωμάτων του Παιδιού

Κύπρος

Περιεχόμενα

1. ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	10
2. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (CRIA) ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (CRIE) ΜΕ ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ	11
3. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ	12
4. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΕΚΔΟΘΗΚΑΝ	15
5. ΑΝΑΛΥΣΗ	17
5.1. Υγεία	17
5.1.1. Επιδράσεις στη σωματική υγεία των παιδιών	17
5.1.1.1. Ραντεβού με γιατρούς	17
5.1.1.2. Μείωση της σωματικής άσκησης	18
5.1.1.3. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	18
5.1.1.4. Πτυχές που αναφέρονται ότι δημιουργούν διακρίσεις	19
5.1.2. Επιδράσεις στην ψυχική υγεία των παιδιών	19
5.1.2.1. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	21
5.2. Εκπαίδευση	22
5.2.1. Εξ αποστάσεως εκπαίδευση	22
5.2.1.1. Καθορισμένο χρονοδιάγραμμα	23
5.2.1.2. Μη χρήση καμερών	23
5.2.1.3. Πρόσβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση	23
5.2.1.4. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	24
5.2.2. Παροχή εκπαίδευσης στον φυσικό χώρο του σχολείου	26
5.2.2.1. Λήψη αποφάσεων για τη λειτουργία των σχολείων	26
5.2.2.2. Αλλαγές στις μεθόδους διδασκαλίας	27
5.2.2.3. Αλλαγές στη λειτουργία του σχολείου ως κοινωνικού συστήματος	27
5.2.2.4. Τεστ ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου και χρήση μάσκας στα σχολεία	28
5.2.2.5. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	29
5.3. Επαρκές βιοτικό επίπεδο	31
5.3.1. Δυσλειτουργίες που προκλήθηκαν από περιορισμούς που επιβλήθηκαν στη δημόσια υπηρεσία	32

5.3.2. Ελλείψεις τροφίμων και οικιακή κατανάλωση	32
5.3.3. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	33
5.4. Παιχνίδι, ανάπαυση και αναψυχή	34
5.4.1. Δικαίωμα στο παιχνίδι	34
5.4.2. Δικαίωμα στην ανάπαυση	36
5.4.3. Δικαίωμα στον ελεύθερο χρόνο	36
5.4.3. Πτυχές που αναφέρονται ότι δημιουργούν διακρίσεις	38
5.5. Προστασία από βλάβη ή/και κακοποίηση	38
5.5.1. Ενδοοικογενειακή βία και σεξουαλική κακοποίηση παιδιών	38
5.5.2. Αποδυνάμωση των δικτύων ασφαλείας για τα παιδιά	42
5.5.3. Μορφές διαδικτυακής βίας κατά των παιδιών	43
5.5.4. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	43
5.6. Οικογενειακή ζωή και παιδιά υπό φροντίδα	44
5.6.1. Γενική επίδραση στον θεσμό της οικογένειας	44
5.6.2. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	46
5.6.2.1. Παιδιά σε εγκαταστάσεις ιατρικής περίθαλψης	47
5.6.2.2. Παιδιά υπό φροντίδα	48
5.6.2.3. Παιδιά γονέων που εκτίουν ποινές φυλάκισης	49
5.7. Πολιτικά δικαιώματα και ελευθερίες	50
5.7.1. Αυξημένοι κίνδυνοι παραβίασης των δικαιωμάτων για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών	51
6. ΒΑΣΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	52
6.1. Υγεία	52
6.2. Εκπαίδευση	53
6.3. Επαρκές βιοτικό επίπεδο	55
6.4. Παιχνίδι, ανάπαυση και αναψυχή	55
6.5. Προστασία από κακοποίηση	55
6.6. Οικογενειακή ζωή και παιδιά υπό φροντίδα	57
6.7. Πολιτικά δικαιώματα και ελευθερίες	57
7. ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ	58
8. ΕΠΙΚΕΙΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ	67

1.

ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

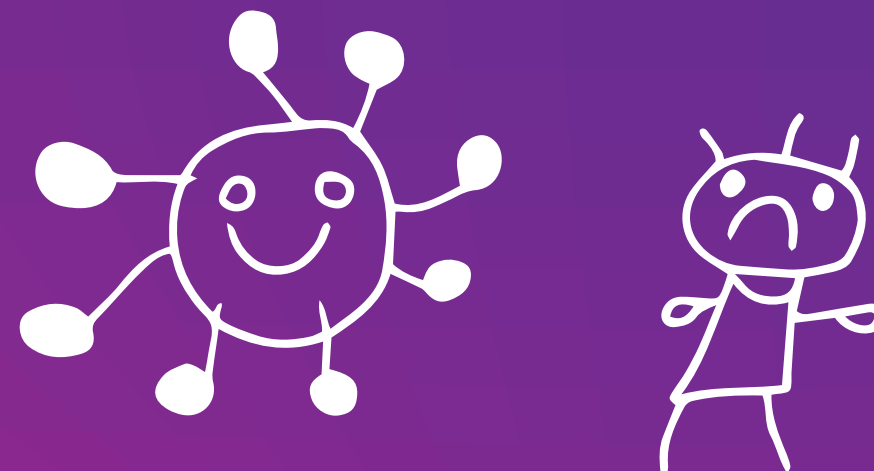
Η Επίτροπος Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Κύπρο είναι ανεξάρτητος Εθνικός Φορέας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που ιδρύθηκε βάσει των περί του Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού του 2007 και του 2014 Νόμων [Νόμοι 74(Ι)/2007, 44(Ι)/2014] και διέπεται από τις Αρχές των Παρισίων περί των ανεξάρτητων φορέων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σκοπός της Επιτροπής, σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία, είναι η προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων του παιδιού, η εκπροσώπηση των παιδιών και των συμφερόντων τους σε όλα τα επίπεδα, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού για θέματα που άπτονται των δικαιωμάτων του παιδιού με στόχο τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του παιδιού στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινότητα, ο εντοπισμός και προώθηση των απόψεων των ιδίων των παιδιών, η παρακολούθηση της νομοθεσίας σχετικής με τα παιδιά και η υποβολή προτάσεων με στόχο την εναρμόνισή της με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η διεξαγωγή εκστρατειών ευαισθητοποίησης του κοινού, καθώς και η εκπροσώπηση των παιδιών σε δικαστικές διαδικασίες.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών η Επίτροπος:

- Συναντά και συζητά με παιδιά σε πολλαπλά περιβάλλοντα.
- Παρέχει πληροφορίες σχετικές με τα δικαιώματα του παιδιού με διάφορα μέσα.
- Συνεργάζεται με δημόσιους φορείς, ΜΚΟ και διεθνείς οργανισμούς που ασχολούνται με την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων του παιδιού.
- Παρακολουθεί έρευνες καταγγελιών από άλλες Αρχές σχετικές με παραβιάσεις των δικαιωμάτων του παιδιού και αξιολογεί τα αποτελέσματά τους.
- Συνεργάζεται με ισότιμα όργανα και Αρχές άλλων κρατών σε θέματα που αφορούν την άσκηση των αρμοδιοτήτων της.
- Μελετά εάν η υφιστάμενη νομοθεσία, όπως και οι υφιστάμενες πολιτικές, διαδικασίες και πρακτικές παραβιάζουν τα δικαιώματα του παιδιού, βάσει καταγγελιών που υποβάλλονται από πολίτες.

«Η μαμά μου δεν παίζει
μαζί μου επειδή είναι
λυπημένη».

2.

Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (CRIA) ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (CRIE) ΜΕ ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ

Η Αξιολόγηση Αντικτύπου στα Δικαιώματα του Παιδιού (CRIA) και η Αποτίμηση της Επίδρασης στα Δικαιώματα του Παιδιού (CRIE) οι οποίες αναφέρονται ρητά στο Γενικό Σχόλιο Αρ.5³ και Αρ.14⁴ είναι διαδικασίες που διασφαλίζουν τη συμμόρφωση της νομοθεσίας, των πολιτικών και των δημοσιονομικών και διοικητικών αποφάσεων με τις διατάξεις και την πλήρη έννοια της Σύμβασης. Αποτελούν δηλαδή μια διαδικαστική εγγύηση που αναφέρεται στα μέτρα που λαμβάνει το κράτος.

Η Αξιολόγηση Αντικτύπου (CRIA) είναι μια διαδικασία που εφαρμόζεται πριν από τη λήψη απόφασης και παρέχει τη δυνατότητα να διερευνηθεί κατά πόσον η απόφαση θα επηρεάσει θετικά ή αρνητικά την εφαρμογή και την υλοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού εντός της δικαιοδοσίας του κράτους. Ο απώτερος στόχος είναι να εντοπιστούν τυχόν αρνητικές επιδράσεις επί των δικαιωμάτων του παιδιού πριν από την εφαρμογή της απόφασης, και αυτή να προσαρμοστεί ή αναθεωρηθεί ανάλογα ώστε να αποφευχθούν αρνητικές επιπτώσεις στον μέγιστο δυνατό βαθμό. Η Αποτίμηση της Επίδρασης (CRIE) είναι μια διαδικασία που εφαρμόζεται μετά τη λήψη της απόφασης προκειμένου να αξιολογηθεί η πραγματική επίδραση της απόφασης στα δικαιώματα του παιδιού.

Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει διεθνώς συμφωνημένο μοντέλο για την εφαρμογή είτε Αξιολόγησης είτε Αποτίμησης, και οι δύο διαδικασίες μπορούν να ακολουθήσουν διαφορετικά στάδια ή συνιστώσες⁵ προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέπεια και η εγκυρότητα του αποτελέσματος. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιτρόπων για το Παιδί έχει δημοσιεύσει μια σειρά από συστάσεις⁶ προς τα κράτη που πρέπει να υιοθετήσουν για τον σκοπό αυτό.

3 Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. (2003). *Γενικό Σχόλιο Αρ. 5. Γενικά Μέτρα Εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού* (Άρθρο 4, 42 και 44, παρ. 6). CRC/GC/2003/5.

4 Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. (2013). *Γενικό Σχόλιο Αρ. 14 Σχετικά με το Δικαίωμα του Παιδιού να Λαμβάνεται το Συμφέρον του ως Πρωταρχικό Μέλημα* (Άρθρο 3 παρ.1). CRC/C/GC/14.

5 Σχετικό παράδειγμα των απαιτούμενων βημάτων μπορεί να ανακτηθεί από: UNICEF and European Commission. (2014). *Child Rights Toolkit Module 5: Child Impact Assessments, para. 1.1*. New York: UNICEF.

6 Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιτρόπων για το Παιδί. (2020). *Δήλωση Θέσης με θέμα «Αξιολόγηση Αντικτύπου στα Δικαιώματα του Παιδιού (CRIA)»*. Υιοθετήθηκε από το Δίκτυο κατά την 24η Γενική Συνέλευση, 18 Νοεμβρίου 2020.

3.

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ

Η παρούσα Έκθεση είναι ένα «υβριδικό» αποτέλεσμα Αξιολόγησης Αντικτύπου (CRIA) και Αποτίμησης της Επίδρασης (CRIE), καθώς διενεργήθηκε τόσο πριν από την εφαρμογή των μέτρων που ελήφθησαν για την πρόληψη της εξάπλωσης του COVID-19 στην Κύπρο, αλλά και κατά την αναθεώρηση και ανανέωση των μέτρων, καθώς η πανδημία βρισκόταν υπό εξέλιξη. Ωστόσο, για λόγους συντομίας, από το σημείο αυτό θα χρησιμοποιείται ο όρος Αξιολόγηση Αντικτύπου (CRIA).

Η Επίτροπος έθεσε τους ακόλουθους στόχους:

- Να τεκμηριώσει την επίδραση των μέτρων που λήφθηκαν για σκοπούς περιορισμού της εξάπλωσης της πανδημίας στα δικαιώματα του παιδιού, έτσι ώστε να εντοπιστούν οι απαραίτητες προσαρμογές και να αναπτυχθούν συστάσεις για μελλοντική δράση.
- Να αντλήσει από τα διδάγματα της εφαρμογής των μέτρων σε συλλογικό επίπεδο σε μια περίοδο κρίσης, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν και τη διαδικασία ανάκαμψης.
- Να συγκεντρώσει σχετική γνώση σχετικά με τη μεθοδολογία που εφαρμόζεται σε Αξιολόγηση Αντικτύπου.
- Να προωθήσει τη θεσμική συγκρότηση και εφαρμογή της Αξιολόγησης Αντικτύπου στο πλαίσιο διαμόρφωσης πολιτικών.
- Σε πολιτικό επίπεδο, να ευαισθητοποιήσει για την ανάγκη εκπαίδευσης των επαγγελματιών στις διαδικασίες διενέργειας Αξιολόγησης Αντικτύπου.

Η παρούσα Αξιολόγηση Αντικτύπου διενεργήθηκε σε χρονικό διάστημα 8 μηνών (Ιανουάριος – Αύγουστος 2021) από το προσωπικό της Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, ενώ δύο εξωτερικοί βοηθοί ερευνητές βοήθησαν στη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων. Η όλη διαδικασία υποστηρίχθηκε και καθοδηγήθηκε από δύο διεθνείς εμπειρογνώμονες.

Η μεθοδολογία περιλάμβανε τα ακόλουθα βήματα: Έλεγχος, ανίχνευση, συλλογή στοιχείων και δεδομένων, ανάλυση δεδομένων, συμπεράσματα και συστάσεις.

Για να προσδιοριστεί η ιδιαίτερη εστίαση της παρούσας Αξιολόγησης Αντικτύπου, σε ένα πρώτο βήμα που έγινε κατά τη φάση ελέγχου ήταν να απარიθμηθούν όλα τα μέτρα που υιοθετήθηκαν σε εθνικό και τοπικό επίπεδο για τον περιορισμό της μετάδοσης του ιού και της εξάπλωσης της νόσου. Τα μέτρα που εξετάστηκαν στο πλαίσιο της φάσης ελέγχου ήταν όλα τα διατάγματα που εξέδωσε το Υπουργικό Συμβούλιο κατά την περίοδο Μαρτίου 2020 – Απριλίου 2021 (για την πλήρη Έκθεση, επισκεφθείτε τον σύνδεσμο [Έλεγχος Διαταγμάτων](#)). Για κάθε διάταγμα θεσπίστηκε η ακόλουθη διαδικασία: Καταγράφηκε το περιεχόμενο του, προσδιορίστηκαν τα σχετικά Άρθρα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθορίστηκαν οι ομάδες παιδιών που επηρεάστηκαν από το μέτρο και τέλος, κωδικοποιήθηκε η επίδραση ως θετική, ουδέτερη ή αρνητική (για το βασικό περιεχόμενο που προέκυψε από τα Διατάγματα, βλέπε Ενότητα 4).

Ακολούθησε μια εκτεταμένη και ολοκληρωμένη διαδικασία συλλογής δεδομένων που περιλάμβανε ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη και συλλογή πληροφοριών από παιδιά.

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας περιορίστηκε σε ακαδημαϊκές δημοσιεύσεις σχετικές με (α) την έννοια του «μηδενικού αποχωρισμού» (zero separation) των πρόωρων βρεφών από τους γονείς τους, (β) την ενδοοικογενειακή βία κατά τη διάρκεια της πανδημίας της COVID-19 και (γ) τις απόψεις των παιδιών σχετικά με την εμπειρία τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Περιλάμβανε, επίσης, συλλογή πληροφοριών από τις καταγγελίες/παράπονα που έλαβε η Επίτροπος σε σχέση με την πανδημία για την περίοδο Μαρτίου-Δεκεμβρίου 2020 (για την

πλήρη Έκθεση, επισκεφθείτε τον σύνδεσμο [Παράπονα που ελήφθησαν](#)). Παράλληλα, ζητήθηκαν πληροφορίες από τη Γραμμή Βοήθειας⁷ 1440 για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας και το Σπίτι του Παιδιού⁸ για παιδιά θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, τα οποία δρουν και τα δύο στην Κύπρο. Πληροφορίες αντλήθηκαν και από το Τμήμα Φυλακών.

Στις 20 Απριλίου 2021 εστάλη επιστολή στους ακόλουθους τέσσερις Υπουργούς: Υπουργό Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, Υπουργό Υγείας, Υπουργό Εσωτερικών και Υπουργό Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η επιστολή ενημέρωνε τους/τις Υπουργούς σχετικά με τον σκοπό της Αξιολόγησης Αντικτύπου και ζητούσε όπως διευκολυνθεί η διαδικασία διεξαγωγής ομάδων εστίασης με επαγγελματίες για τον περαιτέρω προσδιορισμό των επιδράσεων των μέτρων στον γενικό πληθυσμό των παιδιών, αλλά και συγκεκριμένων ομάδων παιδιών. Ως εκ τούτου, πραγματοποιήθηκαν τέσσερις ομάδες εστίασης με επαγγελματίες: Δύο από αυτές με συνολικά έξι σχολικούς συμβούλους, μία με τρεις σχολικούς ψυχολόγους και μία με τέσσερις επαγγελματίες που απασχολούνται σε ΜΚΟ που εργάζονται με παιδιά με προσφυγικό ή μεταναστευτικό βιογραφικό και παιδιά αιτούντα άσυλο. Πραγματοποιήθηκαν, επίσης, τέσσερις συνεντεύξεις: Μία με επαγγελματία που εργάζεται με παιδιά υπό τη νομική φροντίδα του κράτους και τρεις με γονείς παιδιών που χρειάστηκε να νοσηλευτούν κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Όλες οι ομάδες εστίασης και οι συνεντεύξεις ήταν ημι-δομημένες. Αν και κρίθηκε σημαντική η συμμετοχή και των επαγγελματιών υγείας στη διαδικασία, και συγκεκριμένα δύο επαγγελματιών της Μονάδας Εντατικής Θεραπείας Νεογνών (ΜΕΘΝ Λευκωσίας) και δύο ειδικών με εμπειρία στη φροντίδα παιδιών με χρόνιες παθήσεις, η διοίκηση του Οργανισμού Κρατικών Υπηρεσιών Υγείας δεν παρείχε πρόσβαση σε αυτή ομάδα των επαγγελματιών.

Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, οι πληροφορίες που παρείχαν τα ίδια τα παιδιά είχαν εξέχουσα σημασία. Διεξήχθη έρευνα με 1.498 παιδιά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ηλικίες 12-18 ετών) (για τα αποτελέσματα της έρευνας, επισκεφθείτε τον σύνδεσμο [Αποτελέσματα της Έρευνας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης](#)), 1164 παιδιά πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης έστειλαν τις απόψεις τους στην Επίτροπο (για τα αποτελέσματα επισκεφθείτε τον σύνδεσμο [Αποτελέσματα Παιδιών Δημοτικής Εκπαίδευσης](#)), ενώ 652 παιδιά προσχολικής ηλικίας έστειλαν τις απόψεις τους μέσω των εκπαιδευτικών (για να διαβάσετε τις απόψεις των παιδιών νηπιακής και προσχολικής ηλικίας, επισκεφθείτε τον σύνδεσμο [Αποτελέσματα Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας](#)). Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε μία ομάδα εστίασης με τρία παιδιά αιτούντα άσυλο, καθώς και τρεις ατομικές, ημι-δομημένες συνεντεύξεις με παιδιά υπό τη νομική φροντίδα του κράτους.

Η προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα των παιδιών αποτέλεσε την κύρια μεθοδολογία⁹ (Lundy et al., 2021), όπου η χρήση ανοικτών ερωτήσεων παρέχει στα παιδιά τον χώρο να εκφράσουν τη γνώμη τους για θέματα που έχουν σημασία για αυτά, αλλά και πώς τα ίδια βίωσαν τον βαθμό στον οποίο ήταν σε θέση ή δεν ήταν σε θέση να ασκήσουν τα δικαιώματά τους. Τα παιδιά είχαν, επίσης, την ευκαιρία να δηλώσουν εναλλακτικές ενέργειες στις οποίες θα μπορούσε να προβεί η Κυβέρνηση ώστε να είχαν διασφαλιστεί (ή να διασφαλιστούν στο μέλλον) τα δικαιώματα του παιδιού στην πορεία. Για τη σύνταξη της παρούσας Έκθεσης, ετοιμάστηκαν ξεχωριστά ενημερωτικά έγγραφα για κάθε ηλικιακή ομάδα παιδιών που συμμετείχε, τα οποία αναλύθηκαν σε συγκερασμό με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και τις πληροφορίες από τις ομάδες εστίασης και τις συνεντεύξεις με διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς αλλά και παιδιά.

Λόγω της ποικιλίας στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της παρούσας Αξιολόγησης Αντικτύπου, έχουν μετριαστεί οι πτυχές που θα οδηγούσαν σε υποκειμενικές ερμηνείες και γενικεύσεις. Ο στόχος ήταν να συλλεχθούν πληροφορίες από διάφορες πηγές, παρόλο που ήταν δύσκολο να διαμορφωθεί μια ολιστική εικόνα της επίδρασης κάθε μέτρου στον πληθυσμό των παιδιών στο σύνολό του. Η συμμετοχή μεγάλου αριθμού παιδιών στη διαδικασία, από διάφορες γεωγραφικές τοποθεσίες και με διαφορετικό υπόβαθρο,

⁷ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε <https://domviolence.org.cy/>

⁸ Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε <https://www.uncrcpc.org.cy/en/programmes/>

⁹ Lundy, L., Byrne, B., Lloyd, K., Templeton, M., Brando, N., Corr, M., Heard, E., Holland, L., MacDonald, M., Marshall, G., McAlister, S., McNamee, C., Orr, K., Schubotz, D., Symington, E., Walsh, C., Hope, K., Singh, P., Neill, G., & Wright, H. V. L. (2021). Life under coronavirus: Children's views on their experiences of their human rights. *The International Journal of Human Rights*, 29, 261-285.

συμπεριλαμβανομένων παιδιών σε ευάλωτες καταστάσεις, υποδηλώνει την έμφαση που δόθηκε στη συμμετοχή των παιδιών και αποτελεί ισχυρή μεθοδολογική συνιστώσα της παρούσας Αξιολόγησης Αντικτύπου. Ταυτόχρονα, όμως, μία αδυναμία της πτυχής της συμμετοχής των παιδιών ήταν ότι ούτε η έρευνα, ούτε η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για την απόκτηση των απόψεων των παιδιών σχεδιάστηκαν μαζί με τα παιδιά, παράγοντας που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη σε μελλοντικές ενέργειες. Παρά το γεγονός ότι τα παιδιά δεν συμμετείχαν στον σχεδιασμό της μεθοδολογίας, συμπεριλήφθηκαν, ωστόσο, στην ερμηνεία και τη διάδοση των δεδομένων, καθώς και στην προετοιμασία μιας φιλικής προς τα παιδιά έκδοσης αυτής της Έκθεσης.

Ένας άλλος περιορισμός στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε ήταν ότι η έρευνα για παιδιά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά, γεγονός που απέκλεισε τη συμμετοχή παιδιών χωρίς πρόσβαση στο διαδίκτυο. Οποιαδήποτε έλλειψη αντιπροσωπευτικότητας ωστόσο, ξεπεράστηκε, τουλάχιστον εν μέρει, με την ενημέρωση των παιδιών σχετικά με την έρευνα μέσω των επίσημων κρατικών δικτύων, δηλαδή των σχολείων και σε ορισμένες περιπτώσεις, με την παροχή χρόνου κατά τις σχολικές ώρες στα παιδιά για να συμπληρώσουν την έρευνα. Επιπλέον, οι απόψεις των παιδιών του νηπιαγωγείου, της προ-δημοτικής και της προσχολικής ηλικίας λήφθηκαν μέσω των παιδαγωγών τους και, ως εκ τούτου, το ενδιαφέρον και η προθυμία των παιδαγωγών να ανακτήσουν τις απόψεις των παιδιών επηρέασαν τις ομάδες παιδιών που συμμετείχαν. Η ομάδα σχεδιασμού γνώριζε αυτόν τον περιορισμό από την αρχή και το πρόβλημα αντισταθμίστηκε ως έναν βαθμό από το γεγονός ότι οι ομάδες των παιδιών που επηρεάστηκαν προέρχονταν από διαφορετικά περιβάλλοντα. Εφαρμόστηκαν, επίσης, ομάδες εστίασης με συγκεκριμένες ομάδες παιδιών σε ευάλωτες καταστάσεις προκειμένου να συγκεντρωθεί μια γενικότερη εικόνα των απόψεων του πληθυσμού των παιδιών που διαμένει στην Κύπρο.

4.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΕΚΔΟΘΗΚΑΝ

Από την ημέρα έναρξης της πανδημίας στην Κύπρο, μέχρι και τις 12 Απριλίου 2021 η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας εξέδωσε 73 διατάγματα¹⁰. Τα περισσότερα από αυτά (67) εκδόθηκαν από τον Υπουργό Υγείας, πέντε εκδόθηκαν από τον Υπουργό Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων και ένα από την Υπουργό Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Όλα τα διατάγματα εγκρίθηκαν από το Υπουργικό Συμβούλιο και μπορούν να ανακτηθούν από τη διεύθυνση <https://www.pio.gov.cy/coronavirus/categories/diat>.

Τα διατάγματα ήταν αρκετά εκτεταμένα, περιγράφοντας όλες τις απαγορεύσεις που θεσπίστηκαν και τις εξαιρέσεις που συνόδευαν καθεμία από αυτές. Το διάταγμα που εκδόθηκε στις 15 Μαρτίου 2020 καθόρισε το κλείσιμο των χώρων εστίασης και αναψυχής και επέτρεψε μόνο σε ζωτικές υπηρεσίες για την επιβίωση να παραμείνουν σε λειτουργία, όπως υπεραγορές, φαρμακεία, αρτοποιεία και βενζινάδικα. Το διάταγμα καθιστούσε το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας υπεύθυνο για τη διευκόλυνση των διαδικτυακών μαθημάτων για τους/τις μαθητές/ήτριες. Από τις 17 Μαρτίου, το προσωπικό της δημόσιας υπηρεσίας εξουσιοδοτήθηκε να εργάζεται από το σπίτι. Στις 23 Μαρτίου, το διάταγμα που εκδόθηκε ανέφερε ότι από την επόμενη μέρα απαγορεύονταν οι άσκοπες μεταβάσεις και επιτρεπόταν σε άτομα να αλλάξουν τοποθεσία μόνο για συγκεκριμένους προκαθορισμένους λόγους (π.χ. για σκοπούς εργασίας, για ψώνισμα από υπεραγορές ή επισκέψεις σε γιατρό κ.λπ.) και εντός περιορισμένου χρονικού διαστήματος (εντολές παραμονής στο σπίτι). Στις 30 Μαρτίου επιβλήθηκε επίσης, απαγόρευση κυκλοφορίας από τις 21:00 έως τις 06:00. Όλοι αυτοί οι περιορισμοί επιβλήθηκαν αρχικά μέχρι τις 13 Απριλίου 2020, ενώ, στις 8 Απριλίου, παρατάθηκαν έως τις 30 Απριλίου. Εισήχθη ένα νέο σύστημα σύμφωνα με το οποίο το άτομο ζητούσε άδεια για να βγει εκτός από το σπίτι του στέλνοντας μήνυμα στον αριθμό 8998, μία φορά την ημέρα. Αυτή η περίοδος, από τις 16 Μαρτίου έως τις 30 Απριλίου 2020, αναφέρεται ως το πρώτο lockdown στην Κύπρο. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου απαγορεύτηκε, επίσης, η επίσκεψη ασθενών σε νοσοκομεία ή παιδιών σε ιδρύματα παιδικής φιλοξενίας και μέριμνας. Από τις 8 Απριλίου 2020 απαγορεύτηκε η είσοδος και έξοδος από κέντρα φιλοξενίας αιτούντων άσυλο. Μετά από αυτή την περίοδο, οι απαγορεύσεις σταδιακά χαλάρωσαν. Από τις 4 Μαΐου 2020 οι μετακινήσεις των ατόμων αυξήθηκαν σε τρεις φορές την ημέρα, οι εργαζόμενοι επέστρεψαν στους φυσικούς χώρους εργασίας τους και από τις 11 Μαΐου οι τελειόφοιτοι/τες μαθητές/ήτριες Λυκείου συνέχισαν την εκπαίδευσή τους με φυσική παρουσία. Μέχρι το καλοκαίρι του 2020, οι περισσότεροι περιορισμοί είχαν αρθεί. Μικρός αριθμός περιορισμών διατηρήθηκε κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και αφορούσε κυρίως την υποχρεωτική χρήση μάσκας σε όλους τους εσωτερικούς χώρους, τον αριθμό των ατόμων που επιτρεπόταν να παρακολουθούν εκδηλώσεις, συμπεριλαμβανομένων των θρησκευτικών λειτουργιών, τον καθορισμό του μέγιστου αριθμού ατόμων στις εσωτερικές εγκαταστάσεις εστιατορίων και άλλων επιχειρήσεων, αλλά και την απαγόρευση μαζικών εκδηλώσεων όπως συναυλίες, παρελάσεις και φεστιβάλ.

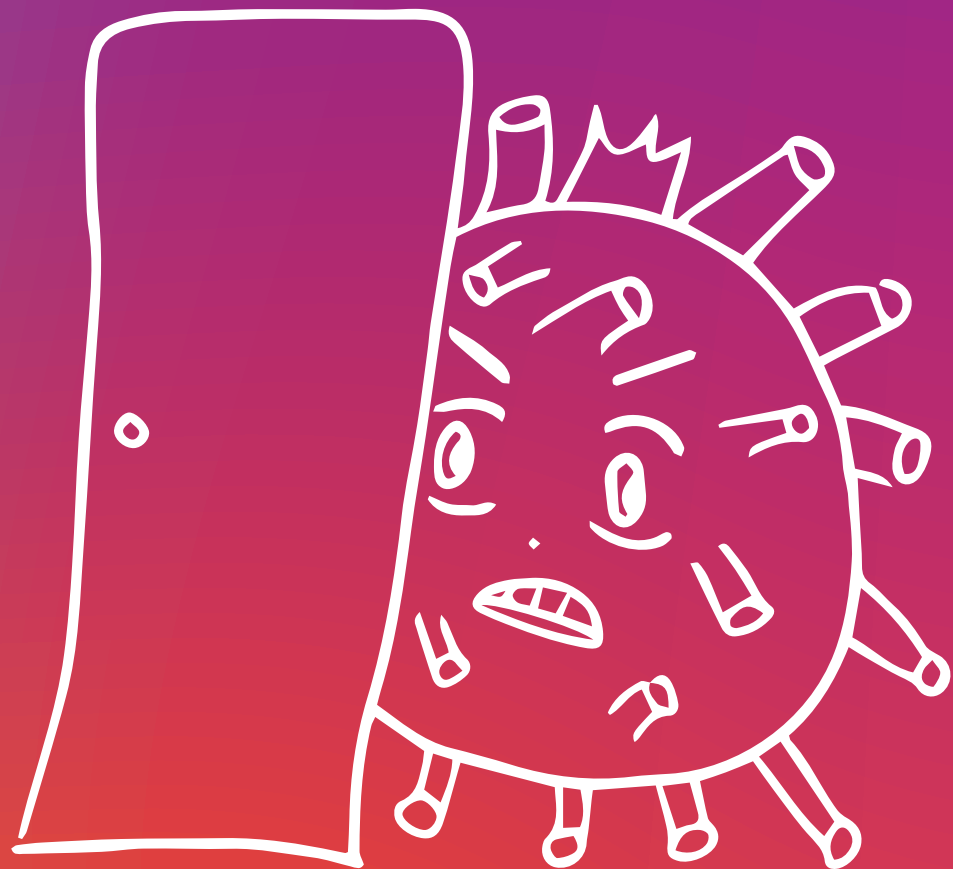
Στη βάση των επιδημιολογικών δεδομένων, το φθινόπωρο του 2020 υιοθετήθηκαν περιορισμοί σε συγκεκριμένες περιοχές της Κύπρου. Ως εκ τούτου, στις 6 Οκτωβρίου τέθηκαν συγκεκριμένοι περιορισμοί για την επαρχία Λάρνακας, ενώ στις 13 Οκτωβρίου, οι περισσότεροι από αυτούς εφαρμόστηκαν και στις επαρχίες Λευκωσίας και Λεμεσού. Δέκα μέρες αργότερα, στις 22 Οκτωβρίου, εκδόθηκε διάταγμα που επέβαλλε περιορισμούς για τις πόλεις της Λεμεσού και Πάφου έως τις 30 Νοεμβρίου. Το διάταγμα αυτό απαγόρευε, μεταξύ άλλων, όλες τις απογευματινές αθλητικές και κοινωνικές δραστηριότητες για παιδιά κάτω των 18 ετών που διέμεναν σε αυτές τις δύο πόλεις.

Η περίοδος που ξεκινούσε από τις 29 Δεκεμβρίου 2020 περιγράφεται ως το δεύτερο lockdown στην Κύπρο. Σειρά περιορισμών εισήγαγε το διάταγμα που εγκρίθηκε στις 22

¹⁰ Το πρώτο Διάταγμα εκδόθηκε στις 11 Μαρτίου 2020.

Δεκεμβρίου, το οποίο αξιοποίησε το κλείσιμο των σχολείων λόγω των εορτών των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς για περιορισμό της φυσικής αλληλεπίδρασης των ατόμων. Περαιτέρω περιορισμοί επιβλήθηκαν στις 29 Δεκεμβρίου, οι οποίοι ίσχυαν για περίοδο δέκα ημερών ώστε να καταφέρει το σύστημα υγείας να ανακάμψει. Ένα από αυτά τα μέτρα συνεπαγόταν την εξ αποστάσεως εργασία για όλους/όλες τους/τις υπαλλήλους εκτός από τα άτομα που εργάζονταν σε βασικές υπηρεσίες, οι οποίες και προκαθορίζονταν. Η μετακίνηση επιτρεπόταν μόνο μία φορά την ημέρα και μετά από αποστολή γραπτού μηνύματος, με την ίδια διαδικασία της αποστολής μηνύματος που περιεγράφηκε παραπάνω. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι παιδικοί σταθμοί και τα νηπιαγωγεία συνέχισαν να λειτουργούν με φυσική παρουσία. Στις 15 Φεβρουαρίου 2021, τα δημοτικά σχολεία και η τρίτη τάξη των λυκείων επαναλειτούργησαν με φυσική παρουσία των μαθητών/τριών. Οι μαθητές/ήτριες Λυκείου (Α' και Β' τάξη) επέστρεψαν στα σχολεία την 1η Μαρτίου, ενώ η επιστροφή των μαθητών/τριών Γυμνασίου στα σχολεία με φυσική παρουσία καθορίστηκε δια διατάγματος που εκδόθηκε στις 31 Μαρτίου.

Ορισμένα μέτρα φαίνεται να έχουν σημαντική επίδραση στο σύνολο των παιδιών, ενώ συγκεκριμένες ομάδες παιδιών αναγνωρίστηκαν μέσω της διαδικασίας ελέγχου ότι επηρεάζονται από συγκεκριμένους περιορισμούς. Ως εκ τούτου, αντί να γίνει επικέντρωση σε συγκεκριμένα μέτρα, σε έναν σταθερό γεωγραφικό χώρο ή σε μια συγκεκριμένη ομάδα παιδιών, προσδιορίστηκαν ορισμένες θεματικές περιοχές και αξιολογήθηκε η επίδραση των μέτρων στις περιοχές αυτές. Οι θεματικοί τομείς ήταν οι εξής: **Υγεία, εκπαίδευση, επαρκές βιοτικό επίπεδο, παιχνίδι, ξεκούραση και αναψυχή, προστασία από κάθε μορφή βλάβης, οικογενειακή ζωή και εναλλακτική φροντίδα, πολιτικά δικαιώματα και ελευθερίες**. Όλοι οι τομείς αναλύθηκαν και αξιολογήθηκαν με βάση τις τέσσερις Αρχές της Σύμβασης: την **Αρχή της Συμμετοχής**, την **Αρχή της Μη Διάκρισης**, την **Αρχή της Ανάπτυξης** και την **Αρχή Διασφάλισης του Βέλτιστου Συμφέροντος του Παιδιού**.

5. ΑΝΑΛΥΣΗ

Η ανάλυση που ακολουθεί είναι το αποτέλεσμα της σύνθεσης και αξιολόγησης της πολυάριθμης πληροφόρησης που συγκεντρώθηκε χρησιμοποιώντας τα διάφορα μεθοδολογικά εργαλεία όπως αυτά περιεγράφηκαν στην Ενότητα 3. Ενώ η ανάλυση των αποτελεσμάτων χωρίζεται σε διάφορες ενότητες, είναι σημαντικό να τονιστεί σε αυτό το σημείο ένα συμπέρασμα που προκύπτει από όλες τις θεματικές: Η απουσία της συμμετοχής των παιδιών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με την επιβολή περιορισμών και lockdown, και συνεπώς, η πληροφόρηση σχετικά με το πώς τα ίδια τα παιδιά βίωσαν αυτές τις διαδικασίες.

Αν και η συμμετοχή¹¹ των παιδιών έχει τεθεί ως προτεραιότητα στην ατζέντα των οργανισμών που εργάζονται με και για παιδιά, φαίνεται ότι το κράτος, σε μια προσπάθεια να ανταποκριθεί άμεσα και αποτελεσματικά στην κρίση που προέκυψε, απέρριψε αυτή την αποτελεσματική και ουσιαστικά προσανατολισμένη στις ανάγκες προϋπόθεση για τη λήψη αποφάσεων. Με βάση τις πληροφορίες που αντλήθηκαν από την Επίτροπο, τα παιδιά δεν κλήθηκαν καθόλου από το κράτος να συμμετέχουν στη σύνταξη, τη διαμόρφωση ή την προσαρμογή των μέτρων που υιοθετήθηκαν για την πρόληψη της εξάπλωσης του ιού COVID-19. Στις δηλώσεις των παιδιών καταγράφηκε επανειλημμένα ότι οι φωνές τους δεν ακούγονταν, κάτι που τους προκάλεσε έντονη απογοήτευση. Συμπερασματικά, διαπιστώθηκε ότι η Αρχή της Συμμετοχής δεν διαφυλάχθηκε σε καμία διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικών με την πανδημία.

5.1. ΥΓΕΙΑ

Τα μέτρα που θεσπίστηκαν για την προστασία της δημόσιας σωματικής υγείας ενόψει της πανδημίας είχαν βαθιές βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιδράσεις σε άλλες πτυχές της υγείας. Αυτές οι επιπτώσεις αποκάλυψαν μια έντονη αντίφαση: Ενώ συγκεκριμένες πτυχές της σωματικής υγείας αναφέρθηκε ότι δεν λήφθηκαν υπόψη ή ότι δεν υπολογίστηκαν σωστά σε σχέση με τους περιορισμούς ή/και την περιστασιακή μη συμμόρφωσή των ατόμων με αυτούς, ταυτόχρονα, από τα μέτρα που ελήφθησαν προκλήθηκαν απειρίοιστες, και σε αυτό το στάδιο ανυπολόγιστες επιδράσεις στην ψυχική υγεία των παιδιών.

5.1.1. ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

5.1.1.1. PANTEBOY ME GIATPOYΣ

Τα παιδιά ανέφεραν δυσκολίες στην επίσκεψη σε γιατρούς ή νοσοκομεία προκειμένου να λάβουν ιατρική περίθαλψη, είτε επειδή οι γιατροί παρείχαν ιατρικές συμβουλές μόνο μέσω τηλεφώνου με βάση τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν, είτε επειδή είχαν υπεράριθμα ραντεβού στα οποία δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν. Οι γιατροί συνιστούσαν στα παιδιά να μείνουν στο σπίτι ή πρότειναν εναλλακτικές λύσεις αντί της άμεσης επαφής μαζί τους, γεγονός που επιδείνωσε τη σύγχυση στα μικρότερα παιδιά και σε ορισμένες περιπτώσεις προκάλεσε περαιτέρω επιπλοκές στην υγεία τους.

Επιπλέον, τα παιδιά ανέφεραν ότι οι γιατροί ζητούσαν από τα παιδιά που ήταν άρρω-

¹¹ Η συμμετοχή των παιδιών (α) είναι Αρχή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία κυρώθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία το 1991, (β) είναι στο επίκεντρο των Αρχών της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, (γ) το 2012 υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης Συστάσεις για το Δικαίωμα του Παιδιού στη Συμμετοχή (Στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2016-2021) και (δ) ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ενδυνάμωση της συμμετοχής του παιδιού στη σχολική κοινότητα (Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education).

στα και είχαν προγραμματίσει ένα ραντεβού να προσκομίσουν αρνητικό αποτέλεσμα στο τεστ ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου προκειμένου να παρευρεθούν στο ραντεβού αυτοπροσώπως. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό προκάλεσε περαιτέρω επιπλοκές, για παράδειγμα εάν οι γονείς διαφωνούσαν με την εν λόγω εξέταση ή εάν τα παιδιά δεν μπορούσαν να κάνουν το τεστ γιατί ήταν άρρωστα.

Καθόλη τη διάρκεια του lockdown, αναβλήθηκαν όλες οι χειρουργικές επεμβάσεις που δεν θεωρούνταν επείγουσες. Αυτό κρίθηκε απαραίτητο προκειμένου να δοθεί χρόνος στο σύστημα υγείας να ανακάμψει. Υπήρξαν, ωστόσο, αναφορές όπου τα παιδιά και οι οικογένειές τους δεν ενημερώθηκαν – ή δεν ενημερώθηκαν έγκαιρα – για την ακύρωση της επέμβασης, τον επαναπρογραμματισμό της ή για τυχόν επιπτώσεις της αναβολής της στην υγεία, ψυχική ή σωματική, των παιδιών.

5.1.1.2. ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ

Τα παιδιά ανέφεραν την έλλειψη σωματικής άσκησης ως στοιχείο που ήταν επιζήμιο για την υγεία τους. Τα επίπεδα σωματικής άσκησης μειώθηκαν (α) κατά τις σχολικές ώρες, β) λόγω του κλεισίματος των απογευματινών δραστηριοτήτων που παρακολουθούσαν τα παιδιά (π.χ. μαθήματα αθλητισμού και τεχνών) και (γ) λόγω του κλεισίματος των φυσικών χώρων στους οποίους μπορούσαν να ασκηθούν τα παιδιά (π.χ. παιδικές χαρές και πάρκα). Έρευνες¹² που διεξήχθησαν στην Κύπρο έδειξαν ότι υπήρξε 50% μείωση στα επίπεδα σωματικής άσκησης των παιδιών σε σύγκριση με την περίοδο πριν από το lockdown, τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου. Τα παιδιά χαρακτήρισαν ως πρακτικές διακρίσεων εκείνες τις αποφάσεις που επέτρεπαν την επαναλειτουργία των υπηρεσιών για τους ενήλικες για να ασκούνται ή τη συνέχιση των δραστηριοτήτων των αθλητικών ομάδων ενηλίκων, αλλά δεν επέτρεπαν την επαναλειτουργία των ίδιων υπηρεσιών για τα παιδιά (όπως τα απογευματινά μαθήματα), των παιδικών χαρών/πάρκων και των δραστηριοτήτων των αθλητικών ομάδων για παιδιά.

Επιπλέον, η χρήση ηλεκτρονικών συσκευών για παρατεταμένο χρονικό διάστημα για τους σκοπούς της διαδικτυακής εκπαίδευσης είχε αντίκτυπο στη σωματική υγεία των παιδιών. Ένας μεγάλος αριθμός παιδιών ανέφερε πονοκεφάλους και προβλήματα όρασης, αλλά και δυσμενείς επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία, αναφέροντας άγχος, ανησυχία, ακόμη και κατάθλιψη. Τα παιδιά ανέφεραν, επίσης, μειωμένο ενδιαφέρον και κίνητρα για να παρακολουθήσουν τα διαδικτυακά μαθήματα και αρνητικά συναισθήματα προς το σχολείο γενικότερα. Η αύξηση των ωρών που περνούν μπροστά από ηλεκτρονικές συσκευές είχε ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη κατανάλωση φαγητού, με τις επιλογές τους να μην είναι πάντα υγιεινές.

5.1.1.3. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΓΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Τα μικρότερα παιδιά ανέφεραν δυσκολίες να ακολουθήσουν τους κανονισμούς, παρόλο που κατανοούσαν πλήρως τη σημασία τους για τη διατήρηση της ασφάλειας του γενικού πληθυσμού, ειδικά σε περιπτώσεις όπου οι ενήλικες επέβαλαν την εφαρμογή ειδικών κανόνων σε μικρότερα παιδιά (δηλαδή μάσκες) που δεν προβλέπονταν από τα διατάγματα.

Δύο ακόμη ομάδες παιδιών που εντοπίστηκαν ότι αντιμετώπισαν επιπλέον επιπτώσεις στην υγεία τους λόγω των μέτρων που ελήφθησαν ήταν: (α) παιδιά με άσθμα ή αναπνευστικά προβλήματα που έπρεπε να φορούν μάσκες, ελλείψει ειδικών διατάξεων για την περίπτωσή τους, και (β) παιδιά με αναπηρία που αντιμετώπισαν μεγαλύτερα επίπεδα φόβου και δυσκολίας, για παράδειγμα κατά τη διάρκεια των διαδικασιών διεξαγωγής των τεστ ταχείας ανίχνευσης, ελλείψει και πάλι ειδικών διατάξεων.

Οι πληροφορίες που ελήφθησαν από επαγγελματίες ΜΚΟ περιέγραψαν τον τρόπο με τον οποίο αποκλείστηκαν συγκεκριμένες ομάδες, τόσο από την πρόσβαση σε πληρο-

φορίες όσο και από τις υπηρεσίες υγείας. Ομάδες χωρίς χαρτιά, όπως μετανάστες, πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, δεν είναι εγγεγραμμένες στο σύστημα υγείας και, ως εκ τούτου, δεν είχαν αρχικά πρόσβαση σε υπηρεσίες που παρέχονταν για τον έλεγχο της πανδημίας, όπως οι διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται σε περίπτωση μόλυνσης από τον ιό ή το πρόγραμμα εμβολιασμού. Θα πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι αυτή η έλλειψη πρόσβασης βελτιώθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα, αφού διαπιστώθηκε. Επιπλέον, σημειώθηκε ότι τα άτομα αυτά στις περισσότερες περιπτώσεις δεν ήταν σε θέση να αναφέρουν ότι παρουσίαζαν συμπτώματα μόλυνσης με COVID-19, καθώς δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν μέσω των καθορισμένων τηλεφωνικών γραμμών. Διάφορες ΜΚΟ ανέλαβαν να ενημερώσουν τις δημόσιες υπηρεσίες για περιπτώσεις μόλυνσης και μετάδοσης του ιού στις εν λόγω ομάδες.

Ορισμένα ζητήματα υγείας αναφέρθηκαν από επαγγελματίες ΜΚΟ για παιδιά-αιτούντες άσυλο που φιλοξενούνται σε κέντρα υποδοχής. Πρώτον, οι ιατρικές ανάγκες και τα προβλήματα των νεοαφιχθέντων παιδιών στα κέντρα δεν αξιολογήθηκαν κατά τη διάρκεια του lockdown, και δεν αντιμετωπίστηκαν. Δεύτερον, η έλλειψη καθημερινής παρουσίας ιατρικού προσωπικού στα κέντρα (δύο ημέρες την εβδομάδα το μέγιστο) είχε ως αποτέλεσμα την αργοπορία στην αξιολόγηση και αντιμετώπιση τυχόν ιατρικών ζητημάτων από τον/την ιατρό μετά από παραπομπή. Τέλος, παιδιά που είχαν προσβληθεί από τον ιό COVID-19 και απομονώνονταν στις καθορισμένους χώρους δεν είχαν πρόσβαση σε ιατρικό προσωπικό.

Ειδικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της ανάθεσης ειδικών ιατρών, της άμεσης ανταπόκρισης σε αιτήματα και της παροχής άμεσης ενημέρωσης σε ιδρύματα παιδικής μέριμνας και εναλλακτικής φροντίδας, σημειώθηκαν ως θετικά στοιχεία που απέτρεψαν την εξάπλωση του ιού σε αυτές τις κοινότητες.

5.1.1.4. ΠΤΥΧΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΟΤΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Τα παιδιά που συμμετείχαν σε αυτή την Αξιολόγηση Αντικτύπου σημείωσαν, επίσης, συγκρούσεις συμφερόντων και πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις που ενυπάρχουν σε συγκεκριμένα μέτρα που υιοθετήθηκαν για τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας. Ένα παράδειγμα ήταν η χρήση μάσκας μόνο από τους/τις μαθητές/ήτριες και όχι από τους/τις εκπαιδευτικούς. Ένα άλλο παράδειγμα ήταν ότι οι μαθητές/ήτριες υποβάλλονταν σε τεστ ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου κάθε εβδομάδα προκειμένου να τους επιτραπεί να παρακολουθήσουν με φυσική παρουσία τα μαθήματα του σχολείου, ενώ οι ενήλικες εργαζόμενοι/ες δεν έπρεπε να ελέγχονται απαραίτητα πριν από τη φυσική παρουσία τους στον χώρο εργασίας. Μόνο ένα ορισμένο ποσοστό ενηλίκων που απασχολούνταν σε έναν οργανισμό, είτε δημόσιο είτε ιδιωτικό, έπρεπε να περνούν από τη διαδικασία του τεστ ταχείας ανίχνευσης κάθε εβδομάδα. Επιπλέον, αναφέρθηκαν σε πρακτικές διακρίσεων που δικαιολογήθηκαν στη βάση της σωματικής υγείας για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών, που σε ορισμένες περιπτώσεις οδήγησαν και στον αποκλεισμό τους από το εκπαιδευτικό σύστημα (για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε Ενότητα 5.2. Εκπαίδευση).

5.1.2. ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Από την ανάλυση των αναφορών τόσο των παιδιών όσο και των επαγγελματιών προέκυψε ότι δεν έγιναν ενέργειες – ούτε δόθηκε ιδιαίτερη σημασία – για μετριασμό των αρνητικών επιδράσεων των μέτρων που λήφθηκαν για περιορισμό της εξάπλωσης της νόσου, στην ψυχική υγεία των παιδιών. Το ζήτημα φαίνεται να έχει αντιμετωπιστεί μόνο επιφανειακά μέχρι στιγμής από την αρχή της πανδημίας. Οι επαγγελματίες επιβεβαίωσαν ότι η συζήτηση για τη σωματική υγεία τέθηκε ως προτεραιότητα πάνω από την ψυχική υγεία. Οι απαντήσεις των παιδιών έδειξαν ότι η δυναμική της αλληλεπίδρασης μεταξύ σωματικής και ψυχικής υγείας δεν ήταν αυτή που θα έπρεπε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, με την υπερβολική εστίαση στη σωματική υγεία του γενικού πληθυσμού να έχει τρομερά αρνητικό αντίκτυπο στην ψυχική υγεία των παιδιών. Τα παιδιά περιέγραψαν αυτή την επίδραση ως πιο σοβαρή από τη βλάβη που προκαλεί ο ιός. Όπως περιέγραψε ένα παιδί «Οι ενήλικες μπορούν να αντέξουν τα μέτρα, αλλά τα παιδιά υποφέρουν».

Έγινε προφανές ότι τα μέτρα που ελήφθησαν είχαν τον ακόλουθο αντίκτυπο στην ψυχι-

¹²Konstantinou, C., Andrianou, D. X., Constantinou, A., Perikkou, A., Markidou, E., Christophi, A. C., & Makris, C. K. (2021). Exosome changes in primary school children following the wide population non-pharmacological interventions implemented due to COVID-19 in Cyprus: A national survey. *EClinicalMedicine*, 32, 1-9.

κή υγεία των παιδιών, ως συνέπεια της στέρησης της κοινωνικοποίησης, του παιχνιδιού, του ελεύθερου χρόνου και της επικοινωνίας:

- α) Βίωση συναισθημάτων χαμένης παιδικής ηλικίας.
- β) Δημιουργία συναισθημάτων «χαμένων περιόδων ζωής» με τα παιδιά να νιώθουν ότι δεν θα έχουν ποτέ την ευκαιρία να αναπληρώσουν κάποιες εμπειρίες (π.χ. αποφοίτηση από το δημοτικό).
- γ) Ανάπτυξη αυξημένων και ανεξέλεγκτων φοβιών σχετικά με τον ιό.
- δ) Απώλεια κινήτρων για καθημερινές δραστηριότητες.
- ε) Αυξημένα επίπεδα άγχους λόγω της ανασφάλειας που κυριαρχεί σε αυτή την χρονική περίοδο και της αστάθειας του περιβάλλοντός τους. Επιπλέον, η καθημερινή ρουτίνα των παιδιών, η οποία κανονικά παρέχει μια αίσθηση σταθερότητας, ασφάλειας και ταυτότητας στη ζωή των παιδιών, χάθηκε ή διαταράχθηκε ριζικά, επιβαρύνοντας την ψυχική υγεία των παιδιών. Αυτό ήταν ακόμη πιο σημαντικό στην περίπτωση των παιδιών με αναπηρία, και ειδικά για τα παιδιά με διαταραχή αυτιστικού φάσματος, όπου η ρουτίνα είναι ένα ιδιαίτερα ουσιαστικό συστατικό για τη λειτουργία και ευημερία του παιδιού.
- ζ) Αντίκτυπο στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών ως αποτέλεσμα της κοινωνικής απομόνωσης.
- η) Αντιμετώπιση αυξημένης έντασης εντός της οικογενειακής μονάδας (π.χ. τσακωμοί, εκνευρισμός κ.ά.).
- θ) Αυξημένα σημάδια επιθετικότητας και κόπωσης μεταξύ του γενικού πληθυσμού των παιδιών.
- ι) Εκδήλωση συμπτωμάτων κατάθλιψης σε παιδιά που είχαν αυξημένα επίπεδα άγχους πριν.
- κ) Αυξημένες αναφορές κακοποίησης, ενδοοικογενειακής ή σεξουαλικής κακοποίησης (για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε την Ενότητα **5.5. Προστασία από βλάβη ή/και κακοποίηση**).
- λ) Αυξημένες αναφορές κυβερνοεκφοβισμού και βίαιης επικοινωνίας μέσω διαδικτυακών εφαρμογών.
- μ) Μείωση των κοινωνικών επαφών για παιδιά που δεν καταβάλλουν προσπάθειες να ανήκουν σε ομάδα.
- ν) Βίωση, σε μαζικό επίπεδο, θανάτων ή νοσηλείας συγγενών.
- ξ) Βίωση στιγματισμού από παιδιά που μολύνθηκαν στα πολύ πρώιμα στάδια της πανδημίας, λόγω ενεργειών που ελήφθησαν που δεν έλαβαν υπόψη την αξιοπρέπειά τους ή το δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής.

Επιπλέον, τα παιδιά ανέφεραν δυσκολίες και ανησυχία για τα ενήλικα μέλη της οικογένειάς τους με χρόνια προβλήματα υγείας που δεν μπορούσαν να πάνε στο νοσοκομείο ή να επισκεφτούν τον γιατρό. Έγινε σαφές ότι τα παιδιά που είτε αντιμετώπιζαν τα ίδια προβλήματα υγείας, είτε είχαν στενό συγγενή με προβλήματα υγείας και φοβούνταν να μεταδώσουν τον ιό στα αγαπημένα τους πρόσωπα, ένιωσαν υπερβολικό επίπεδο ευθύνης και φόβου, συναισθήματα που δεν έτυχαν επεξεργασίας ή διαχείρισης. Αυτός ο φόβος επιδεινώσε περαιτέρω την κοινωνική τους απομόνωση. Ο φόβος να μολύνουν τους γονείς/κηδεμόνες τους σχετιζόταν, επίσης, με μια γενική απειλή που αισθάνονται τα παιδιά σχετικά με την προστασία και την ασφάλεια που παρέχουν οι γονείς/κηδεμόνες. Όπως περιέγραψε ένα παιδί: «*Φοβάμαι ότι η μαμά μου θα αρρωστήσει και θα πεθάνει*». Η απειλή για τη σωματική υγεία των αγαπημένων τους είχε αντίκτυπο στην ψυχική υγεία των παιδιών. Τα συναισθήματα, παρά το γεγονός ότι δεν ήταν άμεση συνέπεια των μέ-

τρων που ελήφθησαν για τον περιορισμό της πανδημίας, ήταν έμμεσο αποτέλεσμα της περιβάλλουσας ατμόσφαιρας και αφορούσαν την ευθύνη του ατόμου για την προστασία των άλλων ανθρώπων, ιδίως των ηλικιωμένων και των ευάλωτων.

Τα παιδιά ανέφεραν άγχος που προκαλείται από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και τον περιορισμένο ελεύθερο χρόνο ή χρόνο για ξεκούραση. Περιέγραψαν, επίσης, την ένταση μεταξύ των μελών της οικογένειας λόγω της αυξημένης και συνεχούς αλληλεπίδρασης, σε συνδυασμό με την έλλειψη ευκαιριών να βγουν έξω και να αλληλεπιδράσουν με άλλα άτομα, να έχουν τεράστιο αντίκτυπο στην ψυχική τους υγεία. Τα παιδιά σχολίασαν, επίσης, την έλλειψη υποστήριξης που παρέχεται στα παιδιά για την ψυχική τους υγεία από την αρχή της πανδημίας.

Περίπου δέκα μήνες μετά την έναρξη της πανδημίας, οι επαγγελματίες έκρουσαν τον κώδωνα του κινδύνου σχετικά με το γεγονός ότι δεν είχαν ακόμη τεθεί σε εφαρμογή προγράμματα που να αντιμετωπίζουν αυτές τις επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των παιδιών και των εφήβων. Δεν έχει ακόμη αξιολογηθεί σημαντικά το γεγονός ότι τα παιδιά βρίσκονται σε αναπτυξιακό στάδιο και ότι συγκεκριμένες πτυχές κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης είναι σημαντικές για τη συνεχή ανάπτυξή τους. Η έλλειψη πολιτικής βούλησης και απόφασης για την αντιμετώπιση της ψυχικής υγείας των παιδιών, ο μειωμένος αριθμός επαγγελματιών που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της πανδημίας σε αυτό το θέμα, μαζί με την εστίαση στη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών αφήνουν τα παιδιά εκτεθειμένα σε περαιτέρω βλάβη.

Επιπλέον, οι επαγγελματίες τόνισαν τα συναισθήματα άγχους που βιώνουν τα παιδιά ως αποτέλεσμα της ενημέρωσης που λαμβάνουν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ο τρόπος παρουσίας της σχετικής με την πανδημία πληροφόρησης, η οποία πλαισιώνεται από ένα σύννεφο πανικού, έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται μια συνεχής αίσθηση έκτακτης ανάγκης τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, με ακραίο αντίκτυπο στα επίπεδα άγχους που βιώνει ο γενικός πληθυσμός.

5.1.2.1. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΓΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Μια διαβρωτική συνέπεια του εγκλεισμού ήταν η απώλεια στήριξης από κοινωνικούς λειτουργούς ή/και ψυχολόγους που παρέχονταν σε συγκεκριμένα παιδιά πριν από την πανδημία. Ενώ και οι δύο αυτές υπηρεσίες ήταν απροετοίμαστες κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown, και τα διατάγματα δεν περιλάμβαναν διατάξεις που θα επέτρεπαν μια τέτοια υποστήριξη, αυτή η επικοινωνία δεν απαγορεύτηκε και καθιερώθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις (αναφέρθηκε ότι η υποστήριξη παρασχέθηκε σε «σοβαρές» περιπτώσεις). Αλλά ακόμη και τα παιδιά υπό φροντίδα έχασαν την υποστήριξη από ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown. Σε ορισμένες περιπτώσεις αναφέρθηκε ότι κατά την περίοδο που απαιτείτο έγκριση για έξοδο μία φορά την ημέρα, οι γονείς έπρεπε να χρησιμοποιήσουν τη μοναδική δυνατότητά τους να βγουν από το σπίτι για τους σκοπούς του ραντεβού του παιδιού τους με τους/τις προαναφερθέντες/είσες επαγγελματίες. Σε άλλες περιπτώσεις, οι επαγγελματίες ανέφεραν ακραίες δυσκολίες στην παροχή διαδικτυακής υποστήριξης και καθοδήγησης στα παιδιά λόγω των περιορισμών που θέτει η μη χρήση καμερών κατά τη διαδικτυακή εκπαίδευση. Πίσω από μια οθόνη, τα παιδιά παρουσίαζαν την ευημερία τους πιο θετικά από ό,τι στην πραγματικότητα, λόγω της παρουσίας ενός ενήλικα στο ίδιο χώρο την οποία οι επαγγελματίες αγνοούσαν. Σε άλλες περιπτώσεις οι επαγγελματίες αντιμετώπισαν δυσκολίες στην επικοινωνία με τα παιδιά λόγω της απόστασης στην αλληλεπίδρασή τους. Οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι μόλις τα παιδιά επέστρεψαν στα σχολεία με φυσική παρουσία εξέφρασαν πολυάριθμες δυσκολίες που είχαν αντιμετωπίσει, αλλά δεν είχαν μεταφέρει μέσω της διαδικτυακής αλληλεπίδρασης.

Καθυστέρηση σημειώθηκε και στον προγραμματισμό των ραντεβού για την παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας σε παιδιά και εφήβους θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Ενώ αυτή η καθυστέρηση ήταν κάτι που είχε παρατηρηθεί και πριν από την πανδημία, τα μέτρα που υιοθετήθηκαν την αύξησαν περαιτέρω, με την αρμόδια Αρχή να αποτυγχάνει να υιοθετήσει εναλλακτικά μέτρα ή τρόπους παροχής της απαραίτητης υποστήριξης σε αυτή την ευάλωτη ομάδα παιδιών.

5.2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Αναμφίβολα, μία πολυδιάστατη και συνεχής επίδραση των μέτρων που υιοθετήθηκαν αφορούσε στο δικαίωμα στην εκπαίδευση. Οι απόψεις των παιδιών και των επαγγελματιών επικεντρώθηκαν σε μια σειρά θεμάτων που σχετίζονται με τη διαδικτυακή και την «παραδοσιακή» (με φυσική παρουσία) εκπαίδευση, όπως αυτές εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Τα παιδιά αναγνώρισαν ότι η εκπαίδευση θεωρείται από τις αρμόδιες Αρχές ως μια δραστηριότητα που επιτελούν τα παιδιά, παρά ως δικαίωμα, δικαιολογώντας αυτή την παρατήρηση με αποφάσεις που ελήφθησαν, όπως το άνοιγμα και το κλείσιμο σχολείων στη βάση άλλων παραγόντων: Παιδιά προσχολικής ηλικίας και νηπιαγωγείου επέστρεψαν με φυσική παρουσία στο σχολείο σε μια προσπάθεια να διευκολυνθεί το ωράριο εργασίας των γονέων, ενώ τα γυμνάσια διατήρησαν τα διαδικτυακά μαθήματα για τρεις συνεχόμενους μήνες μετά την έναρξη λειτουργίας των καταστημάτων, των εστιατορίων και των καφέ.

5.2.1. ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Παρόλο που η διαδικτυακή εκπαίδευση θεωρήθηκε εργαλείο που επέτρεπε την πρόσβαση στην εκπαίδευση υπό ορισμένες προϋποθέσεις, και παρέχονταν εξοπλισμός σε συγκεκριμένες περιπτώσεις για τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων των παιδιών, οι δυνατότητες του ψηφιακού περιβάλλοντος περιεγράφηκαν ως ανεπαρκείς, με βάση τα πιο κάτω:

- (α) Τις δυσκολίες των παιδιών να κατανοήσουν την ύλη που διδάσκεται μέσω διαδικτυακών μαθημάτων, που δυσχεραίνονταν και από το γεγονός ότι η οπτική επικοινωνία και η αλληλεπίδραση ήταν ελάχιστες. Τα παιδιά σημείωσαν ότι δεν είχαν τις ίδιες ευκαιρίες να κάνουν ερωτήσεις στον/στην εκπαιδευτικό σχετικές με την κατανόηση του περιεχομένου όπως κατά τη διάρκεια της φυσικής παρουσίας στο σχολείο. Τόνισαν ότι η μάθηση πραγματοποιείται μέσω μιας άμεσης αλληλεπίδρασης με τον δάσκαλο και τους/τις συνομηλίκους/μήλικές τους, μια σημαντική προϋπόθεση που δεν εκπληρώθηκε μέσω της διαδικτυακής εκπαίδευσης. Βίωναν ακόμη και «απώλεια» της σχέσης τους με τους/τις εκπαιδευτικούς.
- (β) Το γεγονός ότι τα πειράματα (στο μάθημα των φυσικών επιστημών), ο αθλητισμός, τα μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης και άλλες δραστηριότητες που ενισχύουν την κατανόηση δεν αποτελούσαν μέρος της διαδικτυακής εκπαίδευσης.
- (γ) Τα τεχνικά προβλήματα/ προβλήματα σύνδεσης που έπρεπε να αντιμετωπίζουν οι μαθητές/ήτρες σε καθημερινή βάση που διέκοπταν τη μάθησή τους, σε συνδυασμό με την έλλειψη κατανόησης εκ μέρους των εκπαιδευτικών για αυτές τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν.
- (δ) Η έλλειψη κατάρτισης των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση των απαιτήσεων της διαδικτυακής εκπαίδευσης.
- (ε) Η έλλειψη ιδιωτικού χώρου εντός του σπιτιού, τον οποίο τα παιδιά θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν για να συμμετέχουν στη διαδικτυακή εκπαίδευση, καθώς και η έλλειψη εξοπλισμού, όπως εκτυπωτές, που σε ορισμένες περιπτώσεις χρειαζόνταν για την ολοκλήρωση των εργασιών που είχε αναθέσει το σχολείο.
- (στ) Το γεγονός ότι ορισμένα παιδιά χρειαζόνταν καθοδήγηση και επίβλεψη ενηλίκου για τη χρήση της τεχνολογίας ή την κατανόηση της διδασκόμενης ύλης, επηρεάζοντας περισσότερο και πιο έντονα τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά, τα παιδιά που δεν ομιλούν την ελληνική ως μητρική τους γλώσσα, τα παιδιά των οποίων οι γονείς δεν ομιλούν την ελληνική ως μητρική τους γλώσσα και τα παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονταν σε ουσιώδεις υπηρεσίες κατά τη διάρκεια του lockdown.
- (ζ) Το γεγονός ότι η εκπαίδευση είναι κάτι περισσότερο από απλή μεταφορά γνώσης. Γενικά, η διαδικτυακή εκπαίδευση μπορεί να επιτύχει μόνο το τελευταίο. Δεν διδάσκονταν όλα τα μαθήματα κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν παρέχει τα μέσα για βιωματική μάθηση, καθώς υπόκειται σε τόσους πολλούς περιορισμούς που, όπως ισχυρίζονται οι εκπαιδευτικοί, μετατρέπουν τη μάθηση από διασκεδαστική σε μονότονη.

- (η) Το γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι εκπαιδευτικοί ζήτησαν από τους γονείς να συλλέξουν φύλλα εργασίας από το σχολείο για τα παιδιά τους κατά τις φάσεις των αυστηρών περιορισμών στις μετακινήσεις, όταν επιτρεπόταν μόνο μία μετακίνηση την ημέρα. Τα παιδιά ανέφεραν ότι αυτή η πρακτική ήταν πολύ δύσκολη για τις οικογένειες, καθώς οι γονείς έπρεπε να χρησιμοποιήσουν τη μια μετακίνηση που δικαιούνταν για τη συλλογή των φύλλων εργασίας των παιδιών από το σχολείο αντί να ικανοποιήσουν άλλες ανάγκες της οικογένειας.
- (θ) Για τα μικρότερα παιδιά αναφέρθηκε ότι η διδασκαλία νέου υλικού και περιεχομένου δεν αποτελούσε μέρος της διαδικτυακής εκπαίδευσης και ότι το χρονικό πλαίσιο στο οποίο διεξαγόταν η διδασκαλία ήταν πολύ μικρότερο. Αναφέρθηκε, επίσης, ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι γονείς ανέλαβαν της ευθύνη της διδασκαλίας της ύλης.
- (ι) Η διαδικτυακή εκπαίδευση δεν επιτρέπει τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας, με αποτέλεσμα οι τάξεις μεικτών ικανοτήτων να αντιμετωπίζονται ως μια ομοιογενής ομάδα.

5.2.1.1. ΣΤΑΘΕΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τα δημοτικά σχολεία αρχικά μπορούσαν να σχεδιάσουν το δικό τους πρόγραμμα για την παροχή διαδικτυακής εκπαίδευσης, ενώ αργότερα το Υπουργείο όρισε τους χρόνους διεξαγωγής των μαθημάτων. Η ενέργεια αυτή του Υπουργείου δημιούργησε μια ομοιόμορφη εικόνα όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας των σχολείων σε μια προσπάθεια προώθησης των όμοιων συνθηκών μάθησης. Ωστόσο, δεν δημιούργησε ίσες συνθήκες μάθησης, δεδομένου ότι συγκεκριμένες ανάγκες των σχολείων δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μέσω αυτής της διάταξης. Για παράδειγμα, τα σχολεία που χρησιμοποιούσαν μεταφραστές/άστρες, τους/τις προσέλαβαν για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες ενός μεγάλου αριθμού παιδιών δημιουργώντας ένα δικό τους διαδικτυακό ωρολόγιο πρόγραμμα, όταν το Υπουργείο καθόρισε το πρόγραμμα, οι μεταφραστές/άστρες ήταν σε θέση να βοηθήσουν μόνο έναν μικρό και συγκεκριμένο αριθμό παιδιών.

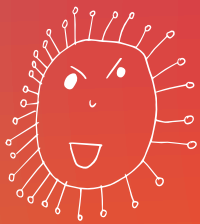
5.2.1.2. ΜΗ ΧΡΗΣΗ ΚΑΜΕΡΩΝ

Τόσο οι επαγγελματίες όσο και τα παιδιά συζήτησαν την απαγόρευση της χρήσης καμερών σε όλη τη διαδικτυακή εκπαίδευση. Ανέφεραν ότι ελαχιστοποιούσε τη χρήση οπτικών μέσων και την επικοινωνία, δυσχέραινε την ανθρώπινη αλληλεπίδραση και εμπόδιζε την κοινωνικοποίηση, δημιουργώντας απάνθρωπες συνθήκες μάθησης. Οι επαγγελματίες επιβεβαίωσαν ότι οι κλειστές κάμερες ευνοούν τις δασκαλοκεντρικές μεθόδους και ανέφεραν ότι η μη χρήση καμερών μείωσε το κίνητρο και παρείχε μια δικαιολογία για τα παιδιά να μην συμμετέχουν – το σύνδρομο του «σπασμένου μικροφώνου», όπως το αποκαλούσαν, με τους/τις μαθητές/ήτρες να αναφέρουν δυσλειτουργίες στα μικρόφωνα τους για να αποφύγουν ερωτήσεις από τους/τις εκπαιδευτικούς. Η μη χρήση καμερών επηρέασε, επίσης, την επικοινωνία μεταξύ σχολικών συμβούλων και παιδιών (για μια λεπτομερή συζήτηση βλέπε Ενότητα 5.1. Υγεία).

5.2.1.3. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στην αρχή της πανδημίας, οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι σε μια προσπάθεια να παρέχεται πρόσβαση στη διαδικτυακή εκπαίδευση για όλα τα παιδιά, σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο που εστάλη σε όλα τα σχολεία για να συμπληρωθεί από τους γονείς. Ο στόχος ήταν να εντοπιστούν και να καλυφθούν οι ανάγκες κάθε οικογενειακής μονάδας προκειμένου τα παιδιά να συμμετέχουν στη διαδικτυακή εκπαίδευση.

Εκτός από συγκεκριμένες τεχνικές λεπτομέρειες που σχετίζονται με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις πραγματοποιήθηκε από το τηλέφωνο και μέσω μεταφραστή, η κατοχή μιας μόνο ηλεκτρονικής συσκευής και ελάχιστης ταχύτητας διαδικτύου ανά οικογένεια θεωρήθηκαν αρχικά ως επαρκής εξοπλισμός μέσω του οποίου μπορούσε να συμμετάσχει το παιδί στη διαδικτυακή εκπαίδευση. Σύντομα έγινε αντιληπτό ότι σε ορισμένες περιπτώσεις αυτή η μια συσκευή, π.χ. ένα smartphone, χρησιμοποιείτο από τον/τη γονέα στον χώρο εργασίας

του/της, οπότε το παιδί δεν μπορούσε να συμμετέχει στη διαδικτυακή εκπαίδευση. Ταυτόχρονα, τα παιδιά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν πολύ δύσκολο να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της διαδικτυακής εκπαίδευσης μέσω smartphone. Επιπλέον, ενώ σε ορισμένες οικογένειες παρασχέθηκε εξοπλισμός ώστε τα παιδιά να μπορούν να συμμετέχουν στη διαδικτυακή εκπαίδευση, η εκμάθηση του τρόπου χρήσης του εξοπλισμού δεν συμπεριλήφθηκε στη διαδικασία.

Παράλληλα, σημειώνεται ότι δεν στάλθηκε ερωτηματολόγιο στα σχολεία για τον προσδιορισμό των βασικών αναγκών των οικογενειών: Εάν είχαν αρκετό φαγητό, αν μπορούσαν να πληρώσουν το ενοίκιο, τον λογαριασμό του τηλεφώνου, το κόστος του διαδικτύου και ούτω καθεξής, με τα σχολεία να προσπαθούν να διατηρήσουν επαφή με τα παιδιά κάτω από αντίξοες συνθήκες.

Ορισμένα δημοτικά σχολεία κατέφυγαν στην πρακτική της συμπλήρωσης φύλλων εργασίας ως μέρος της διαδικτυακής εκπαίδευσης. Δυσκολίες αντιμετώπισαν γονείς που δεν είχαν τον εξοπλισμό για να εκτυπώσουν τα φύλλα εργασίας, οικογένειες με χαμηλό εισόδημα – είτε λόγω της πανδημίας είτε όχι – που δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν μελάνι για εκτυπωτή για τον αριθμό των φύλλων εργασίας που απαιτούνταν, και τα κέντρα που φιλοξενούσαν έναν μεγάλο αριθμό παιδιών και, συνεπώς, χρειαζόταν να τυπώνουν μεγάλο αριθμό φύλλων εργασίας. Παράλληλα, γονείς που δεν διάβαζαν ελληνικά δεν μπορούσαν να βοηθήσουν τα παιδιά τους να κατανοήσουν τις οδηγίες του φύλλου εργασίας και να ολοκληρώσουν τις εργασίες.

5.2.1.4. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η διαδικτυακή εκπαίδευση προκάλεσε μια σειρά επιπλοκών για τα παιδιά με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με μαθησιακές δυσκολίες που λαμβάνουν υποστήριξη όταν βρίσκονται στο σχολείο. Σύμφωνα με μαρτυρίες επαγγελματιών, τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες δεν είχαν την υποστήριξη που χρειαζόνταν. Μόλις έγινε φανερό ότι η περίοδος διαδικτυακής εκπαίδευσης θα διαρκούσε περισσότερο από ό,τι αρχικά αναμενόταν, έγιναν συγκεκριμένες ρυθμίσεις για την παροχή αυτής της υποστήριξης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η παρεχόμενη υποστήριξη είχε παρόμοια δομή με αυτήν που παρέχεται μέσω της «παραδοσιακής» εκπαίδευσης. Ως αποτέλεσμα, τα παιδιά δεν συμμετείχαν στο διαδικτυακό μάθημα, αλλά εντάσσονταν σε έναν άλλο διαδικτυακό χώρο μάθησης με διαφορετικό/ή εκπαιδευτικό για να λάβουν την απαραίτητη υποστήριξη. Και σε αυτές τις περιπτώσεις, ωστόσο, απαγορευόταν η χρήση καμερών, γεγονός που επηρέασε αρνητικά την παρεχόμενη υποστήριξη. Υπάρχουν, επίσης, αναφορές, ότι σε κάποιες περιπτώσεις το παιδί συμμετείχε στο διαδικτυακό μάθημα και οι εκπαιδευτικοί παρείχαν την υποστήριξη που χρειαζόταν σε άλλη στιγμή που ήταν βολική για το παιδί. Αυτή η πρακτική έδωσε τη δυνατότητα στον/στην μαθητή/ήτρια να συμμετάσχει στο μάθημα και ταυτόχρονα να λαμβάνει την υποστήριξη που απαιτείται για να διευκολυνθεί η κατανόηση του υλικού σε άλλο χρονικό πλαίσιο, μια πρακτική που μπορούσε να εφαρμοστεί μόνο μέσω της διαδικτυακής εκπαίδευσης.

Οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι η διαδικτυακή εκπαίδευση εμπόδιζε για μια περίοδο δύο συνεχόμενων ετών την ικανότητά τους να εντοπίζουν μαθητές/ήτριες με μαθησιακές δυσκολίες, που θα είχαν (συνήθως) εντοπίσει εντός της σχολικής μονάδας. Οι εκπαιδευτικοί δεν είχαν την ευκαιρία να αλληλεπιδράσουν με αυτά τα παιδιά και να αντληθούν τη βοήθεια που χρειαζόνταν για να αναφέρουν τυχόν δυσκολίες τους, με αποτέλεσμα τα παιδιά να φτάνουν να φοιτούν στην τρίτη τάξη του γυμνασίου ή

του λυκείου χωρίς την απαραίτητη υποστήριξη. Παράλληλα, όμως, παιδιά που έμειναν πίσω ακαδημαϊκά λόγω διαδικτυακής εκπαίδευσης παραπέμφθηκαν στις υπηρεσίες εκπαιδευτικής ψυχολογίας προκειμένου να εντοπιστούν οι ανάγκες τους. Ελλείψει κάθε άλλου μέσου στήριξης αυτών των παιδιών, τα σχολεία προχώρησαν στην παραπομπή μεγάλου αριθμού μαθητών/ητρίων στην εν λόγω Αρχή.

Η διαδικτυακή εκπαίδευση προκάλεσε περαιτέρω μια σειρά επιπλοκών για τα παιδιά με αναπηρία που παρακολουθούν τάξεις γενικής εκπαίδευσης, όπως τα παιδιά με προβλήματα ακοής που προχωρούν σε χειλανάγνωση. Ορισμένα παιδιά με αναπηρία χρειάστηκαν πρόσθετη βοήθεια από γονείς ή ενήλικες προκειμένου να συμμετάσχουν στη διαδικτυακή εκπαίδευση. Οι γονείς ανέλαβαν αυτόν τον ρόλο με αντίκτυπο στο εισόδημα της οικογένειας. Υπήρχε έλλειψη του εξειδικευμένου εξοπλισμού και του λογισμικού που απαιτούνταν σε ορισμένες περιπτώσεις για την παροχή βοήθειας σε παιδιά με αναπηρία. Επιπλέον, τα παιδιά που πριν από την πανδημία είχαν λάβει θεραπευτική αγωγή κατά τη διάρκεια των σχολικών ωρών εντός του σχολικού περιβάλλοντος, δεν λάμβαναν αυτή τη θεραπεία κατά τη διαδικτυακή εκπαίδευση, με αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξή τους, την απόκτηση δεξιοτήτων και με αισθητή απώλεια προηγούμενων επιτευγμάτων. Οι επαγγελματίες επιβεβαίωσαν ότι η διαδικτυακή εκπαίδευση ως εργαλείο δεν επαρκούσε για την εκπλήρωση των στόχων της εκπαίδευσης, για τον λόγο αυτό είχαν επικροτήσει την απόφαση των Αρχών να επιτραπεί σε μαθητές/ήτριες με αναπηρία να παρευρίσκονται με φυσική παρουσία στον σχολικό χώρο για ατομική εκπαίδευση, θεωρώντας ότι αυτή ήταν μία από τις πιο ουσιαστικές αποφάσεις που λήφθηκαν για τη συγκεκριμένη ομάδα παιδιών ανάμεσα σε όλα τα μέτρα που είχαν ληφθεί.

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας κατέστη σαφές ότι οι μαθητές/ήτριες σταμάτησαν να συμμετέχουν στις διεπιστημονικές ομάδες που θεσπίστηκαν για τον καθορισμό τρόπων δράσης που σχετίζονται με τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Δεν ήταν σαφές γιατί δεν εκπληρώθηκε αυτή η απαίτηση για τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος των παιδιών. Το επιχείρημα που προβλήθηκε, σύμφωνα με τους/τις επαγγελματίες, ήταν ότι τα παιδιά δεν έπρεπε να χάνουν τα διαδικτυακά μαθήματα.

Άλλες ομάδες παιδιών που χρειαζόνταν επείγουσα προσοχή κατά τη διαδικτυακή εκπαίδευση ήταν: (α) Παιδιά που δεν ομιλούν ως μητρική τους γλώσσα τη γλώσσα διδασκαλίας. Στον φυσικό χώρο, μέρος της μεταφραστικής διαδικασίας αναλαμβάνουν οι συμμαθητές/ήτριες τους, ενώ η φυσική αλληλεπίδραση κατά τη διάρκεια του διαλέμματος ενισχύει την κατάκτηση της γλώσσας. Η έλλειψη αυτών των στοιχείων στο ψηφιακό περιβάλλον εμποδίζει την κατανόηση του περιεχομένου της διδασκτέας ύλης για τους μη μητρικούς ομιλητές, και ειδικά για τα παιδιά που εγγράφονταν για πρώτη φορά στο σχολείο, (β) μαθητές/ήτριες με χαμηλή ακαδημαϊκή επίδοση, που ανέφεραν υψηλότερα αισθήματα ανεπάρκειας στην κατανόηση της διδασκαλίας και στη συμμετοχή στη διαδικασία, (γ) μαθητές/ήτριες που φοιτούσαν στην πρώτη τάξη του γυμνασίου και στην πρώτη τάξη του λυκείου, δεδομένου ότι δεν είχαν την ευκαιρία να γίνουν μέλη της σχολικής κοινότητας και να αναπτύξουν την αίσθηση του ανήκειν, και (δ) μαθητές/ήτριες που είχαν φθάσει εν μέσω πανδημίας στην Κύπρο και δεν είχαν παρακολουθήσει σχολείο στη χώρα καταγωγής τους.

Ταυτόχρονα, θεωρήθηκε γεγονός ότι τα παιδιά ήξεραν πώς να χρησιμοποιούν τον υπολογιστή ή πώς να τον χρησιμοποιούν αποτελεσματικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς, μια υπόθεση που αποδείχτηκε λανθασμένη καθόλη τη διάρκεια του lockdown. Η έλλειψη αυτή αντιμετωπίστηκε σύντομα, ωστόσο, με την παρέμβαση των εκπαιδευτικών τεχνολογίας που παρείχαν στήριξη και βοήθησαν τα παιδιά να εξοικειωθούν με τον εξοπλισμό και το λογισμικό.

Οι εκπαιδευτικοί τόνισαν το μέγεθος της υποστήριξης που παρείχε η σχολική μονάδα στα παιδιά καθόλη αυτή την περίοδο. Τόνισαν, επίσης, ότι αυτή η υποστήριξη έφερε υπερβολικό φόρτο εργασίας στους ώμους τους, τον οποίο παρόλα αυτά ανέλαβαν χωρίς δισταγμό. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οι σχολικοί σύμβουλοι εργάστηκαν καλά στην παροχή υποστήριξης στους/στις μαθητές/ήτριες. Στάλθηκαν φυλλάδια σε όλους τους/τις μαθητές/ήτριες που τους/τις ενημέρωναν πώς να επικοινωνήσουν με τους/τις συμβούλους κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών μαθημάτων, η ιδιωτική επικοινωνία επανακτήθηκε σε ήδη γνωστές περιπτώσεις σε συνεχή βάση και οι σχολικοί

σύμβουλοι ανέβαζαν τακτικά πληροφορίες για τον τρόπο αντιμετώπισης του άγχους. Ωστόσο, αποτελούσε απόφαση των παιδιών αν θα αξιοποιούσαν ή όχι την πληροφόρηση αυτή. Το μάθημα που διδάσκουν οι σχολικοί σύμβουλοι δεν αποτελούσε μέρος της διαδικτυακής εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικοί δεν παρείχαν τον χρόνο μαθημάτων τους στους σχολικούς συμβούλους λόγω της πίεσης που δέχονταν για να διδάξουν το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών. Ως αποτέλεσμα, το σχολείο δεν ασχολήθηκε ούτε με το άγχος ούτε την ψυχική υγεία των παιδιών γενικότερα όσον αφορά τα παιδιά της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, ορισμένα παιδιά ανέφεραν ότι δεν είχαν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο επικοινωνίας με τους/τις σχολικούς συμβούλους κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης.

5.2.2. ΠΑΡΟΧΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟΝ ΦΥΣΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Το γεγονός ότι η προδημοτική εκπαίδευση (preprimary) και τα νηπιαγωγεία παρέμειναν ανοικτά κατά τη διάρκεια του δεύτερου lockdown αξιολογήθηκε θετικά, τόσο από τα παιδιά όσο και από τους/τις επαγγελματίες. Οι επαγγελματίες σημείωσαν, επίσης, τη μείωση του αριθμού της σχολικής εγκατάλειψης κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

5.2.2.1. ΓΕΝΙΚΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Το άνοιγμα και το κλείσιμο των σχολείων επανειλημμένα και χωρίς προειδοποίηση δημιούργησε ακραία επίπεδα άγχους στα παιδιά και τους/τις εκπαιδευτικούς, οι οποίοι/ες δεν είχαν χρόνο προετοιμασίας για να ξεκινήσουν τη διαδικτυακή εκπαίδευση ή να δώσουν οδηγίες στα παιδιά. Οι επαγγελματίες αναφέρουν ότι όλα τα απρογραμμάτιστα γεγονότα αυξάνουν τα επίπεδα ανασφάλειας και άγχους, ως αποτέλεσμα της αποδιοργάνωσης και της έλλειψης ελέγχου της κατάστασης. Το άγχος των εκπαιδευτικών μεταφέρθηκε στα παιδιά όταν οι αποφάσεις ανακοινώθηκαν με προειδοποίηση μόνο μιας ημέρας. Επιπλέον, τα παιδιά με συγκεκριμένες αναπηρίες, όπως τα παιδιά με διαταραχή αυτιστικού φάσματος, χρειάζονται μια ρουτίνα και να ενημερωθούν πολύ νωρίτερα για τις αλλαγές στη ζωή τους, διαφορετικά μπορεί να καταστούν δυσλειτουργικά.

Τον Μάιο του 2020 αποφασίστηκε οι μαθητές/ήτριοι Γυμνασίου να φοιτούν στο σχολείο μέχρι τις 11:30, ενώ οι μαθητές/ήτριοι της πρωτοβάθμιας έως τις 13:05, χωρίς η αρμόδια Αρχή να παρέχει επαρκή αιτιολογία για την απόφαση. Επιπλέον, ο μέγιστος αριθμός μαθητών/τριών σε μια τάξη ορίστηκε στα 12 παιδιά, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το εμβαδόν της τάξης. Συγκεκριμένες ήταν και οι πληροφορίες για τη συμμετοχή στις Παγκύπριες Εξετάσεις των μαθητών/τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που βρίσκονταν σε καραντίνα.

Σημειώθηκε, επίσης, από επαγγελματίες και παιδιά ότι, παρά το γεγονός ότι το πρώτο lockdown συνέβη τον Μάρτιο του 2020, δεν υπήρξε προετοιμασία κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών διακοπών για ένα δεύτερο κύμα, με αποτέλεσμα τη χαοτική επανελειτουργία των σχολείων τον Σεπτέμβριο του 2020 και την αντιμετώπιση του δεύτερου κύματος ως να ήταν μια νέα κρίση. Ομοίως, δεν παρατηρήθηκε προετοιμασία από επαγγελματίες ή παιδιά για τη νέα σχολική χρονιά που ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2021, με αποτέλεσμα και πάλι η πανδημία να αντιμετωπίζεται ως απροσδόκητο γεγονός με αποφάσεις που επηρέαζαν σε μεγάλο βαθμό τα δικαιώματα του παιδιού. Οι επαγγελματίες τόνισαν τη σημασία της προετοιμασίας για την αντιμετώπιση της πορείας της πανδημίας ως τη νέα πραγματικότητα στη ζωή μας για τη μείωση των επιπτώσεων της στην ψυχική υγεία των παιδιών.

Συνολικά, τόσο οι επαγγελματίες όσο και τα παιδιά τόνισαν ότι τα σχολεία πρέπει να κλείσουν μόνο ως έσχατη λύση με βάση την ακόλουθη επιχειρηματολογία:

(α) Είναι χώροι που μπορούν να παρέχουν ουσιαστικές και κατάλληλες για την ηλικία πληροφορίες στα παιδιά σχετικές με την πανδημία.

(β) Δεν διαταράσσεται η καθημερινή ρουτίνα των παιδιών.

(γ) Για ορισμένα παιδιά το σχολείο είναι ο μόνος χώρος που παρέχει εκπαιδευτικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες και ο μόνος χώρος στον οποίο μπορούν να αλληλεπιδράσουν με τους/τις φίλους/ες τους.

5.2.2.2. ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Σχολιάζοντας την παροχή εκπαίδευσης στον φυσικό χώρο του σχολείου κατά τη διάρκεια της πανδημίας, τα παιδιά περιέγραψαν τα σχολεία ως διαφορετικούς χώρους μετά την επανελειτουργία τους, όταν επανελειτουργήσαν και καλωσόρισαν με φυσική παρουσία τα παιδιά. Η εκπαίδευση σε νεότερες ηλικιακές ομάδες πραγματοποιείται μέσω της βιωματικής μάθησης, της ομαδικής εργασίας και της χρήσης υλικού. Το παιχνίδι κατά τη διάρκεια του διαλείμματος, η μάθηση μέσα από το παιχνίδι, η κίνηση, το τραγούδι, οι δραστηριότητες, ο δανεισμός βιβλίων από τη βιβλιοθήκη, οι εκπαιδευτικές ή ψυχαγωγικές εκδρομές, οι γιορτές και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, καθώς και οι καθημερινές ρουτίνες όπως ο χαιρετισμός των φίλων, διαγράφηκαν αμέσως από τον χάρτη δραστηριοτήτων του σχολείου, όπως σημείωσαν παιδιά και επαγγελματίες. Έγιναν αλλαγές στη μορφή διδασκαλίας συγκεκριμένων μαθημάτων, όπως σε αυτό της φυσικής αγωγής, της μουσικής, των τεχνών και τα μαθήματα εργαστηρίου, διαρθρωτικές αλλαγές που στέρησαν από αυτά τα μαθήματα τον «διασκεδαστικό» χαρακτήρα τους. Οι μαθητές/ήτριοι αναγνώρισαν τους στόχους της εκπαίδευσης ως κάτι περισσότερο από την απόκτηση γνώσης προκειμένου να εκπληρωθεί ο σκοπός της ως δικαίωμα ολιστικής ανάπτυξης.

Επιπλέον, όταν άνοιξαν ξανά τα σχολεία, οι εκπαιδευτικοί εστίασαν σε μαθήματα που θεωρούνταν τα πιο σημαντικά, για να καλύψουν την απαιτούμενη ύλη και δεν εφάρμοσαν μαθήματα όπως η Αγωγή Υγείας που θα ενδυνάμωναν τα παιδιά και θα αύξαναν την ανθεκτικότητά τους. Όπως ανέφεραν οι επαγγελματίες, εφαρμόστηκαν μόνο θέματα που «αξιολογήθηκαν» ως σημαντικά στην απόκτηση γνώσης, με άμεσο αντίκτυπο στον βαθμό στον οποίο τα παιδιά απολάμβαναν το σχολείο.

5.2.2.3. ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Το σχολείο επιτελεί και άλλες σημαντικές λειτουργίες για τα παιδιά. Είναι ένας χώρος όπου μπορούν να αναζητήσουν καθοδήγηση και υποστήριξη, στοιχείο που χάθηκε κατά τη διαδικτυακή εκπαίδευση, με μειωμένη και περιορισμένη (λόγω κλειστών καμερών) επαφή με τους/τις συμβούλους του σχολείου. Επιπλέον, το σχολείο, ως φυσικό περιβάλλον, είναι ένας ασφαλής χώρος για να αισθάνονται και να ενεργούν ως παιδιά. Ο αντίκτυπος των περιορισμών της πανδημίας στο σχολείο ως σφαίρα κοινωνικής αλληλεπίδρασης ήταν, επίσης, διαδεδομένος στα σχόλια των παιδιών. Δεν μπορούσαν, για παράδειγμα, να μοιραστούν το φαγητό τους με άλλα παιδιά στο σχολείο ή να δώσουν λιχουδιές σε άλλα παιδιά, και η μη δυνατότητά τους να προσφέρουν στους/στις φίλους/ες τους πράγματα που δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να έχουν, τους φόρτισε με αρνητικά συναισθήματα. Συμπωματικά έγινε φανερό από τις απαντήσεις των παιδιών ότι περιορίζοντας αυτή την εμπειρία περιορίστηκε και η συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Ένας μαθητής προσχολικής ηλικίας περιέγραψε την κατάσταση ως εξής: «Στο σπίτι το δικαίωμα δεν παραβιάστηκε, έχουμε φαγητό. Στο σχολείο επηρεάστηκε. Αν κάποιος δεν έχει φαγητό, δεν μπορούμε να του δώσουμε».

Ακόμη και στον ακαδημαϊκό τομέα, τα παιδιά σημείωσαν ότι η κοινωνική αποστασιοποίηση μεταξύ του/της εκπαιδευτικού και των μαθητών/τριών είχε ως αποτέλεσμα οι πρώτοι να αποφεύγουν την εγγύτητα με τους/τις μαθητές/ήτριοις, για παράδειγμα όταν τους βοηθούσαν με τις εργασίες τους, με άμεσο αντίκτυπο στην γνωστική τους ανάπτυξη.

Τα παιδιά ανέφεραν ότι τα σχολεία είναι ένα μέσο μέσω του οποίου τα παιδιά ενημερώνονται για εκδηλώσεις και ότι το κλείσιμό τους είχε αντίκτυπο στις πληροφορίες στις οποίες είχαν πρόσβαση. Ως εκ τούτου, κατά τη διάρκεια των μέτρων του lockdown, τα μικρότερα παιδιά είχαν περιορισμένες και ακατάλληλες για την ηλικία τους πληροφορίες, που λάμβαναν κυρίως μέσω των ηλεκτρονικών τους συσκευών. Τα μέτρα του

«Το σπίτι μας έχει γίνει η ‘φυλακή’ μας»

lockdown επηρέασαν, επίσης, την πρόσβασή τους σε πληροφορίες, καθώς η έλλειψη άμεσης επικοινωνίας με άλλα άτομα εμποδίζει την ανταλλαγή πληροφοριών, ενώ οι περιορισμοί μετακίνησης εμποδίζουν την πρόσβασή τους σε έντυπα μέσα. Μια άλλη ομάδα παιδιών σημείωσε υπερβολική παροχή πληροφοριών για τον COVID-19 και περιορισμένες πληροφορίες για άλλους τομείς ενδιαφέροντος των παιδιών, κάτι που επίσης εξουθένωνε συναισθηματικά τα παιδιά. Γενικά, όλοι οι επαγγελματίες δήλωσαν ότι τα μέσα ενημέρωσης δημιουργούσαν μεγαλύτερο φόβο και ανασφάλεια στα παιδιά. Επιβεβαίωσαν ότι οι πληροφορίες που κοινοποιήθηκαν είτε μέσω των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης είτε μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπερδεύαν τα παιδιά και προκαλούσαν περαιτέρω άγχος. Σε περιπτώσεις όπου οι γονείς γνώριζαν αυτόν τον κίνδυνο και έβαζαν όρια στην παρακολούθηση των ειδήσεων, τα μικρότερα παιδιά δεν είχαν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με την πανδημία.

Τα σχολεία ανέλαβαν να παρέχουν αυτή την πληροφόρηση στους/στις μικρούς/ές μαθητές/ριες. Τα παιδιά έγιναν δέκτες τεράστιου όγκου πληροφοριών από ποικίλες πηγές (π.χ. μέλη της οικογένειας, μέσα ενημέρωσης κ.λπ.) που δεν μπορούσαν να επεξεργαστούν, καθώς δεν ήταν κατάλληλες για τις ηλικιακές τους ομάδες. Τα σχολεία παρουσίασαν αυτή την πληθώρα πληροφοριών σε ένα πλαίσιο που παρείχε σταθερότητα στη ζωή των παιδιών κατά την περίοδο της κρίσης. Διαφορετικά, η αστάθεια θα προκαλούσε αναστάτωση στα παιδιά και θα δυσχέραινε τη λειτουργία τους στην καθημερινή τους ζωή, ιδιαίτερα στα μικρότερα παιδιά. Από την άλλη, ορισμένοι/ες μαθητές/ήτριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης περίμεναν να λάβουν πληροφορίες για την πανδημία από το σχολείο και να τους παρασχεθεί ο χώρος για να μοιραστούν τις ανησυχίες τους. Αυτή η προσδοκία δεν εκπληρώθηκε.

5.2.2.4. ΤΕΣΤ ΤΑΧΕΙΑΣ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΜΑΣΚΑΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Ορισμένοι παιδιά της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχολίασαν την υποχρεωτική διενέργεια τεστ ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου για να παρακολουθήσουν το σχολείο. Ορισμένα ανέφεραν προβλήματα υγείας που τους εμπόδισαν να πραγματοποιήσουν τα τεστ. Άλλα περιέγραψαν την αρχική φοβία τους για τη διαδικασία του τεστ. Γενικά όσα παιδιά δεν μπόρεσαν να επιστρέψουν στο σχολείο μαζί με τους/τις συμμαθητές/ριές τους λόγω της αντίθεσής τους στη διενέργεια του τεστ, σχολιάζοντας το θέμα αυτό, εξέφρασαν την απογοήτευση και τη λύπη τους για αυτήν την κατάσταση.

Η Επιτροπή έλαβε σειρά καταγγελιών σχετικά με την υποχρέωση των μαθητών/τριών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να φορούν μάσκα. Η θέση της Επιτροπής ήταν ότι το μέτρο αυτό πρέπει να αποτελεί μέρος ενός γενικού σχεδιασμού εκ μέρους της αρμόδιας Αρχής, το οποίο όμως δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται οριζόντια, αλλά να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε παιδιού ή/και συγκεκριμένων ομάδων παι-

διών, προκειμένου να διασφαλιστούν η Αρχή της Διασφάλισης του Συμφέροντος του Παιδιού και της Μη Διάκρισης.

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ανέφεραν έντονα αρνητικά συναισθήματα και αντιδράσεις ως προς τη χρήση μάσκας από τους/τις παιδαγωγούς τους. Φαίνεται ότι η απώλεια της άμεσης αλληλεπίδρασης με αυτούς τους σημαντικούς ενήλικες στη ζωή τους επηρέασε την ήρεμη ψυχολογική τους κατάσταση και ευημερία τους. Ενώ τα παιδιά δεν έχασαν αυτή την άμεση αλληλεπίδραση με τα μέλη της οικογένειας, βίωσαν αυτή την απώλεια με τους/τις παιδαγωγούς τους, κάτι που επεσήμαναν ότι τα επηρέασε δραματικά. Ενώ το μέτρο της χρήσης μάσκας από τους/τις εκπαιδευτικούς και η τήρηση της κοινωνικής αποστασιοποίησης εφαρμόστηκε για την προστασία των παιδιών, ο αντίκτυπος στην ψυχική υγεία και ευημερία των παιδιών δεν φαίνεται να έχει ληφθεί υπόψη ή να εκτιμήθηκε. Ένα παιδί ανέφερε ακόμη και φόβο στη θέα ενηλίκων με μάσκες.

5.2.2.5. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΓΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ένα σημείο που τονίστηκε από τους/τις εκπαιδευτικούς ήταν η απώλεια του αυθορμητισμού, μια σημαντική πτυχή της αλληλεπίδρασης των μικρών σε ηλικία παιδιών. Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι με την εφαρμογή περαιτέρω μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης εντός και εκτός της τάξης εισήχθη ένα εκτενές σύνολο κανόνων, οι οποίοι μείωσαν τόσο τις αυθόρμητες ενέργειες από την πλευρά των ίδιων των παιδιών όσο και την αυθόρμητη αλληλεπίδραση. Οι εκπαιδευτικοί επεσήμαναν ότι το παιχνίδι είναι ένα δικαίωμα που βασίζεται στην ανάγκη των παιδιών να κινούνται στον χώρο και να τον εξερευνούν και να αλληλεπιδρούν με άλλα παιδιά, με αποτέλεσμα η παραβίαση αυτού του δικαιώματος να συμβάλει στην παραμέληση βιολογικών αναγκών των παιδιών.

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οι μαθητές/ήτριες σημείωσαν έλλειψη ευελιξίας και βούλησης από την πλευρά του Υπουργείου να μειώσει την ποσότητα της εξεταστέας ύλης και να παρέχει εναλλακτικές διαδικασίες εξέτασης. Αυτό προκάλεσε πρόσθετο άγχος στους/στις μαθητές/ήτριες, ιδιαίτερα στους/στις μαθητές/ήτριες της τρίτης τάξης του λυκείου, των οποίων τα αποτελέσματα των εξετάσεων καθορίζουν τη μελλοντική τους σταδιοδρομία. Σε γενικές γραμμές, περιέγραψαν ως ανεπαρκή τις εξετάσεις και το σύστημα βαθμολόγησης που ακολουθήθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης επειδή: (α) Οι εκπαιδευτικοί ήταν υποχρεωμένοι/ες να διδάξουν μια συγκεκριμένη ύλη η οποία δεν μειώθηκε λόγω των συνθηκών, (β) οι τελικές εξετάσεις, που ήταν πανομοιότυπες σε όλα τα σχολεία, προκάλεσαν επιπλέον άγχος στους/στις εκπαιδευτικούς, καθώς έπρεπε να διδάξουν τη συγκεκριμένη ύλη που περιλαμβανόταν στην εξέταση, (γ) δεν δόθηκαν έγκαιρα πληροφορίες για το περιεχόμενο της εξέτασης, και (δ) δεν διεξήχθησαν διαγωνίσματα κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης, γεγονός που οδήγησε σε μια πιο εντατική σειρά διαγωνισμάτων αργότερα μέσα σε πολύ πιο περιορισμένο χρονικό πλαίσιο. Όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία ήταν ιδιαίτερα επιβαρυντικά για μαθητές/ήτριες με υψηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις, καθώς και για μαθητές/ήτριες γυμνασίου που παρακολούθησαν διαδικτυακή εκπαίδευση για παρατεταμένο χρονικό διάστημα. Μια άλλη αιτία άγχους για αυτήν την ομάδα ήταν η απροθυμία του Υπουργείου να λάβει υπόψη τις απόψεις των μαθητών/τριών για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν και τα θέματα που τους απασχολούν.

Οι σχολικοί σύμβουλοι και οι εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι ανέφεραν την αδυναμία ή τη δυσκολία εκ μέρους των εκπαιδευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση να κατανοήσουν τον αντίκτυπο της πανδημίας στην ψυχική υγεία των παιδιών. Και οι δύο ομάδες επαγγελματιών ανέφεραν ότι η έλλειψη κατάρτισης των εκπαιδευτικών σχετικής με την ανθεκτικότητα των παιδιών είχε ως αποτέλεσμα τη μη κατανόηση των λόγων που ορισμένοι/ες μαθητές/ήτριες που δεν είχαν προβλήματα στο παρελθόν, εμφάνιζαν σημάδια κατάθλιψης και δεν παρακολουθούσαν τα διαδικτυακά μαθήματα. Υπήρχε μια ακαμψία όσον αφορά την αποδοχή δικαιολογιών για τις απουσίες, που είχε ως αποτέλεσμα τα παιδιά που έγιναν ευάλωτα κατά τη διάρκεια της πανδημίας ή/και είχαν μειωμένο κίνητρο να παρακολουθήσουν διαδικτυακά μαθήματα, να μην λαμβάνουν

στήριξη για τα προβλήματά τους . Οι επαγγελματίες θεώρησαν ότι και οι ίδιοι δεν είχαν υποστηρικτικό δίκτυο στην προσπάθειά τους να «πείσουν» την εκπαιδευτική κοινότητα του σχολείου να λάβει υπόψη ότι και οι διεπιστημονικές ομάδες μειώθηκαν κατά τη διαδικτυακή εκπαίδευση και δεν ήταν διαθέσιμες για μαθητές/ήτριες που δυσλειτουργούσαν εξ υπαιτιότητας της πανδημίας.

Εκτός από τα προαναφερθέντα αποτελέσματα για τα παιδιά γενικά, ο σκόπιμος μετασχηματισμός της εκπαίδευσης ως απάντηση στην έκτακτη ανάγκη είχε, επίσης, συγκεκριμένο αντίκτυπο σε συγκεκριμένες ομάδες παιδιών:

- (α) Παιδιά που βρέθηκαν θετικά στον ιό COVID-19 αυτο-απομονώθηκαν για περίοδο δύο εβδομάδων. Παρά την οδηγία για την παροχή ασύγχρονης εκπαίδευσης, στην πράξη αυτό δεν ήταν πάντα επιτυχές, αφήνοντας τα παιδιά εκτός μαθημάτων για μια περίοδο δέκα ημερών, από τουλάχιστον δέκα διαφορετικά μαθήματα.
- (β) Σε ορισμένες περιπτώσεις, παιδιά δημοτικού σχολείου εμποδίστηκαν να πάνε στο σχολείο από τους ίδιους τους γονείς/κηδεμόνες, λόγω του φόβου των γονέων/κηδεμόνων για μόλυνση.
- (γ) Τα νήπια και τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μαθαίνουν την ανθρώπινη συμπεριφορά μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, η οποία ήταν ελάχιστη για χρονικό διάστημα δύο ετών. Η απομάκρυνση του παιχνιδιού από τη διδασκαλία επηρέασε, επίσης, την ανάπτυξή τους.
- (δ) Τα παιδιά με προβλήματα ακοής που παρακολουθούσαν γενική εκπαίδευση και βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στη χειλεανάγνωση είχαν περισσότερες δυσκολίες στη συμμετοχή στην τάξη και στη γενική σχολική κοινότητα λόγω της χρήσης μάσκας. Η χρήση μάσκας κρύβει, επίσης, τις εκφράσεις του προσώπου, γεγονός που εμποδίζει την απόκτηση δεξιοτήτων για παιδιά με συγκεκριμένες αναπηρίες, αλλά και για μικρότερα σε ηλικία παιδιά.
- (ε) Μερικά παιδιά με αναπηρία είχαν δυσκολίες προσαρμογής σε νέες δομές και περιβαλλοντικές αλλαγές, και η διαμόρφωση αυτή ήταν εμπόδιο στην ανάπτυξή τους.
- (στ) Για τα παιδιά του δημοτικού σχολείου, ορισμένα από τα μέτρα, όπως η υποχρέωση να κάθονται συνεχώς σε μια καρέκλα κατά τη διάρκεια του διαλείμματος, ήταν υπερβολικά με βάση την ηλικία και τις ανάγκες τους.

Συνολικά, καθόλη τη διάρκεια της πανδημίας, η Επίτροπος έλαβε μια σειρά από παράπονα σχετικά με τα παιδιά με αναπηρία που στερήθηκαν την πρόσβαση στην εκπαίδευση με το άνοιγμα των σχολείων, την άρνηση παροχής διαφοροποιημένης διδασκαλίας ή αξιολόγησης σε ορισμένες περιπτώσεις, την ανεπαρκή παροχή υποστήριξης ή/και εύλογες προσαρμογές, τη διάκριση που ενυπήρχε στην απαίτηση μόνο για τα παιδιά με αναπηρία να συμπληρώσουν ένα συγκεκριμένο έντυπο και να διενεργούν τεστ ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου, η οποία επιβλήθηκε προσωρινά μόνο σε παιδιά με αναπηρία με βάση το σκεπτικό ότι αποτελούσαν μια ευάλωτη ομάδα¹³ για την οποία απαιτούνταν επιπλέον διαδικασίες για τη δική της προστασία.

Η Επίτροπος έλαβε, επίσης, σειρά καταγγελιών από γονείς που διαμένουν στις επαρχίες Λεμεσού και Πάφου μετά την έκδοση του διατάγματος που καθόριζε την παροχή διαδικτυακής εκπαίδευσης για περίοδο δύο εβδομάδων, τον Νοέμβριο του 2020, λόγω των επιδημιολογικών συνθηκών στις δύο επαρχίες εκείνη την εποχή.

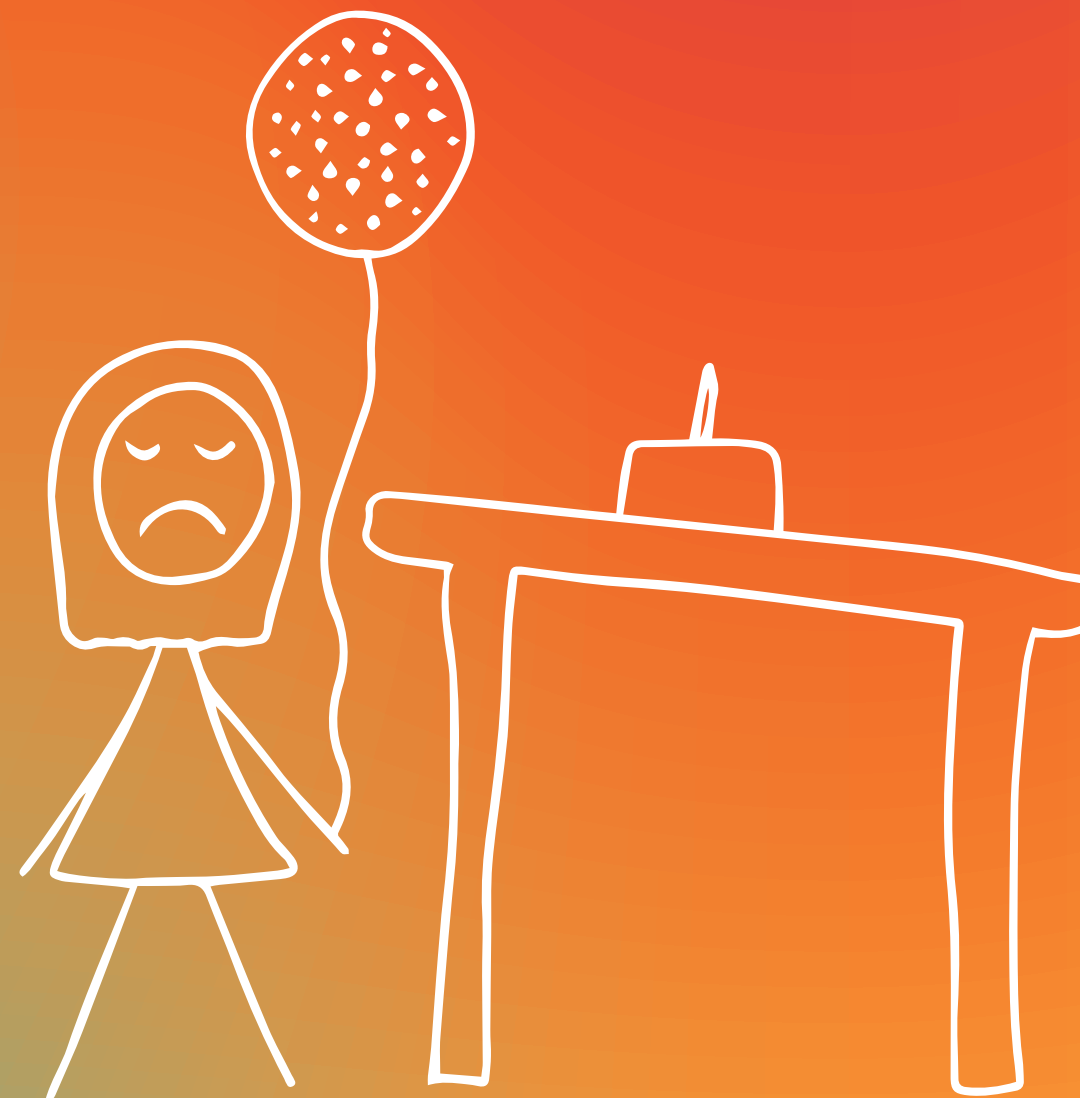
Με βάση αναφορές επαγγελματιών, ο αριθμός των παιδιών που παραπέμπονται σε αυτούς τριπλασιάστηκε σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια, ενώ ο αριθμός των ίδιων των επαγγελματιών δεν αυξήθηκε. Ο αντίκτυπος της πανδημίας στην ψυχική υγεία είναι εμφανής όχι μόνο από τους αριθμούς, αλλά και από τη σοβαρότητα των περιπτώσεων που οι επαγγελματίες καλούνται να αντιμετωπίσουν.

¹³Η θέωρηση των παιδιών με αναπηρία ως ευάλωτης ομάδας σε θέματα υγείας συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας.

5.3. ΕΠΑΡΚΕΣ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Τα μέτρα αποκλεισμού και η κοινωνική αποστασιοποίηση είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του προσωπικού στους χώρους εργασίας, η οποία είχε αντίκτυπο στο εισόδημα των οικογενειών και στην ικανότητα των γονέων/κηδεμόνων να παρέχουν επαρκές βιοτικό επίπεδο στα παιδιά τους. Αυτό αναγνωρίστηκε σε πρώιμο στάδιο από τις σχετικές Αρχές, και ως εκ τούτου, εκδόθηκαν ειδικά διατάγματα για την εισαγωγή σχεδίων στήριξης των εργαζομένων. Ωστόσο, ορισμένες ομάδες και άτομα δεν είχαν πρόσβαση στο εν λόγω σύστημα στήριξης, όπως τα άτομα που εργάζονται στον τομέα του τουρισμού με μερική απασχόληση. Επιπλέον, οι άνεργοι γονείς αντιμετώπισαν δύσκολες συνθήκες αφού η αναζήτηση εργασίας κατά την περίοδο που τα σχολεία δεν λειτουργούσαν με φυσική παρουσία ήταν ανέφικτη. Σε γενικές γραμμές, η κατάσταση επιδεινώθηκε για τις οικογένειες που αντιμετώπιζαν ήδη, προ της έναρξης της πανδημίας, οικονομικές δυσκολίες.

Τα παιδιά, από πολύ μικρές ηλικίες έως εφήβοι/ες, παρουσίασαν συσσωρευμένο άγχος ως αποτέλεσμα των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπιζαν οι οικογένειές τους, δυσκολίες οι οποίες προκλήθηκαν από τις νέες συνθήκες που δημιουργήσε η πανδημία.

5.3.1. ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΛΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥΣ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

Τα περιοριστικά μέτρα που εφαρμόστηκαν για τον περιορισμό της πανδημίας επηρέασαν σημαντικά τη λειτουργία των δημοσίων και κρατικών μηχανισμών, επηρεάζοντας έτσι τις υπηρεσίες που παρέχονται σε διάφορες ομάδες ανθρώπων. Ως εκ τούτου, παρατηρήθηκαν διάφορες καθυστερήσεις στην παροχή επιδομάτων σε συγκεκριμένες ομάδες οικογενειών, σύμφωνα με καταγγελίες που ελήφθησαν από το Γραφείο της Επιτρόπου. Μια καθυστέρηση που παρατηρήθηκε ήταν στην αξιολόγηση των παιδιών με αναπηρία από το Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρία, με αποτέλεσμα την υπέρμετρη καθυστέρηση στην παροχή οικονομικής βοήθειας στα παιδιά για τις υπηρεσίες αποκατάστασής τους. Μια άλλη ομάδα παιδιών που επηρεάστηκε σημαντικά από τις καθυστερήσεις ήταν τα παιδιά αιτούντα άσυλο, και τα παιδιά με προσφυγικό και μεταναστευτικό βιογραφικό. Συγκεκριμένα: (α) Επηρεάστηκε η πρόσβαση των υπαλλήλων υπεύθυνων για τις διαδικασίες αίτησης ασύλου, η οποία είχε σοβαρές επιπτώσεις στις υλικές συνθήκες υποδοχής (στέγαση, καθημερινές ανάγκες κ.λπ.), (β) επηρεάστηκε η πρόσβαση των αιτούντων άσυλο και των αποδεκτών άλλων παροχών στο Τμήμα Εργασίας και (γ) επηρεάστηκαν οι διαδικασίες υποβολής, αξιολόγησης και απάντησης σε αιτήσεις για έκδοση ή ανανέωση αδειών διαμονής, με συνέπειες στα παιδιά που υπέβαλαν τέτοιες αιτήσεις μέσω της οικογενειακής μονάδας, ως προς την άσκηση των δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, οι περιορισμοί στις μετακινήσεις κατέστησαν δύσκολη την εξεύρεση εργασίας, την ενοικίαση καταλυμάτων, την απόκτηση κουπονιών και την εξασφάλιση των απαραίτητων αγαθών για επιβίωση.

Με βάση τις συνθήκες της πανδημίας, έγιναν οι απαιτούμενες αλλαγές ώστε τα άνεργα άτομα να μην επισκέπτονται την αρμόδια Αρχή για να αποδεικνύουν την κατάστασή τους κάθε μήνα, όπως ίσχυε πριν από την πανδημία, αλλά λάμβαναν το επίδομα ανεργίας χωρίς να εκπληρώσουν αυτή την υποχρέωση. Ωστόσο, τα άτομα που έμειναν άνεργα κατά τη διάρκεια της πανδημίας, με βάση πληροφόρηση που δόθηκε από επαγγελματίες ΜΚΟ, έπρεπε να επισκεφθούν την αρμόδια Αρχή για να συμπληρώσουν έντυπα ανεργίας, κάτι που ήταν δύσκολο καθώς τα διατάγματα απαγόρευαν τα ραντεβού με φυσική παρουσία σε δημόσιες υπηρεσίες. Τα άτομα με μεταναστευτικό βιογραφικό και χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο που έμειναν άνεργα κατά τη διάρκεια της πανδημίας επηρεάστηκαν περισσότερο, αφού παρέμειναν χωρίς πρόσβαση στις απαραίτητες υπηρεσίες όπου συνήθως θα μπορούσαν να εγγραφούν ως άνεργα και να διεκδικήσουν επίδομα ανεργίας.

Περαιτέρω δυσκολίες αντιμετώπισε αυτή η ομάδα, σύμφωνα με επαγγελματίες, λόγω των μεγάλων καθυστερήσεων στην παροχή παροχών, σε συνδυασμό με τη διακοπή λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών. Για παράδειγμα, με βάση μαρτυρίες επαγγελματιών ΜΚΟ, για να επισκεφθεί ένα άτομο τα γραφεία κοινωνικής πρόνοιας στη Λακατάμεια, όπου και παρέχονται τα επιδόματα, θα έπρεπε να ξοδέψει τα €6 από τα €75 που λαμβάνει ως μηνιαίο επίδομα για το ναύλο της μετακίνησης. Ως εκ τούτου, ένας σημαντικός αριθμός ατόμων αναγκαζόταν να μεταβεί με τα πόδια από το κέντρο της Λευκωσίας όπου διέμενε, στα γραφεία της Λακατάμειας, συμπεριλαμβανομένων ευάλωτων ομάδων, όπως έγκυες γυναίκες ή γυναίκες με βρέφη. Κατά την άφιξή τους, δεν επιτρεπόταν στα άτομα αυτά να μιλήσουν με κάποιο λειτουργό, αλλά τους ζητείτο να καταγράψουν το πρόβλημα ή το αίτημά τους σε ένα κομμάτι χαρτί και να το παραδώσουν στο προσωπικό ασφαλείας. Η επεξεργασία αυτών των εγγράφων διαρκούσε έως και τέσσερις μήνες, κατά τους οποίους επαναλαμβανόταν η διαδρομή στα γραφεία για τη συμπλήρωση των αιτήσεων. Στο μεταξύ, αυτές οι οικογένειες εξαρτιόνταν από τη φιλανθρωπία για την επιβίωσή τους.

5.3.2.ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ

Το κλείσιμο των σχολείων επηρέασε την επισιτιστική επάρκεια για παιδιά σε οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα. Ο Πίνακας 1¹⁴ παρέχει πληροφορίες σχετικές με τον αριθμό των παιδιών που λαμβάνουν δωρεάν πρωινό στα σχολεία.

Πίνακας 1. Αριθμός παιδιών που λαμβάνουν δωρεάν πρωινό στα σχολεία.

Σχολικό Έτος	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Γενική Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση
2017-2018	7.194	4.910	1.272
2018-2019	6.913	4.736	958
2019-2020	7.329	4.914	919
2020-2021	7.393	5.065	1.120

Όπως δείχνει ο Πίνακας 1, συνολικά 13.578 παιδιά που λάμβαναν δωρεάν πρωινό στο σχολείο κατά τη σχολική χρονιά 2020-2021 επηρεάστηκαν από το κλείσιμο των σχολείων. Η αρμόδια Αρχή εντόπισε το εν λόγω πρόβλημα και εγκαθίδρυσε σύστημα παροχής του καθημερινού γεύματος που έπαιρναν τα παιδιά στο σχολείο σε αυτές τις οικογένειες. Ωστόσο, οικογένειες που δεν είχαν εγγραφεί ως οικογένειες χαμηλού εισοδήματος πριν από την πανδημία, αλλά αντιμετώπισαν οικονομική πίεση ως αποτέλεσμα των περιορισμών, δεν έλαβαν αυτή τη βοήθεια. Όπως ανέφεραν οι επαγγελματίες, αυτές οι οικογένειες αγνοήθηκαν, ιδιαίτερα καθώς σε πολλές περιπτώσεις το αίσθημα ντροπής που βίωναν σχετικά με την τρέχουσα κατάστασή τους εμπόδιζε την εγγραφή τους. Ως εκ τούτου, το σύστημα απέτυχε να εντοπίσει τις οικογένειες αυτές και να παρέχει την κατάλληλη υποστήριξη.

Τα μικρότερα παιδιά ανέφεραν ότι επηρεάστηκε η ποικιλία των τροφίμων που κατανάλωναν, ειδικά κατά το πρώτο lockdown, λόγω του αυξημένου φόβου των γονιών τους να επισκέπτονται τις υπεραγορές για ψώνια. Τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά ανέφεραν, επίσης, έλλειψη ορισμένων τροφίμων από τις υπεραγορές, γεγονός που επηρέασε το τι μαγειρεύε και έτρωγε η οικογένεια σε καθημερινή βάση. Το θετικό που αναφέρθηκε, ωστόσο, ήταν ότι ορισμένες οικογένειες υιοθέτησαν πιο υγιεινές διατροφικές συνήθειες. Μια άλλη ομάδα παιδιών παραπονέθηκε ότι δεν μπορούσαν πλέον να μοιράζονται φαγητό με τους φίλους τους. Μια κοινή αναφορά ήταν ότι η έλλειψη φαγητού στο οικογενειακό τραπέζι οφειλόταν στη μείωση του οικογενειακού εισοδήματος: Σε ορισμένες οικογένειες, οι γονείς αντιμετώπισαν δυσκολίες να παρέχουν τα προς το ζην έχοντας απωλέσει την εργασία τους. Η μη δυνατότητα επίσκεψης στους παππούδες και γιαγιάδες επιδείνωσε περαιτέρω την κατάσταση. Τα παιδιά συνέκριναν το παρόν με το παρελθόν, όταν η οικογένεια πήγαινε στην υπεραγορά για να προμηθευτεί τρόφιμα, σημειώνοντας μείωση στη συχνότητα και την ποσότητα των προμηθειών, συμπεριλαμβανομένων των φρούτων και των γλυκών. Τα παιδιά ανέφεραν, επίσης, ότι οι γονείς τους χρειάζονταν εξουσιοδότηση μέσω ενός μηνύματος καθημερινά, όπως περιγράφεται παραπάνω, προκειμένου να πάνε στην υπεραγορά, ένα περαιτέρω πρόβλημα που περιοριζε την τακτική προμήθεια τροφίμων.

Τα παιδιά σχολίασαν και την οικονομική επιβάρυνση που δημιουργήθηκε στις οικογένειες λόγω της ανάγκης αγοράς масκών, περιγράφοντας πως οικογένειες χωρίς επαρκές εισόδημα για τρόφιμα έπρεπε να ξοδέψουν ένα σημαντικό ποσό των περιορισμένων οικονομικών τους πόρων για την αγορά масκών.

5.3.3. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Το θεμελιώδες δικαίωμα σε επαρκές επίπεδο διαβίωσης δεν εφαρμόστηκε για τα παιδιά με μεταναστευτικό βιογραφικό και τα παιδιά με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο. Αρκετοί από τους γονείς αυτών των παιδιών εργάζονταν ως οικιακοί βοηθοί, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εργαστούν κατά τη διάρκεια του lockdown. Ελλείψει κρατικού μέτρου, ξεκίνησαν μια σειρά από προσπάθειες από σχολεία, τα οποία συνεργάστηκαν με διάφορες ΜΚΟ και ιδιωτικές εταιρείες για την παροχή τροφίμων και ειδών πρώτης ανάγκης στα παιδιά αυτών των οικογενειών. Όπως σχολίασαν οι επαγγελματίες, το πρώτο ερωτηματολόγιο που στάλθηκε στα σχολεία δεν θα έπρεπε να διερευνά τις εκπαιδευτικές ανάγκες όσον αφορά την ικανότητα της οικογένειας να εφαρμόσει διαδικτυακή εκπαίδευση, αλλά μάλλον τις ανάγκες επιβίωσης των παιδιών και τον βαθμό στον οποίο η οικογένεια μπορούσε να τις καλύψει. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε μία επαγγελματίας: «Το πρώτο ερωτηματολόγιο που εστάλη στα σχολεία θα έπρεπε να ρωτά τα παιδιά ‘Έχετε αρκετό φαγητό για να φάτε;’».

14Τα δεδομένα λήφθηκαν από το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας.

5.4. ΠΑΙΧΝΙΔΙ, ΑΝΑΠΑΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΨΥΧΗ

5.4.1. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Το παιχνίδι, εκτός από μια πραγματικότητα για τα παιδιά που διαμορφώνει τις καθημερινές τους επιλογές λόγω της σημασίας του για την ανάπτυξή τους, ορίζεται ως δικαίωμα στη Σύμβαση. Η αναστολή διαφόρων υπηρεσιών, αθλητικών συλλόγων και πολιτιστικών δραστηριοτήτων, καθώς και ο περιορισμός της κυκλοφορίας, σε συνδυασμό με την απαγόρευση χρήσης παιδικών χαρών και πάρκων, είχαν σημαντικό αντίκτυπο στον τρόπο αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, αλλά και στο δικαίωμα του παιδιού στο παιχνίδι.

Τα παιδιά μικρότερων ηλικιών υπογράμμισαν μια τεράστια διαφορά στο πώς έπαιζαν πριν από την πανδημία – ως μια πράξη με ομαδικό χαρακτήρα και που προωθείτο από τα σχολεία – σε σύγκριση με την πιο ατομική δράση στην οποία εξελίχθηκε λόγω της πανδημίας, που επηρέασε και τις κοινωνικές τους σχέσεις. Για την πρόληψη της εξάπλωσης του ιού στη σχολική κοινότητα, τα σχολεία εφάρμοσαν διαφορετικά μέτρα για να αποφύγουν, στο μέτρο του δυνατού, την έκθεση των παιδιών σε μεγάλο αριθμό ατόμων. Ένα από αυτά τα μέτρα ήταν ο κλιμακωτός χρόνος διαλείμματος για διαφορετικές τάξεις, η μείωση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης των παιδιών κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ή/και ο καθορισμός του φυσικού χώρου που θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει κάθε τάξη κατά τη διάρκεια του διαλείμματος, ένα μέτρο που στερούσε από τα παιδιά την ευκαιρία να μετακινηθούν σε όλο τον περιβάλλοντα χώρο του σχολείου. Υπήρχαν περιγραφές για παιδιά προσχολικής ηλικίας που περιορίστηκαν να παίζουν μόνο σε καθορισμένο χώρο όχι μεγαλύτερο από ένα στεφάνι, κάτι που μείωσε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου το εύρος κίνησης και τη σωματική δραστηριότητα που ήταν δυνατό να επιτελέσουν τα παιδιά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ένας μεγάλος αριθμός δημοτικών σχολείων εισήγαγε τον κανόνα ότι τα παιδιά παραμένουν καθισμένα στις καρέκλες τους κατά τη διάρκεια του διαλείμματος, μια πρακτική που απέκλεισε το παιχνίδι από το πρόγραμμα σπουδών του σχολείου και μείωσε ακόμη περισσότερο τη σωματική άσκηση που ήταν διαθέσιμη στα παιδιά κατά τις σχολικές ώρες. Ακόμη και μέσα στην τάξη, τα παιδιά ανέφεραν ότι έπρεπε να μείνουν στις θέσεις τους για παρατεταμένες χρονικές περιόδους για να αποφύγουν την επαφή με άλλα παιδιά. Το παιχνίδι επηρεάστηκε και κατά τη διάρκεια του μαθήματος φυσικής αγωγής, το οποίο διαμορφώθηκε. Τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά ανέφεραν αύξηση βάρους και απώλεια ενδιαφέροντος για σωματική δραστηριότητα. Ενώ οι ενήλικες μπορούσαν να καταφύγουν σε εναλλακτικά μέσα άσκησης, λόγω του ότι ήταν ακόμη πιο δύσκολο για τα παιδιά να βγουν από το σπίτι σε σύγκριση με τους ενήλικες, το παιχνίδι ως μέσο άσκησης περιορίστηκε. Κάποια παιδιά δήλωσαν ότι αποδοκιμάστηκαν από γειτονικά πρόσωπα επειδή έπαιζαν έξω από τα σπίτια τους. Δήλωσαν, επίσης, ότι θα ήταν ωφέλιμο εάν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου είχαν υιοθετηθεί ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης για τα παιδιά σχετικά με τον τρόπο υγιεινής διατροφής και άσκησης εντός του σπιτιού.

Σύμφωνα με τους επαγγελματίες, τα μέτρα που υιοθετήθηκαν έρχονταν σε αντίθεση με τις βασικές έννοιες του προγράμματος σπουδών του νηπιαγωγείου: Δεξιότητες κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης, δεξιότητες ομαδικής εργασίας, ενσυναίσθηση και αλληλοβοήθεια, δεξιότητες διαμοιρασμού και ομαδικό παιχνίδι. Αυτές οι δεξιότητες, απαραίτητες για τη ζωή σε μια ειρηνική κοινωνία, διδάσκονταν και εφαρμόζονταν μέσα από το παιχνίδι και τη βιωματική μάθηση πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας και περιορίστηκαν σημαντικά από τα μέτρα. Οι εκπαιδευτικοί επιβεβαίωσαν ότι αυτή η έλλειψη απόκτησης συγκεκριμένων δεξιοτήτων είχε σημαντικό αντίκτυπο στην ευημερία και τη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, κάτι που, όπως εξηγούν οι εκπαιδευτικοί, πρέπει να θεωρείται σημαντικό στοιχείο που πρέπει να συμπεριληφθεί στα αντισταθμιστικά μέτρα μετά το τέλος της κρίσης. Η κοινωνική αποστασιοποίηση δεν επηρέασε μόνο το παιχνίδι και στη συνέχεια τις δεξιότητες κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης, αλλά και τη γλωσσική ανάπτυξη, όπως σημείωσαν οι εκπαιδευτικοί, καθώς τα παιδιά αυτής της ηλικιακής ομάδας αναδομούν, διαμορφώνουν και διαφοροποιούν τη γλώσσα κατά το παιχνίδι με άλλους για να την κατακτήσουν και να αποκτήσουν δεξιότητες χρήσης της.

Το κλείσιμο παιδικών χαρών, πάρκων και άλλων φυσικών χώρων (π.χ. παραλίες), όπου τα παιδιά έπαιζαν στο παρελθόν, προσδιορίστηκε, επίσης, από τα ίδια τα παιδιά ότι είχε αντίκτυπο στο δικαίωμά τους να παίζουν. Τα παιδιά δεν μπορούσαν να επισκέπτονται τις παιδικές χαρές για παρατεταμένο χρονικό διάστημα, έναν φυσικό χώρο που ενίσχυε επίσης την αλληλεπίδραση με παιδιά που δεν είχαν ξανασυναντήσει, γεγονός που βοήθούσε στην ανάπτυξη των κοινωνικών και γλωσσικών τους δεξιοτήτων. Χαρακτηριστική είναι η φράση ενός παιδιού: «Ο ιός έκλεψε το παιχνίδι στις παιδικές χαρές, έκλεψε το παιχνίδι με τους φίλους μου». Μερικά παιδιά δήλωσαν επίσης ότι τα μέτρα τα εμπόδιζαν να παίζουν στη γειτονιά όπως έκαναν στο παρελθόν. Αν και η κυπριακή κοινωνία δεν θεωρεί το παιχνίδι τόσο σημαντικό για τους εφήβους, η απαγόρευση χρήσης παιδικών χαρών και πάρκων αναφέρθηκε ότι είχε αρνητικό αντίκτυπο και από αυτές τις ηλικιακές ομάδες.

Η απαγόρευση της χρήσης παιδικών χαρών επηρέασε περισσότερο τα παιδιά των οποίων οι οικογένειες αντιμετώπιζαν ήδη οικονομικές δυσκολίες πριν από την έναρξη της πανδημίας και επιδεινώθηκε κατά τη διάρκειά της, καθώς μπορούσαν να διεκπεραιώσουν δραστηριότητες μόνο στο σπίτι λόγω έλλειψης πόρων. Τα παιδιά σχολίασαν επίσης, τον αντίκτυπο στα παιδιά «που είναι διαφορετικά» και ότι τα μέτρα δεν τους επέτρεπαν να παίζουν όπως παλιά.

Το να μην μπορούν να συναντήσουν τους φίλους τους και το γεγονός ότι έπρεπε να παραμείνουν εντός της οικίας όλη την ημέρα προκάλεσε αισθήματα κούρασης στα μικρότερα σε ηλικία παιδιά, ειδικά σε παιδιά που ζούσαν σε διαμερίσματα χωρίς επιλογή να παίζουν στην αυλή, για παράδειγμα. Το παιχνίδι περιορίστηκε στον εσωτερικό χώρο του σπιτιού και έγινε ατομικιστικό, ειδικά για παιδιά χωρίς αδέρφια. Τα παιδιά δήλωσαν, επίσης, ότι για όλους τους παραπάνω λόγους, το δημιουργικό παιχνίδι και το παιχνίδι με φίλους αντικαταστάθηκε από το παιχνίδι σε ηλεκτρονικές συσκευές.

Τα παιδιά που συμμετείχαν στη συνέντευξη ήταν πολύ συναισθηματικά και εξέφρασαν τη λύπη και στενοχώρια τους για το πώς τα μέτρα επηρέασαν την ικανότητά τους να συναντιούνται, να αλληλεπιδρούν και να παίζουν με τους φίλους τους. Δεν είχαν, επίσης, ευκαιρίες να κάνουν νέους φίλους ή να δημιουργήσουν παροδικές φιλίες. Ανέφεραν ότι η επικοινωνία με τους φίλους τους μέσω ηλεκτρονικών συσκευών ήταν δύσκολη σε ορισμένες περιπτώσεις, αφού κάποιοι από αυτούς δεν είχαν, ενώ χαρακτήρισαν και κουραστική αυτή τη μορφή επικοινωνίας. Τα παιδιά ανέφεραν ότι η παρατεταμένη χρονική περίοδος που πέρασαν χωρίς να μπορούν να δουν τους φίλους τους είχε ως αποτέλεσμα να απωλέσουν κάποιους δεσμούς φιλίας. Όπως περιέγραψε ένα παιδί: «*Με κάποιους φίλους δεν μπορείς να αναπληρώσεις τον χαμένο χρόνο, αφού υπάρχει τεράστια απόσταση μεταξύ μας αυτή τη στιγμή*». Τα παιδιά που φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανέφεραν περιορισμένη διαδικτυακή επαφή με φίλους και συγγενείς, καθώς δεν είχαν εμπειρίες ή πληροφορίες που μπορούσαν να μοιραστούν σε καθημερινή βάση μαζί τους, καθώς και ισχυρό αντίκτυπο στην ψυχική τους υγεία λόγω της αδυναμίας να δουν τους φίλους τους. Όπως ανέφερε ένα παιδί, «*Δεν μπορείς να είσαι ευτυχισμένος όταν είσαι κλειδωμένος σε ένα σπίτι μόνος σου 24 ώρες την ημέρα*». Επιπλέον, δεδομένου ότι πρόκειται για μια περίοδο της ζωής κατά την οποία οι νέοι αρχίζουν να αναζητούν τη συντροφικότητα και να αναπτύσσουν ενδιαφέρον για ρομαντικές σχέσεις, ορισμένα παιδιά ανέφεραν τον αντίκτυπο που είχαν τα μέτρα στο να γνωρίσουν νέα άτομα ή/και να διατηρήσουν μια υφιστάμενη σχέση, ανησυχία που εξέφρασαν και οι επαγγελματίες σε σχέση με τους νέους.

Τα παιδιά εξέφρασαν, επίσης, ότι βίωναν μια συνεχή ανησυχία για τους φίλους τους, με έμμονες σκέψεις για το γεγονός ότι μπορούσαν να αρρωστήσουν, μια έμμεση επίδραση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης. Ακόμη και μετά την άρση των μέτρων δεν μπορούσαν να εκφραστούν ελεύθερα με τους φίλους τους, καθώς ορισμένες «τελετουργικά» και πρακτικές μεταξύ φίλων θεωρούνταν «ανθυγιεινές» και έπρεπε να αποφεύγονται.

Τέλος, τα παιδιά ανέφεραν ότι, λόγω του γεγονότος ότι η μόνη τους επιλογή κατά τη διάρκεια του lockdown ήταν να παίζουν με τα μεγαλύτερα ή τα μικρότερα αδέρφια τους, έπαιζαν παιχνίδια που ήταν ακατάλληλα για την ηλικιακή τους ομάδα, με αποτέλεσμα να μην απολαμβάνουν το παιχνίδι στον βαθμό που το απολάμβαναν με τους φίλους τους.

5.4.2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΑΥΣΗ

Τα παιδιά σχολίασαν, επίσης, το δικαίωμα στην ανάπαυση. Ορισμένα παιδιά ανέφεραν ότι το δικαίωμα αυτό δεν επηρεάστηκε και ότι, αντίθετα, ο χρόνος ανάπαυσης και αναψυχής αυξήθηκε επειδή δεν παρακολουθούσαν απογευματινά μαθήματα και έτσι περνούσαν περισσότερο χρόνο στο σπίτι.

Από την άλλη, μια άλλη ομάδα παιδιών ανέφερε ότι τα διαδικτυακά μαθήματα και το να περνούν σημαντικό μέρος της ημέρας μπροστά σε ηλεκτρονικές συσκευές ήταν κουραστικό, πιο κουραστικό από τη φυσική παρακολούθηση των μαθημάτων στο σχολείο. Μια άλλη ομάδα ερωτηθέντων εστίασε στην ψυχική κόπωση των παιδιών. Τα lockdown, μαζί με τα άλλα μέτρα που υιοθετήθηκαν, όπως η χρήση μάσκας, απολυμαντικού και κοινωνικής αποστασιοποίησης για παρατεταμένο χρονικό διάστημα, προκάλεσαν ψυχική κόπωση στα παιδιά και τους στέρησαν την ενέργεια και το κίνητρο για την εκτέλεση δραστηριοτήτων. Το ακόλουθο απόσπασμα από ένα παιδί είναι χαρακτηριστικό των δεδομένων που συλλέχθηκαν: «*Η ανάπαυση δεν περιορίζεται στη σωματική ανάπαυση, αλλά είναι και πνευματική ηρεμία. Πιστεύουμε ότι αυτό το δικαίωμα παραβιάστηκε επειδή δεν ήμασταν ήρεμοι και ελεύθεροι*».

5.4.3. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΨΥΧΗ

Το δικαίωμα στην αναψυχή επηρεάστηκε. Τα παιδιά που περιέγραψαν αυτό το δικαίωμα ως υπερβολικά επηρεασμένο αναγνώρισαν τη σημασία του ελεύθερου χρόνου για την ανάπτυξή τους και τις συνέπειες για την ψυχική τους υγεία από την έλλειψη ελεύθερου χρόνου για παρατεταμένο χρονικό διάστημα. Στην πραγματικότητα ανέφεραν μια αλλαγή στη μορφή της αναψυχής, σχολιάζοντας ότι αυτή έχει αντικατασταθεί σε μεγάλο βαθμό από ηλεκτρονικές συσκευές. Για ορισμένες ομάδες παιδιών, ωστόσο, των οποίων οι οικογένειες δεν είχαν τα μέσα να παρέχουν εναλλακτικά μέσα αναψυχής, όπως βιβλία, κόμικς, ηλεκτρονικές συσκευές, παιχνίδια, μολύβια ζωγραφικής και βιβλία ζωγραφικής, μπάλες, φυσικό χώρο για παιχνίδι κ.λπ. αυτό το δικαίωμα επηρεάστηκε δυσανάλογα. Μερικές από αυτές τις ομάδες ήταν παιδιά οικογενειών με χαμηλό εισόδημα, παιδιά αιτούντα άσυλο που φιλοξενούνται σε κέντρα υποδοχής και παιδιά με μεταναστευτικό βιογραφικό χαμηλής κοινωνικοοικονομικής κατάστασης.

Οι δραστηριότητες αναψυχής και το παιχνίδι αγνοήθηκαν, επίσης, στην καθημερινή ρουτίνα για ορισμένα παιδιά που απομονώθηκαν για συγκεκριμένη χρονική περίοδο λόγω του ότι βρέθηκαν θετικά στον ιό, όπως παιδιά σε εναλλακτική φροντίδα και παιδιά αιτούντα άσυλο σε κέντρα υποδοχής. Τα παιδιά αιτούντα άσυλο εξέφρασαν τη λύπη και θλίψη τους για το γεγονός ότι το δικαίωμά τους να παίζουν και να έχουν φίλους παραβιάζεται συνεχώς, και όχι μόνο κατά την περίοδο της πανδημίας, καθώς το κέντρο βρίσκεται σε απόσταση από το χωριό, εμποδίζοντας την αλληλεπίδραση με τους φίλους τους τα απογεύματα.

Ο ελεύθερος χρόνος ήταν, επίσης, μέρος του σχολικού προγράμματος. Επαγγελματίες ανέφεραν ότι οι οδηγίες που παρέχονταν όριζαν ότι όλες οι δραστηριότητες που οργανώνει η σχολική κοινότητα παύουν, χωρίς εναλλακτικές λύσεις. Για παράδειγμα, οι σχολικές εκδρομές, το θέατρο και άλλες εκπαιδευτικές επισκέψεις αναστάλησαν σύμφωνα με οδηγίες που εκδόθηκαν από τις Αρχές. Οι επαγγελματίες επιβεβαίωσαν ότι υπήρχαν εναλλακτικοί τρόποι υλοποίησης αυτών των δραστηριοτήτων με ταυτόχρονη τήρηση των μέτρων ασφαλείας, γεγονός που υποδηλώνει μια δυσκαμψία εκ μέρους του συστήματος για προσαρμογή στη νέα –και συνεχιζόμενη– κατάσταση. Η αναστολή της παροχής αυτών των υπηρεσιών στα παιδιά, υπηρεσίες που για ορισμένες ομάδες είναι απαραίτητες αφού δεν μπορούν να παρέχονται από το οικογενειακό περιβάλλον, θεωρήθηκε ως η μόνη αποδεκτή λύση στο πρόβλημα. Το σύστημα έχει την υποχρέωση να προσαρμόζεται αντί να απαγορεύει δραστηριότητες σημαντικές για την ανάπτυξη των παιδιών. Όπως περιέγραψε ένας επαγγελματίας: «*Τα παιδιά στερούνται την ευτυχία. Υπάρχουν παιδιά*

που η ζωή τους είναι το σχολείο. Επιστρέφουν σπίτι και δεν έχουν οικογένεια. Είναι άδικο για αυτά τα παιδιά να μην αντλούν ευχαρίστηση από το σχολείο». Το ίδιο τονίστηκε και για το δικαίωμα στο παιχνίδι εντός του σχολικού χώρου, την απαγόρευση του οποίου οι επαγγελματίες χαρακτήρισαν ως υπερβολικό μέτρο.

Το δικαίωμα συμμετοχής σε πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες επηρεάστηκε φανερά από τους περιορισμούς που ίσχυαν στις εξωσχολικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν τα παιδιά τα απογεύματα. Σύμφωνα με τις δηλώσεις των παιδιών, αυτές οι δραστηριότητες τα βοηθούσαν να αναπτυχθούν σωματικά και πνευματικά, και για κάποια από αυτά ήταν η επιλεγμένη επαγγελματική τους πορεία. Ομοίως, το δικαίωμα άσκησης αφορούσε αθλητικές δραστηριότητες στις οποίες τα παιδιά συμμετείχαν τα απογεύματα. Τα παιδιά σχολίασαν τη μεροληπτική πρακτική να επιτρέπεται η διεξαγωγή επαγγελματικών αγώνων ποδοσφαίρου, ενώ παράλληλα να μην επιτρέπεται στα παιδιά να ασκούν τις αθλητικές τους δραστηριότητες ή ακόμη και να πηγαίνουν βόλτα στο πάρκο για να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν τη φυσική τους κατάσταση και ταυτόχρονα να αισθάνονται καλύτερα. Η αναστολή των αθλητικών δραστηριοτήτων είχε σημαντικό αντίκτυπο στα παιδιά αθλητές, καθώς, σύμφωνα με τα παιδιά, η μη συμμετοχή τους στις αθλητικές δραστηριότητες είχε σοβαρό αντίκτυπο στην ψυχική τους υγεία και αύξησε τον κίνδυνο τραυματισμών με την επανεκκίνηση των προπονήσεων. Επιπλέον, αυτά τα παιδιά συχνά έχασαν τα κίνητρά τους καθώς και δεξιότητες απαραίτητες για να αγωνιστούν σε διεθνή τουρνουά, τα οποία συνεχίζονταν αφού η προπόνηση δεν απαγορευόταν σε όλες τις χώρες. Ταυτόχρονα, τα παιδιά ανέφεραν ότι τέθηκαν σε προτεραιότητα τα οικονομικά συμφέροντα πάνω από την ανάπτυξη των παιδιών, καθώς οι απογευματινές δραστηριότητες, βασικό συστατικό της καθημερινής ρουτίνας, των εμπειριών και της ανάπτυξης των παιδιών στην Κύπρο, αναστάλησαν ενώ άνοιξαν ξανά καταστήματα και άλλες υπηρεσίες.

Οι εξωσχολικές δραστηριότητες είναι ένας μηχανισμός αποκατάστασης και ενδυνάμωσης για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών, όπως παιδιά που έχουν βιώσει τραύματα στο παρελθόν ή ως θεραπευτικό εργαλείο για παιδιά με αναπηρία. Μία από τις ομάδες που επωφελείτο πριν από την έναρξη της πανδημίας από δραστηριότητες εκτός του προγράμματος σπουδών ήταν αυτή των παιδιών υπό εναλλακτική φροντίδα. Για περισσότερο από ενάμιση χρόνο τα παιδιά αυτά δεν παρακολούθησαν καμία από αυτές τις δραστηριότητες, καθώς δεν υπήρχε τέτοια πρόβλεψη στα μέτρα που επιβλήθηκαν.

5.4.4. ΠΤΥΧΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΟΤΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Τα παιδιά σχολίασαν τα αντικρουόμενα συμφέροντα στους περιορισμούς που επιβάλλονται για ενήλικες και παιδιά, παρά το γεγονός ότι τα αρχικά μέτρα ίσχυαν εξίσου και για τις δύο ομάδες. Η κοινωνική ζωή των ενηλίκων δεν διαταράχθηκε στον ίδιο βαθμό με αυτή των παιδιών, αφού τα μέτρα σχεδιάστηκαν με βάση τη ζωή και τις ανάγκες των ενηλίκων και όχι των παιδιών. Η κοινωνικοποίηση των παιδιών διακόπηκε εντελώς από τη διατάραξη της σχολικής ζωής, των απογευματινών δραστηριοτήτων και της δυνατότητας να συναντηθούν με φίλους. Μπορούσαν να αλληλεπιδράσουν διά ζώσης μόνο με μέλη της οικογένειας με τα οποία ζούσαν κάτω από την ίδια στέγη. Αντίθετα, αρκετοί ενήλικες συνέχισαν να επισκέπτονται τον χώρο εργασίας τους και έτσι είχαν ευκαιρίες κοινωνικοποίησης και να βιώσουν εναλλακτικά περιβάλλοντα μέσω της εργασίας τους ή επισκεπτόμενοι μία υπεραγορά ή μια τράπεζα. Ταυτόχρονα, η ανάγκη των ενηλίκων να κοινωνικοποιούνται και να συναντιούνται με φίλους δεν είναι συγκρίσιμη με αυτή των παιδιών. Συνολικά, η έλλειψη αξίας που δίνεται στο παιχνίδι και την εκπαίδευση, βασικά συστατικά για την ανάπτυξη των παιδιών, αποτελεί τρανή απόδειξη ότι τα μέτρα σχεδιάζονται και προσαρμόζονται στις ανάγκες των ενηλίκων.

5.5. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΒΛΑΒΗ Ή/ΚΑΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Έχουν υιοθετηθεί διάφορες συμβάσεις σε διεθνές επίπεδο, ορισμένοι μηχανισμοί έχουν υιοθετηθεί από τα κράτη για την προστασία των παιδιών εντός της δικαιοδοσίας τους, ενώ σε ατομικό επίπεδο διάφορες πρακτικές στοχεύουν στη διασφάλιση του δικαιώματος των παιδιών να προστατεύονται από βλάβη, κακοποίηση ή/και εκμετάλλευση. Όπως επαναβεβαιώνει αυτή η Έκθεση, τα μέτρα που ελήφθησαν για την πρόληψη της εξάπλωσης του ιού και την προστασία του γενικού πληθυσμού ταυτόχρονα ακύρωναν ορισμένες διασφαλίσεις για τα παιδιά γενικά, και για ορισμένες ομάδες παιδιών ειδικότερα, με άμεσο και έμμεσο αντίκτυπο στην ευημερία των παιδιών και εκθετοντάς τα, σε ορισμένες περιπτώσεις, σε περαιτέρω βλάβη, κακοποίηση ή/και εκμετάλλευση.

Ένα θετικό στοιχείο που αναδύθηκε ήταν το γεγονός ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι μηχανισμοί προστασίας ενισχύθηκαν για τις οικογένειες, όπως ανέφεραν τα παιδιά, λόγω της αύξησης των ωρών που περνούσαν με ενήλικα μέλη της οικογένειας. Μια ομάδα γονέων/κηδεμόνων βίωσε μεγαλύτερη ανησυχία για την υγεία και την ασφάλεια των παιδιών, γεγονός που τα παιδιά ερμήνευσαν ως νέο μηχανισμό προστασίας. Επιπλέον, σημειώθηκε και θετικός αντίκτυπος για ορισμένα παιδιά, ειδικά εκείνα που αντιμετώπιζαν μεγαλύτερες δυσκολίες στην επικοινωνία λόγω αυξημένων επιπέδων άγχους ως συνέπεια κακοποίησης. Αυτά τα παιδιά βρήκαν την επικοινωνία μέσω του διαδικτύου ως ένα μέσο επικοινωνίας που ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους εκείνη την εποχή, ενισχύθηκαν μέσω της διαδικασίας και επέστρεψαν στο σχολείο έχοντας αναπτύξει δεξιότητες για να ξεπεράσουν το άγχος.

5.5.1. ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ

Τα μέτρα που ελήφθησαν για τον έλεγχο πορείας της πανδημίας (α) επηρέασαν την παροχή ιατρικής βοήθειας και καθοδήγησης, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού πρώτης γραμμής που ανταποκρίνεται στη βία¹⁵, (β) δημιούργησαν ένα κενό στον συντονισμό των διαφόρων υπηρεσιών που παρέχονται σε θύματα σεξουαλικής κακοποίησης και ενδοοικογενειακής βίας, (γ) κατέστησαν πιο δύσκολο για τα θύματα να ζητήσουν βοήθεια λόγω της συνεχούς φυσικής παρουσίας του δράστη εντός του νοικοκυριού, (δ) αύξησαν τους παράγοντες κινδύνου για βίαιη συμπεριφορά¹⁶ (οικονομικό στρες και έλλειψη σταθερότητας, άγχος που σχετίζεται με την πανδημία, κοινωνική απομόνωση, ανεργία, αύξηση της

κατάχρησης ουσιών), (ε) αφαίρεσαν τον παράγοντα του σχολείου ως δικτύου υποστήριξης για τα παιδιά, και (στ) είχαν ως αποτέλεσμα τα μικρότερα παιδιά να παραμένουν χωρίς επίβλεψη από τους γονείς/κηδεμόνες και αυξάνοντας έτσι την έκθεσή τους σε πιθανούς δράστες. Ο αριθμός των παιδιών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και σεξουαλικής κακοποίησης¹⁷ αυξήθηκε δραματικά. Σύμφωνα με την Έκθεση UN Women¹⁸ «παγκοσμίως 243 εκατομμύρια γυναίκες και κορίτσια ηλικίας 15–49 ετών έχουν υποστεί σεξουαλική ή/και σωματική βία που διαπράττεται από στενό σύντροφο τους τελευταίους 12 μήνες». Έρευνα¹⁹ επιβεβαιώνει, επίσης, ορισμένες αλλαγές στα υπάρχοντα δεδομένα που αφορούν τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, με μικρότερα σε ηλικία παιδιά να πέφτουν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, περισσότερα αδικήματα να διαπράττονται από γείτονες και αδικήματα να λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια της ημέρας που τα παιδιά θα έπρεπε να πηγαίνουν στο σχολείο. Άλλες αναφορές²⁰ επισημαίνουν, επίσης, την αύξηση των εγκυμοσύνων ανάμεσα σε έφηβα κορίτσια και των γάμων παιδιών. Όλα αυτά πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα των πιθανών δυσκολιών για αναφορά της βίας/κακοποίησης, δεδομένου ότι οι ερωτηθέντες/είσες παρατήρησαν²¹ ότι τα θύματα μπορεί να μην έχουν επαρκή πρόσβαση σε πληροφορίες ή ότι ο δράστης μπορεί να ασκεί έλεγχο στην πρόσβαση στην εν λόγω πληροφόρηση, σε συνδυασμό με το ότι τα θύματα πιθανόν να μην επιδιώκουν να αναζητήσουν ιατρική περίθαλψη λόγω φόβου για πιθανή μόλυνση από τον COVID-19.

Τόσο τα ποσοτικά όσο και τα ποιοτικά δεδομένα που συλλέχθηκαν για τους σκοπούς αυτής της Έκθεσης επιβεβαιώνουν ότι οι φυσικοί περιορισμοί που τίθενται στα παιδιά μέσα στον «χώρο» της οικογένειας (α) αύξησαν τα επίπεδα ενδοοικογενειακής βίας και σεξουαλικής κακοποίησης που βιώνουν τα παιδιά, (β) αύξησαν τον αριθμό των παιδιών που βίωσαν ενδοοικογενειακή βία και σεξουαλική κακοποίηση εντός της οικογενειακής μονάδας και (γ) αύξησαν τα αισθήματα ανικανότητας και απελπισίας στις δύο προαναφερθείσες ομάδες παιδιών αφαιρώντας τα δίκτυα ασφαλείας που συνήθως παρέχονται. Αυτά τα δίκτυα ασφαλείας ήταν μέσα μέσω των οποίων τα παιδιά μπορούσαν να αναφέρουν τη βία ή να αντλήσουν δύναμη και υποστήριξη. Αυτό ίσχυε κυρίως κατά τη διάρκεια των lockdown, όπου παρέμεναν σε λειτουργία μόνο οι απαραίτητες υπηρεσίες και δεν υπήρχε πρόσβαση δια ζώσης στον σχολικό χώρο.

Σε επιβεβαίωση των παραπάνω επιχειρημάτων, τα στοιχεία που σχετίζονται με παιδιά θύματα σεξουαλικής κακοποίησης και ενδοοικογενειακής βίας προσφέρουν περισσότερες λεπτομέρειες για την κατάσταση στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ο **Πίνακας 2** παρέχει πληροφορίες²² σχετικές με τον αριθμό των παιδιών που παραπέμφθηκαν στο Σπίτι του Παιδιού ως περιπτώσεις προς διερεύνηση για παιδιά θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, συμπεριλαμβανομένων παιδιών κάτω των 14 ετών και εκείνων που υπήρξαν θύματα παιδικής πορνογραφίας ή/και «sexting». Ο **Πίνακας 3** παρέχει πληροφορίες²³ σχετικά με τον αριθμό των περιπτώσεων που αναφέρθηκαν στο Αστυνομικό Τμήμα για άτομα με ποινική ευθύνη (μη συμπεριλαμβανομένων των πράξεων που διαπράχθηκαν διαδικτυακά). Οι **Πίνακες 4** και **5** παρέχουν δεδομένα²⁴ για παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

17 Salt, E., Wiggins, T. A., Cooper, L. G., Benner, K., Adkins, W. B., Hazelbaker, K., & Rayens, M. K. (2021). A comparison of child abuse and neglect encounters before and after school closings due to SARS-Cov-2. *Child Abuse & Neglect*, 118.

18 UN Women. (2020). *COVID-19 and Ending Violence Against Women and Girls*. Ανακτήθηκε στις 12 Αυγούστου 2021: <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=5006>

19 Stevens, M. L., Rockey, C. J., Rockowitz R. S., Kanja W., Colloff F. M., & Flowe D. H. (2021). Children's vulnerability to sexual violence during COVID-19 in Kenya: Recommendations for the future. *Frontiers in Global Women's Health*, 2.

20 Villegas, C. C., Peirola, S., Rocca, M., Ipinc, A., & Bakrania, S. (2021). Impacts of health-related school closures on child protection outcomes: A review of evidence from past pandemics and epidemics and lessons learned for COVID-19. *International Journal of Educational Development*, 84, 1–9.

21 Usher, K., Bhullar, N., Durkin, J., Gyamfi, N., & Jackson, D. (2020). Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. *International Journal of Mental Health Nursing*, 29, 549–552.

22 Οι πληροφορίες αυτές ελήφθησαν από το Σπίτι του Παιδιού.

23 Οι πληροφορίες αυτές ελήφθησαν από συνέντευξη με τον κ. Μιχάλη Γαβριλίδη (Επιθεωρητή στο Τμήμα Εγκληματολογικών Ερευνών της Κυπριακής Αστυνομίας), η οποία δημοσιεύθηκε στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας *Ο Φιλελεύθερος* στις 8 Αυγούστου 2021. Στη συνέχεια, οι πληροφορίες διασταυρώθηκαν με το αρμόδιο Τμήμα.

24 Οι πληροφορίες αυτές ελήφθησαν από τον Σύνδεσμο για την Πρόληψη και Αντιμέτωπιση της Βίας στην Οικογένεια.

15 UN Women. (2020). *COVID-19 and Ending Violence Against Women and Girls*. Ανακτήθηκε στις 12 Αυγούστου 2021: <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=5006>

16 Usher, K., Bhullar, N., Durkin, J., Gyamfi, N., & Jackson, D. (2020). Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. *International Journal of Mental Health Nursing*, 29, 549–552.

Πίνακας 2. Αριθμός παιδιών στην Κύπρο που παραπέμφθηκαν στο Σπίτι του Παιδιού ως θύματα σεξουαλικής κακοποίησης σε υποθέσεις προς διερεύνηση.

Περίοδος	Αρ. μηνών	Αρ. περιπτώσεων που αναφέρθηκαν
Ιανουάριος – Δεκέμβριος 2019	12	294
Ιανουάριος – Δεκέμβριος 2020	12	324
Ιανουάριος – 30 Ιουνίου 2021	6	241

Πίνακας 3. Αριθμός υποθέσεων στην Κύπρο που αναφέρθηκαν στο Αστυνομικό Τμήμα για άτομα με ποινική ευθύνη (χωρίς να συμπεριλαμβάνονται ενέργειες που διαπράχθη-καν διαδικτυακά).

Περίοδος	Αρ. μηνών	Αρ. περιπτώσεων που αναφέρθηκαν
Ιανουάριος – Δεκέμβριος 2019	12	211
Ιανουάριος – 30 Ιουνίου 2020	6	104
Ιανουάριος – Δεκέμβριος 2020	12	208
Ιανουάριος – 30 Ιουνίου 2021	6	159

Πίνακας 4. Αριθμός υποθέσεων παιδιών στην Κύπρο που αναφέρθηκαν στη Γραμμή Βο-ήθειας 1440.

Περίοδος	Αναφορές με τη συμμετοχή παιδιών ως θυμάτων βίας	Αναφορές για κακοποίηση παιδιών	Αναφορές για σεξουαλική κακοποίηση παιδιών	Σύνολο αναφορών
Ιανουάριος 2020	9	7	1	17
Φεβρουάριος 2020	10	6	1	17
Μάρτιος 2020	15	13	0	28
Απρίλιος 2020	14	17	0	31
Μάιος 2020	31	15	0	46
Ιούνιος 2020	21	17	2	40
Ιούλιος 2020	20	13	0	33
Αύγουστος 2020	27	10	0	37
Σεπτέμβριος 2020	11	14	1	26
Οκτώβριος 2020	28	26	1	55
Νοέμβριος 2020	18	12	0	30
Δεκέμβριος 2020	18	7	1	26
Ιανουάριος 2021	26	11	1	38
Φεβρουάριος 2021	28	13	0	41
Μάρτιος 2021	25	6	2	33

Πίνακας 5. Αριθμός παιδιών-θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας που φιλοξενήθηκαν σε δομές στην Κύπρο.

Περίοδος	Αριθμός παιδιών που φιλοξενήθηκαν στη Λευκωσία	Αριθμός παιδιών που φιλοξενήθηκαν στη Λεμεσό	Αριθμός παιδιών που φιλοξενήθηκαν στην Πάφο	Συνολικός αριθμός παιδιών
Ιανουάριος 2020	8	16	4	28
Φεβρουάριος 2020	10	12	4	26
Μάρτιος 2020	10	8	4	22
Απρίλιος 2020	15	6	3	24
Μάιος 2020	16	7	8	31
Ιούνιος 2020	15	7	6	28
Ιούλιος 2020	15	7	12	34
Αύγουστος 2020	17	11	4	32
Σεπτέμβριος 2020	21	11	1	33
Οκτώβριος 2020	19	9	10	38
Νοέμβριος 2020	18	13	11	42
Δεκέμβριος 2020	12	10	10	32
Ιανουάριος 2021	18	11	13	42
Φεβρουάριος 2021	17	13	17	47
Μάρτιος 2021	11	13	17	41

Όπως προκύπτει από τους Πίνακες 2 και 3, όσον αφορά την Κύπρο, υπήρξε αύξηση 10% στον αριθμό των περιπτώσεων που αναφέρθηκαν στο Σπίτι του Παιδιού ως περι-πτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης προς διερεύνηση για το έτος 2020 σε σύγκριση με το 2019. Είναι, επίσης, εμφανές ότι για μια περίοδο έξι μηνών το 2021, οι αναφερόμενες περιπτώσεις έφτασαν το 83% των περιπτώσεων που αναφέρθηκαν σε διάστημα δώδεκα μηνών το 2019. Εξετάζοντας πιο προσεκτικά τον αριθμό των περιπτώσεων που αναφέρ-θηκαν στο Αστυνομικό Τμήμα για άτομα με ποινική ευθύνη (χωρίς να περιλαμβάνονται οι πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών με διαδικτυακή αφετηρία), παρατηρούμε ότι οι αναφορές δεν αυξήθηκαν από το 2019, πριν από την έναρξη της πανδημίας, και κατά το 2020. Υπάρχει, ωστόσο, αύξηση 53% στον αριθμό των αναφορών για την ίδια περίοδο από τον Ιανουάριο έως τις 30 Ιουνίου το 2020 και το 2021, επιβεβαιώνοντας την υπό-θεση ότι οι αναφορές αυξάνονται (α) όσο περισσότερο ισχύουν τα μέτρα περιορισμού της πανδημίας και (β) κατά τις φάσεις κατά τις οποίες οι περιορισμοί χαλαρώνουν και τα θύματα βρίσκουν τρόπους να υποβάλουν αναφορά.

Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 4 δείχνουν ότι ο αριθμός των αναφορών στη Γραμμή Βοήθειας 1440 που αφορούσαν παιδιά ως θύματα βίας διπλασιάστηκε – και σε μερικούς μήνες τριπλασιάστηκε – σε σύγκριση με τον αριθμό των αναφορών που έλαβε η Γραμμή Βοήθειας στις αρχές του 2020. Το ίδιο ισχύει για τον αριθμό των παι-διών που φιλοξενήθηκαν σε καταφύγια, όπως δείχνει ο Πίνακας 5. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι αναφορές που κατατέθηκαν μέσω της Γραμμής Βοήθειας τον Μάιο του 2020, όταν άρθηκε το πρώτο lockdown. Γίνεται προφανές ότι μόλις άρχισαν οι υπη-ρεσίες να επαναλειτουργούν και άρθηκαν οι περιορισμοί μετακίνησης, τα θύματα βίας είχαν περισσότερες ευκαιρίες και πρόσβαση να υποβάλουν αναφορά. Ο μεγαλύτερος αριθμός αναφορών για παιδιά στη Γραμμή Βοήθειας πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2020. Ενώ μεγάλος αριθμός παιδιών φιλοξενήθηκε σε δομές κατά τη διάρκεια αυ-τού του μήνα, δεν είναι σαφές γιατί υπήρξε τέτοια αύξηση εκείνη την εποχή και απαιτού-νται περαιτέρω στοιχεία και πληροφορίες για αποτελεσματική ερμηνεία των δεδομένων.

Εξίσου εντυπωσιακός είναι ο αριθμός των παιδιών που φιλοξενήθηκαν σε δομές στην επαρχία της Πάφου, ο οποίος ήταν είτε ίδιος είτε μεγαλύτερος από τον αριθμό των παιδιών που φιλοξενήθηκαν σε κέντρα, είτε στη Λευκωσία είτε στη Λεμεσό, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο πληθυσμός της Πάφου είναι μόλις το 1/5 του πληθυσμού της Λευκωσίας και το 1/3 του πληθυσμού της Λεμεσού.

5.5.2. ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΧΤΥΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι επιπτώσεις από το κλείσιμο των σχολείων ήταν πολλαπλές. Οι πληροφορίες που ελήφθησαν από τα παιδιά κατέδειξαν τη σημασία του σχολικού περιβάλλοντος ως ενός φυσικού και κοινωνικού χώρου, όπου τα παιδιά αισθάνονται ασφαλή, βρίσκουν εναλλακτικές λύσεις και καθοδήγηση. Με άλλα λόγια, τα σχολεία αποτελούν δίκτυο υποστήριξης για τα παιδιά. Ακόμη και όταν οι μαθητές/ήτριοι δεν παρακολουθούσαν μαθήματα εντός του φυσικού χώρου του σχολείου, οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις παιδιά της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επικοινωνήσαν με τους/τις εκπαιδευτικούς, τους/τις σχολικούς συμβούλους ή άλλους επαγγελματίες εντός της σχολικής μονάδας για να αναφέρουν βία ή/και κακοποίηση, εστιάζοντας στο πόσο κρίσιμο στοιχείο είναι η διατήρηση αυτής της κουλτούρας ασφάλειας που δημιουργούν τα σχολεία, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου η άμεση επαφή δεν είναι εφικτή. Νοείται ότι δεν ισχύει το ίδιο για τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά, τα οποία δεν είναι σε θέση να ενεργοποιήσουν από μόνα τους πιο περίπλοκες διαδικασίες για να αναφέρουν την κακοποίηση. Επιπλέον, το κλείσιμο των σχολείων αύξησε τα αισθήματα μοναξιάς και ανικανότητας που βιώνουν τα παιδιά θύματα σεξουαλικής κακοποίησης ή ενδοοικογενειακής βίας. Όπως περιέγραψε ένας έφηβος: «Μιλώ μόνο για αυτά, για τα παιδιά θύματα βίας. Το πιθανότερο είναι ότι το σχολείο ήταν ο μόνος τρόπος διαφυγής τους. Τώρα είναι συνεχώς κλεισμένα στα σπίτια τους με τους ανθρώπους που τα κακοποιούν».

Η σχολική δομή προσφέρει, επίσης, καθιερωμένους «επίσημους» μηχανισμούς υποστήριξης για τα παιδιά, που εφαρμόζονται, μεταξύ άλλων, από τους/τις σχολικούς/ές συμβούλους και τους/τις εκπαιδευτικούς ψυχολόγους. Αυτοί οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι κατά τη διάρκεια του κλεισίματος των σχολείων ήταν δύσκολο να έρθουν σε επαφή και να κτίσουν σχέσεις με παιδιά με τα οποία δεν είχαν αλληλεπιδράσει στο παρελθόν. Το γεγονός ότι η λειτουργία του σχολείου διακόπηκε αμέσως μετά την έναρξη της σχολικής χρονιάς ήταν μια περαιτέρω πίεση που αντιμετώπιζαν οι σχολικοί/ές σύμβουλοι, οι οποίοι/ες συχνά έπρεπε να παρέχουν καθοδήγηση μέσω του διαδικτύου ή του τηλεφώνου σε παιδιά με τα οποία δεν είχαν προηγούμενη επικοινωνία ή για τα οποία δεν είχαν προηγούμενο ιστορικό. Επιπλέον, το γεγονός ότι δεν έβλεπαν τα παιδιά για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε αντίκτυπο στις σχέσεις που μπορούσαν να δημιουργήσουν και, κατά συνέπεια, στην προθυμία των παιδιών να ανοικτούν και να επικοινωνήσουν με τους/τις σχολικούς/ές συμβούλους. Νέες περιπτώσεις κακοποίησης που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας σε οικογένειες που δεν ήταν προηγουμένως γνωστές στους/τις επαγγελματίες ήταν δύσκολο να εντοπιστούν εκτός και αν είχαν αναφερθεί από τα ίδια τα παιδιά. Επιπλέον, οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν επιδείνωσαν τα προβλήματα στη συνεργασία μεταξύ διάφορων παρόχων υπηρεσιών και δικτύων που λειτουργούσαν αποτελεσματικά πριν από την πανδημία.

Μια άλλη επιζήμια συνέπεια των περιορισμών ήταν η απουσία επίβλεψης από ενήλικα στις περιπτώσεις όπου οι γονείς έπρεπε να πάνε στην εργασία τους και τα σχολεία παρέμεναν κλειστά. Παρόλο που για οικογένειες από το εξωτερικό που διαμένουν προσωρινά στην Κύπρο αυτό είναι ένα αρκετά συχνό φαινόμενο και πηγή ανησυχίας, αυτή ήταν η πρώτη φορά που ντόπιες κυπριακές οικογένειες δεν μπορούσαν να βασιστούν στα μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους να φροντίσουν τα παιδιά τους ενώ βρίσκονταν στη δουλειά. Αυτό έφερε στην επιφάνεια την ανεπάρκεια του κράτους να παρέχει πλαίσιο και δομή για εγκαταστάσεις και υπηρεσίες παιδικής μέριμνας. Ένα ηθικό δίλημμα προέκυπε για τους/τις επαγγελματίες όταν συνειδητοποιούσαν ότι παιδιά μικρής ηλικίας ήταν χωρίς επίβλεψη στο σπίτι, σχετικά με το αν έπρεπε ή όχι να αναφέρουν τέτοιες περιπτώσεις στις αρμόδιες Αρχές.

Οι περιορισμοί προέβλεπαν την κοινωνική αποστασιοποίηση ως εργαλείο προστασίας από

τον ιό. Τα σχολεία και άλλες εγκαταστάσεις που φιλοξενούσαν μεγάλο αριθμό παιδιών εισήγαγαν αυτό το μέτρο, το οποίο, σύμφωνα με τα παιδιά, αποδυνάμωσε ακόμη περισσότερο το δίκτυο ασφαλείας που παρείχαν άλλα παιδιά και φίλοι. Ένα παιδί έφερε ένα παράδειγμα από την καθημερινή σχολική ζωή, δηλώνοντας ότι δεν ήταν σε θέση να παρέχει συμπαράσταση και βοήθεια σε άλλα παιδιά. Από τις απαντήσεις των παιδιών, ο περιορισμός αυτός αξιολογήθηκε ότι δεν είχε μόνο αντίκτυπο στην προστασία των παιδιών, αλλά και στη συναισθηματική τους ανάπτυξη, καθώς μπορούσαν να δουν έναν συνάνθρωπο να υποφέρει και δεν μπορούσαν να τον βοηθήσουν. Αυτό δεν ήταν σημαντικό μόνο για τα μικρά σε ηλικία παιδιά, αλλά και για τους/τις εφήβους/ες, για τους/τις οποίους/ες η φιλία εκτιμάται βαθιά και προσφέρει υποστήριξη, καθοδήγηση και κατά συνέπεια, προστασία.

5.5.3. ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός και η λεκτική κακοποίηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αυξήθηκαν και εντοπίστηκαν από τους/τις επαγγελματίες, αλλά όχι από τα παιδιά, τα οποία τα θεώρησαν ως «κανονικό» τρόπο επικοινωνίας μέσω των εφαρμογών και δεν τα αναγνώρισαν ως μορφή βίας. Σε περιπτώσεις όπου γονείς εργάζονταν, τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο χωρίς την επίβλεψη ενηλίκου και τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά χρησιμοποιούσαν το ψηφιακό περιβάλλον με τρόπους διαφορετικούς από εκείνους που είχαν υπόψη οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. Αυτές οι περιστάσεις εξέθεσαν τα παιδιά σε κινδύνους στον κυβερνοχώρο για τους οποίους δεν είχαν ενημέρωση ούτε τις απαραίτητες δεξιότητες για να τους αντιμετωπίσουν.

5.5.4. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η πανδημία προκάλεσε μεγάλες καθυστερήσεις σε όλα τα στάδια της διερεύνησης καταγγελιών για βία οποιουδήποτε είδους, σύμφωνα με καταγγελίες που έλαβε το Γραφείο της Επιτρόπου, ιδίως από την πλευρά των επαγγελματιών που επισκέπτονται τις πληγείσες οικογένειες και λαμβάνουν τις μαρτυρίες παιδιών. Σημαντική καθυστέρηση παρατηρήθηκε και στην εκδίκαση υποθέσεων βίας κάθε είδους, με επιζήμια επίδραση στα παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας ή σεξουαλικής κακοποίησης.

Επιπλέον, σύμφωνα με επαγγελματίες ΜΚΟ, μια σειρά από ενέργειες παραβίασαν τα δικαιώματα των παιδιών που αιτούνται άσυλο στην Κύπρο και φιλοξενούνται σε ένα από τα δύο κέντρα υποδοχής που λειτουργούν στη χώρα. Όταν αυτά τα παιδιά διαγιγνώσκονταν θετικά στον ιό κατά το πρώτο lockdown, απομονώνονταν σε μια περιφραγμένη περιοχή μαζί με άλλους ενήλικες, με τους οποίους κοιμόντουσαν δίπλα-δίπλα και μοιράζονταν τις εγκαταστάσεις ντους, οι οποίες δεν είχαν κλειδαριές ή ιδιωτικότητα. Όπως ανέφεραν επαγγελματίες ΜΚΟ, ορισμένα από αυτά τα παιδιά δεν είχαν πρόσβαση στους γονείς τους κατά τη διάρκεια της περιόδου «απομόνωσής» τους, η οποία για ορισμένα από αυτά διήρκεσε περισσότερο από ό,τι είχε αρχικά προβλεφθεί. Οι συνθήκες που επικρατούσαν στα κέντρα υποδοχής κατά το πρώτο lockdown ευνοούσαν τη σεξουαλική κακοποίηση ή παρενόχληση παιδιών σε φυσικούς χώρους όπου είχαν στενή επαφή με ενήλικες (όπως τα ντους, η ουρά για επίσκεψη στον γιατρό κ.λπ.). Η κατάσταση δόθηκε στη δημοσιότητα και έγιναν ενέργειες για τη διαμόρφωση μιας ασφαλούς ζώνης για τα παιδιά (ξεχωριστά υπνοδωμάτια, ντους και μπάνια για παιδιά). Αυτές οι ζώνες ασφάλειας βρίσκονταν σε περιορισμένους φυσικούς χώρους ωστόσο, κάτι που εμπόδιζε τα παιδιά να παίξουν ή να ψυχαγωγηθούν. Για να εξαλειφθεί αυτό το πρόβλημα, οι αρμόδιες Αρχές επανένωσαν τους δύο χώρους, με αποτέλεσμα οι ενήλικες να έχουν ξανά πρόσβαση στα παιδιά, σύμφωνα με μαρτυρίες επαγγελματιών ΜΚΟ.

Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι οι διαδικασίες ασύλου απαιτούν άμεση αξιολόγηση του ευάλωτου των παιδιών αιτούντων άσυλο προκειμένου να αξιολογηθούν οι συνθήκες υποδοχής και η διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί, το lockdown σήμανε και τον τερματισμό των αξιολογήσεων που διενεργούνταν. Κατά συνέπεια, δεν έγινε αξιολόγηση των αναγκών των παιδιών, με αποτέλεσμα να μην διαγνωστούν χρόνιες ασθένειες σε ορισμένα παιδιά ή να μην εντοπιστούν παιδιά θύματα βίας ή εμπορίας. Καθώς ορισμένα παιδιά έμειναν απομονωμένα για παρατεταμένο χρονικό διάστημα²⁵ χωρίς πρόσβαση σε γονείς/κηδεμόνες ή ιατρικό προσωπικό, οι ανάγκες τους δεν καλύφθηκαν για εκτεταμένο χρονικό διάστημα.

Η απουσία πολιτικής δράσης και ενός πλαισίου για παιδιά χωρίς χαρτιά είχε ως αποτέλεσμα αυτά τα παιδιά να παραμεληθούν και να μην έχουν πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και κοινωνικές υπηρεσίες, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τη μη κάλυψη των αναγκών τους κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Υπάρχουν αναφορές για παιδιά που έμειναν κυριολεκτικά κλειδωμένα μέσα στο σπίτι τους για διάστημα άνω των τριών μηνών λόγω συνεχούς φόβου.

5.6. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ ΥΠΟ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

Έγινε αξιέπαινη προσπάθεια από την Πολιτεία για λήψη μέτρων που στοχεύουν στην προστασία της οικογενειακής ζωής. Αν και ορισμένα διατάγματα είχαν αρνητική επίδραση στο δικαίωμα του παιδιού στην οικογενειακή ζωή, αυτές οι διατάξεις αντικαταστάθηκαν ή/και τροποποιήθηκαν μόλις προσδιορίστηκαν. Ωστόσο, τα παρακάτω θα δώσουν μια σύντομη περιγραφή αυτών των αρνητικών επιδράσεων.

5.6.1. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟΝ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ο θεσμός της οικογένειας ενισχύθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως όταν οι γονείς που, υπό κανονικές συνθήκες, είχαν ελάχιστο ποιοτικό χρόνο με τα παιδιά τους λόγω των εργασιακών τους υποχρεώσεων, τώρα είχαν τον χρόνο και την ενέργεια να αφιερώσουν χρόνο και να επικοινωνήσουν πιο πολύ με τα παιδιά τους. Τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά ανέφεραν, επίσης, περισσότερο χρόνο παιχνιδιού με τους γονείς/κηδεμόνες τους. Τα παιδιά στα κέντρα υποδοχής τόνισαν, επίσης, τη βελτίωση των σχέσεων σε διάφορες οικογένειες ως αποτέλεσμα των παρατεταμένων περιόδων καραντίνας και των δυσκολιών που προκάλεσαν. Αυτό δεν ίσχυε, ωστόσο, για παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονταν στον τομέα της υγείας ή σε άλλες υπηρεσίες που ορίστηκαν ως ουσιώδεις. Αυτά τα παιδιά ανέφεραν λιγότερο (ποιοτικό) χρόνο με τους γονείς τους λόγω αυξημένης κόπωσης και παρατεταμένων χρονικών περιόδων με τους παππούδες ή τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας. Όταν άρθηκαν οι περιορισμοί και οι γονείς επέστρεψαν στη δουλειά, ορισμένα παιδιά έμειναν στο σπίτι χωρίς γονική επίβλεψη. Αν και οι Αρχές έθεσαν σε ισχύ ειδικές πρόνοιες για τη φροντίδα των παιδιών, οικογένειες με υψηλότερα εισοδήματα²⁶ και άτομα που εργάζονται σε ουσιώδεις υπηρεσίες δεν ήταν επιλέξιμα ή δεν μπορούσαν να υποβάλουν αίτηση για τις πρόνοιες αυτές, με αποτέλεσμα πολλά παιδιά αυτών των νοικοκυριών να μένουν χωρίς επίβλεψη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μεγαλύτερα παιδιά ανέλαβαν τον γονικό ρόλο για τα μικρότερα αδέρφια τους. Όπως περιέγραψε ένα παιδί: *«Έπρεπε να προσέχω τα μικρά αδέρφια μου γιατί οι γονείς μου έπρεπε να δουλέψουν και στα δύο lockdown και δεν μπορούσαμε να δούμε τους παππούδες μας. Δεν ήξερα αν έκανα καλή δουλειά».*

Όπως ανέφεραν παιδιά όλων των ηλικιών, οι οικογενειακές σχέσεις υπέφεραν και πολλές έγιναν δυσλειτουργικές, ακόμη και σε περιπτώσεις που δεν προϋπήρχε οποιαδήποτε

μορφή βίας πριν από την έναρξη της πανδημίας. Η παρατεταμένη περίοδος απομόνωσης μέσα στα νοικοκυριά χωρίς εναλλακτικά μέσα ψυχαγωγίας και δραστηριοτήτων, μαζί με τις αυξημένες ευθύνες των γονέων/κηδεμόνων που συχνά αναλάμβαναν διαφορετικούς ρόλους για να υποκαταστήσουν τις «απώλειες» σε διάφορους τομείς της ζωής των παιδιών τους, σε συνδυασμό με το αυξημένο άγχος λόγω της αβεβαιότητας και του φόβου για το μέλλον, προκάλεσε μια αύξηση της συναισθηματικής έντασης που επηρέασε συστημικά την οικογενειακή μονάδα στο σύνολό της. Επιπλέον, η ανεργία των γονέων, εκτός από την πρόκληση οικονομικών δυσχερειών στις οικογένειες, δημιούργησε μια περαιτέρω δυσλειτουργία εντός της οικογενειακής μονάδας λόγω του στιγματισμού που συνοδεύει την ανεργία στην Κύπρο και του συσσωρευμένου άγχους που βίωσαν ως αποτέλεσμα οι γονείς. Όπως δήλωσε ένα παιδί: *«Η μαμά και ο μπαμπάς είναι λυπημένοι γιατί έχασαν τη δουλειά τους».* Ταυτόχρονα, τα παιδιά ανέφεραν μια αλλαγή συμπεριφοράς στο «γονεϊκό» στυλ, με τους γονείς να γίνονται πιο αυταρχικοί σε μια προσπάθεια να προστατεύσουν τα παιδιά τους από τη μόλυνση με τον ιό.

Η διαδικτυακή εκπαίδευση προκάλεσε μια σειρά από δυσλειτουργίες εντός της οικογενειακής μονάδας. Τα παιδιά ανέφεραν ότι επηρέαζε το δικαίωμα των γονέων στην εργασία και διατάραξε την οικογενειακή ρουτίνα καθώς απαιτείτο να επιτελούν ενέργειες που σχετίζονταν με αυτή. Μερικοί γονείς επέδειξαν, επίσης, στρεσογόνο και αυταρχική συμπεριφορά προς τα παιδιά τους σχετικά με τη διαδικτυακή μάθηση. Οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι υπήρξε αύξηση των κρίσεων πανικού σε οικογένειες όπου οι γονείς έδιναν μεγάλη σημασία στην ακαδημαϊκή επίδοση και τα παιδιά δεν μπορούσαν να διατηρήσουν υψηλά επίπεδα λόγω των περιορισμών της διαδικτυακής εκπαίδευσης. Το ακόλουθο απόσπασμα από ένα παιδί είναι χαρακτηριστικό: *«Πιστεύω ότι υπάρχουν πολλά αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ ενηλίκων και παιδιών. Ένα παράδειγμα είναι ότι κανένας από εμάς [ούτε ενήλικες, ούτε παιδιά] δεν είχε προσωπικό χρόνο λόγω των διαδικτυακών μαθημάτων. Τα μέλη της οικογένειας δεν μπορούσαν να κινούνται άνετα στο σπίτι τους ή να μιλούν επειδή ο μαθητής έπρεπε να συγκεντρωθεί στο μάθημα. Εν κατακλείδι, τα μέλη της οικογένειας δεν είχαν το δικαίωμα να προβούν σε οποιαδήποτε ενέργεια που θα προκαλούσε ενόχληση στον μαθητή».*

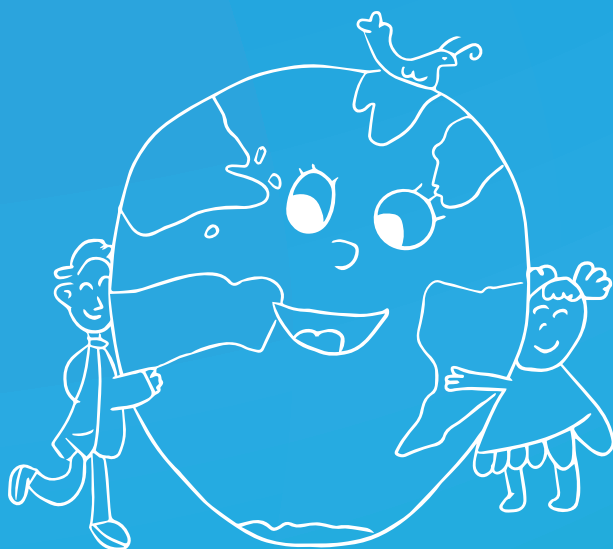
Η διαδικτυακή εκπαίδευση ήταν μια επιπλέον επιβάρυνση για τους γονείς, πέρα από τους παράγοντες άγχους που έχουν ήδη συζητηθεί, με αυτή την επιβάρυνση να αυξάνεται όσο μικρότερο σε ηλικία ήταν το παιδί. Για τις μικρότερες ηλικιακές ομάδες, ειδικά τα παιδιά της πρωτοβάθμιας σχολικής ηλικίας που δεν παρακολουθούσαν διαδικτυακά μαθήματα, αρκετοί γονείς ανησυχούσαν για τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών τους και ανέλαβαν οι ίδιοι το ρόλο του παιδαγωγού. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όπως αναφέρουν τα παιδιά, αυτός ο ρόλος οδήγησε σε περαιτέρω δυσλειτουργίες εντός της οικογενειακής μονάδας.

Μια άλλη ομάδα παιδιών περιέγραψε τον αντίκτυπο στην οικογενειακή ζωή όταν ένας από τους γονείς μολύνθηκε από τον ιό και απομονώθηκε προκειμένου να αποτραπεί η εξάπλωση του ιού στην υπόλοιπη οικογένεια. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα παιδιά ανέφεραν ότι δεν μπορούσαν να αλληλεπιδράσουν και να παίξουν με τον γονέα για το διάστημα που διήρκεσε η καραντίνα. Ανέφεραν, επίσης, ότι έπρεπε να μείνουν με τον παππού και τη γιαγιά σε περιπτώσεις που ο/η γονέας ήταν θετικός/ή στον ιό. Όπως ανέφεραν οι επαγγελματίες, ορισμένα παιδιά βίωσαν τον θάνατο ή νοσηλεία ενός μέλους της οικογένειας και η διακοπή των υπηρεσιών υποστήριξης σήμαινε ότι δεν προσφέρθηκε στο παιδί βοήθεια να αντιμετωπίσει αυτό το τραύμα.

Οι περιορισμοί στις μετακινήσεις είχαν ακόμη μια επίπτωση στα παιδιά, όπως αναφέρθηκε από τα ίδια τα παιδιά, στη βάση του δικαιώματός τους στην οικογένεια: Δεν υπήρχε η δυνατότητα να βλέπουν και να επισκέπτονται μέλη της ευρύτερης οικογένειας. Ακόμη και όταν άρθηκαν τα lockdown, μια ομάδα παιδιών ανέφερε ελάχιστη αλληλεπίδραση με τον παππού και τη γιαγιά σε μια προσπάθεια να προστατευθεί η τελευταία ομάδα, η οποία ανήκει και στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Η ελάχιστη αλληλεπίδραση με τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας άλλαξε και τον τρόπο με τον οποίο η οικογένεια παραδοσιακά γιόρταζε θρησκευτικές ή εθνικές γιορτές ή περνούσε τον ελεύθερο χρόνο της. Οι περιορισμοί στις μετακινήσεις επηρέασαν, επίσης, τα παιδιά που είχαν παππούδες και γιαγιάδες που ζούσαν σε γηροκομεία, όπου οι επισκέψεις απαγορεύθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα.

²⁵ Καθώς τα παιδιά που εισέρχονταν για πρώτη φορά στο κέντρο υποδοχής τοποθετούνταν στις ίδιες εγκαταστάσεις με τα παιδιά που είχαν μολυνθεί προηγουμένως, η περίοδος που περνούσαν τα παιδιά στην απομόνωση παρατεινόταν συνεχώς με ορισμένα παιδιά να απομονώνονται για περισσότερες από 60 ημέρες, σύμφωνα με αναφορές επαγγελματιών ΜΚΟ.

²⁶ Με βάση σχετική Τοποθέτηση της Επιτρόπου που εστάλη στις αρμόδιες αρχές, η αρμόδια Υπουργός απάντησε ότι τα άτομα με υψηλότερο εισόδημα θα μπορούσαν να προβούν σε άλλες ρυθμίσεις για τη φροντίδα των παιδιών τους ή θα μπορούσαν να κάνουν χρήση της ετήσιας άδειάς τους.

5.6.2. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι επιπτώσεις των μέτρων στις μονογονεϊκές οικογένειες ήταν σημαντικές. Οι μονογονείς όχι μόνο είχαν λιγότερες ευκαιρίες να ανταποκριθούν στις ανάγκες της οικογένειας κατά τις περιόδους που είχαν επιβληθεί περιορισμοί τις μετακινήσεις (όπως περιγράφεται παραπάνω, κατά τα lockdown επιτρεπόταν μόνο μία έξοδος την ημέρα κατόπιν έγκρισης με την αποστολή γραπτού μηνύματος), αλλά σε πολλές περιπτώσεις είχαν και ελάχιστες επιλογές ανάθεσης της φροντίδας των παιδιών τους για εκτέλεση καθημερινών δουλειών, όπως το ψώνισμα από την υπεραγορά, αφού τα συνήθη δίκτυα υποστήριξής τους δεν ήταν πλέον διαθέσιμα λόγω των περιορισμών. Επιπλέον, τα παιδιά που ζούσαν σε μονογονεϊκές οικογένειες ανέφεραν δυσκολίες στο να βλέπουν ή να περνούν χρόνο με τον άλλο γονέα. Αρχικά, οι περιορισμοί μετακίνησης δεν παρείχαν εξαιρέσεις για διαζευγμένους γονείς για σκοπούς φροντίδας των παιδιών, η οποία παράλειψη εντοπίστηκε και διορθώθηκε ανάλογα σε πρώιμο στάδιο. Ωστόσο, οι περιορισμοί στις μετακινήσεις συνέχισαν να επηρεάζουν τα παιδιά διαζευγμένων γονέων. Όπως περιέγραψε έντονα ένα παιδί: «*Η μαμά μου είχε κορωνοϊό και ήταν άρρωστη για μερικές μέρες. Έμεινα σπίτι. Ο μπαμπάς μου δεν μπορούσε να έρθει όποτε ήθελε και να μείνει όσο ήθελε*».

Οι καθυστερήσεις στις ήδη αργές διαδικασίες εκδίκασης των οικογενειακών αγωγών λόγω διαφόρων δυσλειτουργιών ήταν ένα άλλο προϊόν της πανδημίας, όπως προκύπτει από καταγγελίες που έλαβε το Γραφείο της Επιτρόπου. Ως αποτέλεσμα, χάθηκε πολύτιμος χρόνος για την επίλυση οικογενειακών ζητημάτων που αφορούσαν πτυχές της γονικής μέριμνας, διευρύνοντας έτσι το χάσμα μεταξύ παιδιού και γονέα και συμβάλλοντας περαιτέρω στην αύξηση του φαινομένου της γονικής αποξένωσης.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι περιορισμοί επηρέασαν συγκεκριμένες ομάδες παιδιών που είχαν μέλη της οικογένειας που ζούσαν στο εξωτερικό ή σε άλλες πόλεις της Κύπρου. Αυτές οι ομάδες περιλαμβάνουν παιδιά με μεταναστευτικό ή προσφυγικό βιογραφικό. Ωστόσο, οι περιορισμοί εισόδου στην Κυπριακή Δημοκρατία δεν διήρκησαν μεγάλο χρονικό διάστημα, ενώ υπό ορισμένες προϋποθέσεις επιτρεπόταν η είσοδος στην Κύπρο.

Με βάση τα σχόλια των παιδιών, οι περιορισμοί στις μετακινήσεις είχαν αντίκτυπο σε οικογένειες με βρέφη, νήπια, παιδιά προσχολικής ηλικίας και άλλα μικρότερα παιδιά που δεν έχουν κινητό τηλέφωνο. Ενώ οι οικογένειες με εφήβους/έφηβες μπορούσαν εν μέρει να καλύψουν τις ανάγκες των παιδιών τους με την αποστολή γραπτών μηνυμάτων, οι οικογένειες με μικρότερα σε ηλικία παιδιά δεν είχαν αυτή την επιλογή και συχνά έπρεπε

να ικανοποιηθούν οι ανάγκες όλων των μελών της οικογένειας με το κινητό τηλέφωνο ενός/μίας ενήλικα. Αυτή η δυσκολία επιδεινώθηκε περαιτέρω σε οικογένειες με μεγαλύτερο αριθμό παιδιών.

5.6.2.1. ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗΣ

Τα μέτρα που ελήφθησαν για την πρόληψη της εξάπλωσης της πανδημίας επηρέασαν το δικαίωμα του παιδιού για συστηματική και αδιάλειπτη επικοινωνία με τους γονείς/κηδεμόνες του κατά τη διάρκεια της παραμονής του σε εγκαταστάσεις ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Δύο ομάδες παιδιών εντοπίστηκαν ως δυσανάλογα επηρεασμένες: Παιδιά που νοσηλεύονταν στη Μονάδα Εντατικής Νοσηλείας Νεογνών (MENN, Λευκωσία) και παιδιά που νοσηλεύονταν στη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας Παίδων (ΜΕΘΠ, Λευκωσία).

Η γνώση για την ανάπτυξη των πρόωρων μωρών δεν είναι εμπειρική, αλλά μια συστηματική διερεύνηση συγκεκριμένων δομών στο πλαίσιο καλά σχεδιασμένων και διαχρονικών ερευνητικών προγραμμάτων. Παγκοσμίως, 15 εκατομμύρια νεογνά γεννιούνται πρόωρα κάθε χρόνο, που αντιστοιχεί σε ένα στα δέκα παιδιά που γεννιούνται²⁷. Στην Κύπρο το ποσοστό των πρόωρων βρεφών ήταν 14,7% το 2010, το οποίο ανέρχεται σε 1.900 γεννήσεις για εκείνη τη χρονιά²⁸. Ταυτόχρονα, οι θάνατοι από περίπλοκους τοκετούς ήταν λιγότεροι από 50, δείκτης της υψηλής ποιότητας φροντίδας που παρέχεται στα πρόωρα νεογνά. Για την περίοδο Μαρτίου 2020-Μαρτίου 2021 υπολογίζεται ότι περίπου 1.500 μωρά γεννήθηκαν πρόωρα στην Κύπρο.

Η συνεχιζόμενη έρευνα για τα πρόωρα μωρά δείχνει τον μοναδικό δρόμο για πρακτικές που πρέπει να ακολουθούν οι επαγγελματίες σε τέτοιες περιπτώσεις: Η φυσική παρουσία και η επαφή με τον φροντιστή είναι υψίστης σημασίας για την επιβίωση, την ανάπτυξη και την ευημερία του νεογνού, συμπεριλαμβανομένης της ψυχολογικής του/της σταθερότητας^{29,30,31,32}. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) συνιστά την επαφή δέρμα με δέρμα την πρώτη ώρα της ζωής για όλα τα νεογνά, την έναρξη του θηλασμού το συντομότερο δυνατόν μετά τη γέννηση, τη διατήρηση της άνεσης του νεογέννητου μένοντας στο ίδιο δωμάτιο με τη μητέρα³³ και τη συνεχή ή διακοπτόμενη μέθοδο «Kangaroo» για όλα τα νεογέννητα, αλλά ιδιαίτερα για τα λιποβαρή μωρά κατά τη γέννηση³⁴. Ο Π.Ο.Υ.³⁵ τεκμηριώνει, επίσης, βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του παιδιού, ως αποτέλεσμα της ενδυνάμωσης των γονέων να υποστηρίξουν τη φροντίδα των πρόωρων μωρών τους.

Με βάση τις μαρτυρίες γονέων, οι γονείς στην Κύπρο δεν είχαν καμία επαφή, ούτε καν οπτική, με τα πρόωρα μωρά τους λόγω των περιορισμών που επιβλήθηκαν για τις μονάδες εντατικής θεραπείας. Κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown δεν επιτρέπονταν καθόλου οι επισκέψεις, ενώ κατά το δεύτερο και τρίτο κύμα επιτρεπόταν η επίσκεψη μόνο σε έναν από τους γονείς μετά από αρνητικό μοριακό τεστ και για μισή ώρα την ημέρα. Όπως περιγράφει γλαφυρά μια μητέρα: «*Δεν είδα το μωρό μου*.

27 March of Dimes, PMNCH, Save the Children, & WHO (2012). *Born Too Soon: The Global Action Report on Preterm Birth*. Geneva: WHO.

28 Ο.π.π.

29 Bergman, N. J. (2014). The neuroscience of birth – and the case for Zero Separation. *Curationis*, 37(2), Art. #1440, 4.

30 Porter, R.H., (1998). Olfaction and human kin recognition. *Genetica*, 104(3), 259–263.

31 Bartocci, M., Winberg, J., Ruggiero, C., Bergqvist, L.L., Serra, G. & Lagercrantz, H. (2000). Activation of olfactory cortex in newborn infants after odor stimulation: A functional near-infrared spectroscopy study. *Pediatric Research* 48(1), 18–23.

32 Hofer, M.A. (1994). Early relationships as regulators of infant physiology and behavior. *Acta Paediatrica* 397, 9–18.

33 WHO. (2017). *WHO recommendations on newborn health: guidelines approved by the WHO Guidelines Review Committee*. Geneva: World Health Organization; 2017 (WHO/MCA/17.07). Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

34 WHO. (2019). *Survive and thrive: transforming care for every small and sick newborn*. Geneva: World Health Organization; 2019. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

35 WHO. (2019). *Survive and thrive: transforming care for every small and sick newborn*. Geneva: World Health Organization; 2019. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Ούτε τη στιγμή που τον γέννησα. Δεν είδα καν το πρόσωπό του. Τον πήραν αμέσως γιατί είχα βγει θετική στον ιό. Όταν πήρα εξιτήριο, έκανα PCR και βγήκα αρνητική. Αλλά και τότε δεν μου επέτρεπαν να πάω να τον δω, ούτε τον πατέρα του». Η μέθοδος «kangaroo», που προηγουμένως εφαρμόζόταν στις περιπτώσεις πρόωρων μωρών, δεν χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις δόθηκε ειδική άδεια για μερική εφαρμογή της. Ο περιορισμένος αριθμός εκπαιδευμένου προσωπικού στη MENN και ο μεγάλος αριθμός πρόωρων μωρών σε ένα δωμάτιο ήταν παράγοντες που επηρέασαν τη λήψη της απόφασης να μην επιτρέπονται οι επισκέψεις γονέων στη MENN. Σύμφωνα με μαρτυρίες γονέων, οι πληροφορίες που δίνονταν στους γονείς εξαρτιόνταν από την καλή θέληση του νοσηλευτικού προσωπικού. Οι μητέρες μίλησαν, επίσης, για τη σημασία της παρουσίας του πατέρα κατά τον τοκετό, μια άλλη πρακτική που απαγορευόταν κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Μια δεύτερη ομάδα παιδιών που επηρεάστηκε έντονα από τους περιορισμούς που απαγόρευαν τις επισκέψεις σε ασθενείς σε όλα τα ιδιωτικά και δημόσια νοσοκομεία ήταν παιδιά με χρόνιες παθήσεις και παιδιά σε μονάδες εντατικής θεραπείας. Σύμφωνα με μαρτυρίες γονέων, θετικό στοιχείο υπήρξε η εφαρμογή σειράς μέτρων που δεν εφαρμόζονταν πριν από την πανδημία, όπως η χρήση απολυμαντικών και масκών σε όλους τους χώρους του νοσοκομείου, καθώς και ο μειωμένος αριθμός ατόμων σε ένα δωμάτιο. Ένα αρνητικό στοιχείο που ανέφεραν οι γονείς παιδιών με χρόνιες ασθένειες ήταν ότι ενημερώθηκαν με ειδοποίηση μόνο μίας ημέρας ότι δεν μπορούσαν πλέον να δουν το παιδί τους, χωρίς να τους δοθεί η ευκαιρία να εξηγήσουν αυτόν τον χωρισμό στο παιδί. Σε μία περίπτωση, δεν επετράπη στους γονείς να δουν το παιδί τους για περίοδο δύο μηνών, γεγονός που είχε αρνητικές επιπτώσεις στην ευημερία του παιδιού και στην επικοινωνία που είχαν οι γονείς μαζί του, παρά τις επαρκείς ιατρικές υπηρεσίες που παρέχονταν στο παιδί. Σε μια άλλη περίπτωση, ένα βρέφος νοσηλεύτηκε για τέσσερις ημέρες, και ούτε το βρέφος ούτε ο γονέας επιτρεπόταν να βγουν από το δωμάτιο, είτε για να περπατήσουν είτε να παίξουν. Σύμφωνα με τη μαρτυρία, ο γονέας ανέλαβε χρέη νοσηλεύτη, αφού του ανατέθηκε η ευθύνη χορήγησης φαρμάκων και η τήρηση ιατρικών αρχείων. Το νοσηλευτικό προσωπικό επισκεπτόταν το βρέφος μία φορά την ημέρα.

Αναφέρθηκε, επίσης, ότι δεν επιτρεπόταν τα παιδιά να συνοδεύονται από γονέα όταν προετοιμάζονταν για χειρουργική επέμβαση ή στην αίθουσα ανάνηψης μετά το ξύπνημα, κάτι που είναι μια αγχωτική και δυσάρεστη εμπειρία για τα παιδιά. Ένας μεγάλος αριθμός προγραμματισμένων εγχειρήσεων επιτελέστηκε στη βάση διαδικασιών³⁶ που βασίζονταν αποκλειστικά σε ιατρικούς λόγους χωρίς να ληφθεί υπόψη η ψυχολογική επίδραση στο παιδί ασθενή.

5.6.2.2. ΠΑΙΔΙΑ ΥΠΟ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

Τα μέτρα που υιοθετήθηκαν είχαν διπλή επίδραση στο δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή των παιδιών υπό φροντίδα: (α) Επηρέασαν την επαφή του παιδιού με τους βιολογικούς γονείς του και (β) διατάραξαν το «οικογενειακό» περιβάλλον που κτίστηκε και διατηρείται στις δομές παιδικής προστασίας. Κατά το πρώτο lockdown, τον Μάρτιο του 2020, δεν επιτρέπονταν επισκέψεις στις εν λόγω δομές, γεγονός που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την επαφή των παιδιών και των βιολογικών γονέων τους. Από το τέλος του πρώτου lockdown και για το υπόλοιπο της διάρκειας της πανδημίας, ωστόσο, οι συναντήσεις με βιολογικούς γονείς επαναπρογραμματίστηκαν, και οι γονείς μπορούσαν να επισκεφτούν τα παιδιά τους με την προσκόμιση αρνητικού αποτελέσματος σε τεστ ταχείας ανίχνευσης αντιγόνου. Τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά ανέφεραν ότι η επίσκεψη βιολογικών γονέων ή η επίσκεψη από τους γονείς τους στα ιδρύματα προστασίας δεν είχε επιταρπεί – ή τουλάχιστον αποθαρρυνόταν – κατά τη διάρκεια όλων των lockdown. Ομοίως, κατά τη διάρκεια του lockdown δεν επιτρεπόταν στα παιδιά να δουν τους/τις θελοντές/όντριες με τους/τις οποίους/ες είχαν

³⁶ Ακόμη και σε προγραμματισμένες χειρουργικές επεμβάσεις οι γονείς δεν επιτρεπόταν να εισέλθουν στην αίθουσα χειρουργικής επέμβασης, καθώς η προετοιμασία τους θα διαρκούσε περισσότερο λόγω των μέτρων προστασίας από τον COVID-19.

αναπτύξει σχέση και περνούσαν σημαντικό μέρος του ελεύθερου χρόνου τους. Όταν οι περιορισμοί άρθηκαν και οι μετακινήσεις επιτρέπονταν, οι επισκέψεις δεν επιτρέπονταν εάν ολόκληρη η ομάδα των παιδιών χρειαζόταν να απομονωθεί, κάτι που συνέβαινε συχνά λόγω του μεγάλου αριθμού ατόμων στις δομές αυτές (συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματιών) και του γεγονότος ότι όταν ένα μέλος είχε βγει θετικό, τα υπόλοιπα κατηγοριοποιούνταν ως «στενές επαφές». Επιπλέον, τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά ανέφεραν ότι από τη στιγμή που βρέθηκαν θετικά και απομονώθηκαν σε δωμάτιο, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είχαν κανένα μέσο επικοινωνίας με τους βιολογικούς γονείς τους, καθώς δεν μπορούσαν να βγουν από το δωμάτιο για να χρησιμοποιήσουν το τηλέφωνο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ωστόσο, όταν η κοινωνική απομόνωση ενός παιδιού οδήγησε σε χαμένη επαφή με μέλη της οικογένειας, τα παιδιά ανέφεραν ότι έγιναν προσπάθειες να αντικατασταθεί η χαμένη συνάντηση με επιπλέον συναντήσεις στη συνέχεια.

Όσον αφορά στην έννοια της «οικογένειας» εντός των δομών παιδικής προστασίας, είχε αρχικά υποτεθεί ότι τα διάφορα μέτρα που επιβάλλονταν εντός αυτών (π.χ. τεστ ταχείας ανίχνευσης, εξετάσεις και κοινωνική απομόνωση), τα οποία στόχευαν στην προστασία των ατόμων που διέμεναν στις εν λόγω δομές, λόγω του μεγάλου αριθμού ατόμων που ο ίδιος φυσικός χώρος φιλοξενούσε, θα επηρέαζε το πώς τα παιδιά θα βίωναν τον φυσικό χώρο που μοιάζει, μέσω της εγγύτητας, με το σπίτι. Αυτό αποδείχθηκε ότι δεν ίσχυε για την περίπτωση των τεστ ταχείας ανίχνευσης. Τόσο τα μεγαλύτερα όσο και τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά ένιωσαν ότι ήταν ένα μέτρο που μπορούσε να τα κρατήσει ασφαλή και δεν είχαν αρνητικά συναισθήματα σχετικά με την εφαρμογή του. Από την άλλη, οι μαρτυρίες τους αποκάλυψαν ότι η κοινωνική τους απομόνωση ήταν έντονη και δημιουργούσε εξαιρετικά αρνητικά συναισθήματα στα παιδιά. Το γεγονός ότι έπρεπε να απομονωθούν, αφού εντοπιζόνταν θετικά στον ιό, σε ένα δωμάτιο με μόνο τις ηλεκτρονικές τους συσκευές για παρέα και – στην περίπτωση των μικρότερων σε ηλικία παιδιών – χωρίς επικοινωνία με τους βιολογικούς γονείς, δημιούργησε συναισθήματα ακραίας θλίψης, πλήξης και απογοήτευσης. Αυτό διαφέρει από παρόμοιες καταστάσεις σε μια οικογένεια όπου το παιδί απομονώνεται στο σπίτι με τουλάχιστον έναν ενήλικο φροντιστή, ο οποίος επιπλέον παρέχει εναλλακτικά μέσα ψυχαγωγίας για το παιδί. Τα παιδιά σε δομές παιδικής προστασίας ανέφεραν ότι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν τους επιτρεπόταν καν να βγουν στην αυλή του σπιτιού. Όπως ένα παιδί περιέγραψε την περίοδο της απομόνωσης: «Ήταν χάλια».

5.6.2.3. ΠΑΙΔΙΑ ΓΟΝΕΩΝ ΠΟΥ ΕΚΤΙΟΥΝ ΠΟΙΝΕΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ

Μια άλλη ομάδα που επηρεάστηκε από τους περιορισμούς ήταν τα παιδιά γονέων που εκτίουν ποινές φυλάκισης. Για τη διασφάλιση του δικαιώματος των παιδιών να επικοινωνούν με τους γονείς τους και να διατηρούν επαφή μαζί τους, η αρμόδια Αρχή³⁷ παρείχε εναλλακτικά μέσα κατά τις περιόδους καραντίνας. Η χρήση των κινητών τηλεφώνων παρατάθηκε μέχρι αργά το βράδυ και όλοι/όλες οι κρατούμενοι/ες είχαν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν την εφαρμογή Skype για να επικοινωνήσουν με τα παιδιά τους (πριν την πανδημία αυτό ήταν προνόμιο μόνο για κρατούμενους/ες με παιδιά που διαμένουν εκτός Κύπρου). Μετά την άρση των περιορισμών στις μετακινήσεις, επιτρέπονταν οι φυσικές επισκέψεις με βάση τις σχετικές συστάσεις των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Μεγάλα παιχνίδια που απολυμαίνονταν ευκολότερα, μεμονωμένα μπλοκ ζωγραφικής και χρωματιστά μολύβια αντικατέστησαν τα προηγούμενα παιχνίδια, με στόχο τη δημιουργία ενός χώρου φιλικού προς τα παιδιά για να επισκέπτονται τους κρατούμενους γονείς τους. Ομοίως, όταν βελτιώθηκε η επιδημιολογική κατάσταση, τόσο στα τέλη Ιουλίου 2020 όσο και τον Ιούνιο του 2021, πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις για παιδιά έως 18 ετών, κατά τις οποίες οι κρατούμενοι γονείς μπορούσαν να περάσουν ένα δημιουργικό απόγευμα με τα παιδιά τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι εκδηλώσεις έλαβαν χώρα σε τρεις διαφορετικές ημέρες, ώστε όλοι οι γονείς να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν με τα παιδιά τους εντός των ορίων που επέτρεπαν τα περιοριστικά μέτρα.

³⁷ Η πληροφόρηση λήφθηκε από το Τμήμα Φυλακών.

5.7. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα βασίζονται στην έννοια του δημοκρατικού κράτους και παραδοσιακά αποτελούν το εκ γενετής δικαίωμα των πολιτών ενός κράτους, και σε ορισμένες περιπτώσεις των κατοίκων. Οι ατομικές ελευθερίες (π.χ. κίνηση, σκέψη, διαμονή, συνείδηση και θρησκεία), η βούληση και η αυτοδιάθεση διασφαλίζονται από αυτά τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Όπως περιγράφηκε από τον Doise³⁸, «δεν μπορούν να προβλεφθούν εξαιρέσεις από τον σεβασμό αυτών των ελευθεριών για την προστασία του κράτους καθ'αυτού, αλλά για τη διασφάλιση ενός δημοκρατικού συστήματος που πρέπει ανά πάσα στιγμή να διατηρεί μια λογική ισορροπία» (σελ. 21).

Η πανδημία COVID-19 και τα μέτρα που ελήφθησαν για τον περιορισμό της επέβαλαν περιορισμούς στο δικαίωμα μετακίνησης σε μια προσπάθεια προστασίας των πολιτών. Αυτοί οι περιορισμοί δεν μπορούσαν να παρακάμπτονται από ένα δημοκρατικό σύστημα βασισμένο στις συμβατικές πραγματικότητες που προκάλεσε η πανδημία και, ως εκ τούτου, χαρακτηρίστηκαν ως «αναγκαίο κακό» από τα ίδια τα παιδιά, τα οποία κατανοούσαν και αναγνώρισαν την αναγκαιότητα και τη σημασία των περιορισμών, ακόμη και γνωρίζοντας τον αντίκτυπο που είχαν στα δικαιώματα και την ευημερία τους.

Το δικαίωμα στην ελευθερία και την ελεύθερη μετακίνηση αναφέρθηκε συχνότερα από τα παιδιά ως δικαίωμα που παραβιάστηκε κατά τη διαδικασία. Οι περιορισμοί στην ελευθερία τους θεωρήθηκαν με γενικότερους όρους, ως παρέμβαση στη βούλησή τους και στον αυτοπροσδιορισμό τους, ενώ χρησιμοποιούσαν συγκεκριμένες λέξεις και μεταφορές, όπως «έγκλειστος» ή «φυλακισμένος», περιγράφοντας με αυτό τον τρόπο τα έντονα συναισθήματά τους ως συνέπεια των περιορισμών που τέθηκαν στη μετακίνηση. Τόνισαν, επίσης, τη σημασία της κοινωνικοποίησης ως αναπτυξιακής προϋπόθεσης, περιγράφοντας έτσι τα μέτρα ως ανασταλτικά για την ανάπτυξή τους.

Τα παιδιά εξέφρασαν επιπλέον ανησυχία για την αδυναμία των ανθρώπων να εκφράσουν τις απόψεις τους και να διαδηλώσουν, και αναφέρθηκαν σε ένα παράδειγμα όπου η Αστυνομία προκάλεσε βλάβη στους/στις διαδηλωτές/ώτριες στην προσπάθεια διάλυσης της πορείας. Αυτό χαρακτηρίστηκε από τα παιδιά ως ισχύς και έλεγχος που αποκτήθηκε από το κράτος, περιττή για την προστασία των ατόμων από την πανδημία.

Όπως εξήγησαν τόσο τα παιδιά όσο και οι επαγγελματίες, οι περιορισμοί στις μετακινήσεις δεν διαφοροποιούνταν μεταξύ διαφορετικών μελών της οικογένειας και ο τελικός αποδέκτης, το παιδί, αντιμετώπισε τους περιορισμούς στις μετακινήσεις διαφορετικά και σε υψηλότερο βαθμό από τους ενήλικες, όπως περιγράφεται παραπάνω. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι γονείς διαφόρων οικογενειακών μονάδων έπρεπε να καλύψουν όλες τις ανάγκες των παιδιών τους με ένα μόνο μήνυμα. Για παράδειγμα, για να επισκεφτεί ένα παιδί έναν φίλο ή έναν συγγενή ή να ασκηθεί στη γειτονιά, οι γονείς έπρεπε να χρησιμοποιούν ένα μήνυμα είτε για να μεταφέρουν είτε να συνοδεύουν τα παιδιά τους, μια πρακτική που περιόριζε ακόμη περισσότερο τη μετακίνηση των μικρότερων σε ηλικία παιδιών. Η κατάσταση επιδεινώθηκε σε περιπτώσεις οικογενειών με περισσότερα από ένα παιδιά διαφορετικών ηλικιών και με διαφορετικές ανάγκες.

Η υπερπροστατευτική και αυταρχική γονεϊκή συμπεριφορά ως αποτέλεσμα των περιορισμών (βλ. Ενότητα **5.6. Οικογενειακή ζωή και παιδιά υπό φροντίδα**), ήταν ένα άλλο στοιχείο που αυξήθηκε ως αποτέλεσμα του φόβου των γονέων. Όπως εξήγησαν οι έφηβοι/ες, αυτό σήμαινε υπερβολικό έλεγχο στη ζωή των παιδιών. Είτε επιβάλλοντας περαιτέρω περιορισμούς στις δραστηριότητες και τις ανάγκες των παιδιών τους, είτε αποτυγχάνοντας να παρέχουν ψυχολογική υποστήριξη, αυτοί οι γονείς αύξησαν τα αισθήματα μοναξιάς και κοινωνικής απομόνωσης που βίωναν τα παιδιά τους.

Ενώ τα αρχικά διατάγματα που εκδόθηκαν δεν έλαβαν υπόψη εξαιρετικές περιστάσεις, με αποτέλεσμα να μην αντιμετωπιστούν οι ανάγκες συγκεκριμένων ομάδων παιδιών, όπως τα παιδιά με αναπηρία, αυτές οι εξαιρέσεις λήφθηκαν υπόψη γρήγορα. Τα παιδιά με αναπηρία ενώ αρχικά δεν μπορούσαν να λαμβάνουν τις απαραίτητες γι' αυτά θεραπείες, αυτό εντοπίστηκε νωρίς και διορθώθηκε για την υπόλοιπη περίοδο του lockdown και των περιορισμών.

Μία ομάδα παιδιών επηρεάστηκε, επίσης, σημαντικά, όχι μόνο από τους επίσημους περιορισμούς, αλλά και από τον φόβο της μετάδοσης του ιού στα μέλη της οικογένειας, οπότε

38 Doise, W. (2002). *Human Rights as Social Representations*. London: Routledge.

τα ίδια τα παιδιά περιόριζαν ακόμη περισσότερο τις κινήσεις τους.

5.7.1. ΑΥΞΗΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι περιορισμοί μετακίνησης ήταν μεροληπτικοί κατά των παιδιών αιτούντων άσυλο που φιλοξενούνται στα κέντρα υποδοχής στην Κύπρο. Και τα δύο κέντρα έκλεισαν σύμφωνα με τους κανονισμούς, απαγορεύοντας την είσοδο εντός και την έξοδο εκτός των εγκαταστάσεων οποιουδήποτε ατόμου, ακόμη και μετά την άρση των περιορισμών στις μετακινήσεις για τον γενικό πληθυσμό. Με άλλα λόγια, τα δύο κέντρα έγιναν κέντρα κράτησης παιδιών και των οικογενειών τους χωρίς βάσιμο λόγο. Αυτό είχε σημαντικές επιπτώσεις σε μια σειρά από δικαιώματα των παιδιών, ειδικά κατά την περίοδο που τα σχολεία ήταν ανοικτά και τα παιδιά δεν μπορούσαν να τα παρακολουθήσουν λόγω του συγκεκριμένου περιορισμού. Παρά τη Θέση της Επιτρόπου που εστάλη στις αρμόδιες Αρχές με αίτημα την απόσυρση αυτού του μέτρου, η κατάσταση δεν άλλαξε. Παρόλο που τα παιδιά ανέφεραν ορισμένα θετικά στοιχεία του περιορισμού τους στο κέντρο για παρατεταμένο χρονικό διάστημα, όπως η σύμφιξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ τους, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σημειωθεί ότι όταν ρωτήθηκαν τι θα θυμούνται από εκείνη την περίοδο, δήλωσαν με έμφαση ότι θα προτιμούσαν να μην την θυμούνται καθόλου. Τα δικαιώματα των παιδιών παραβιάστηκαν περαιτέρω σε ένα από τα δύο κέντρα όπως περιγράφεται στην Ενότητα **5.5. Προστασία από βλάβη ή/και κακοποίηση**.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, λήφθηκαν ορισμένες αποφάσεις που επηρέασαν παιδιά αιτούντα άσυλο προκειμένου να ελεγχθούν οι αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές³⁹. Παραδείγματα αυτών των αποφάσεων ήταν: (α) Από τις 17/03/2020 η διαδικασία υποβολής αιτήσεων για διεθνή προστασία για όλους τους υπηκόους τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων, ανεστάλη χωρίς να παρέχονται εναλλακτικοί τρόποι υποβολής αίτησης. Η αναστολή υποβολής αιτήσεων ασύλου στέρησε από τους αιτούντες την πρόσβαση σε υλικές συνθήκες υποδοχής, αφήνοντάς τους χωρίς στέγαση, φαγητό και πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη, (β) όλοι οι νεοαφιχθέντες υπήκοοι τρίτων χωρών που επιθυμούσαν να υποβάλουν αίτηση για διεθνή προστασία, συμπεριλαμβανομένων πολλών ασυνόδευτων και ευάλωτων ανηλίκων, μεταφέρθηκαν σε ένα από τα δύο κέντρα υποδοχής που λειτουργούν στην Κύπρο και τοποθετήθηκαν σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Μέχρι τις 04/02/2020 στο συγκεκριμένο κέντρο μεταφέρθηκαν 48 ασυνόδευτα παιδιά (επτά κορίτσια και 41 αγόρια), (γ) οι συνθήκες διαβίωσης στο συγκεκριμένο κέντρο υποδοχής ήταν απάνθρωπες, με τις εγκαταστάσεις στέγασης να αποτελούνται από σκηνές χωρίς κρεβάτια, ρεύμα ή βασικές πρόνοιες όπως τουαλέτες και ντους (είχαν τοποθετηθεί χημικές τουαλέτες και σωλήνες με κρύο νερό), και (δ) τα μέτρα ασφαλείας που υιοθετήθηκαν για τον έλεγχο της εξάπλωσης του ιού ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να εφαρμοστούν σε ένα κέντρο υποδοχής που φιλοξενούσε τότε σχεδόν 600 άτομα.

Όσον αφορά τις δομές παιδικής προστασίας, ένα μέτρο που υιοθετήθηκε εμπόδιζε οποιοδήποτε άτομο που δεν ζούσε ή εργαζόταν εντός του ιδρύματος να το επισκεφτεί, γεγονός που είχε αντίκτυπο στα παιδιά υπό φροντίδα και στην επικοινωνία τους με τις οικογένειες και τους φίλους τους.

Τέλος, μια άλλη ομάδα που η Επίτροπος αναγνώρισε ως ευάλωτη ήταν οι γονείς χωρίς χαρτιά που κρατήθηκαν, επίσης, σε συνθήκες που δεν τηρούσαν τα μέτρα που ελήφθησαν για την πρόληψη της εξάπλωσης του ιού (τόσο για τα άτομα χωρίς χαρτιά όσο και για το προσωπικό των δομών στα οποία κρατούνταν). Η Επίτροπος ζήτησε από την αρμόδια Αρχή να εξετάσει το ενδεχόμενο απελευθέρωσης αυτών των γονέων ή/και να παράσχει φροντίδα και βοήθεια στις οικογένειές τους υπό το πρίσμα των συνθηκών που δημιουργήθηκαν από την πανδημία.

Οι αστυνομικοί έλεγχοι κατά τη διάρκεια του lockdown εντάθηκαν σε περιοχές που θεωρούνταν «υψηλού κινδύνου» λόγω του μεγάλου αριθμού μεταναστών με χαμηλά εισοδήματα, κάτι που κατά το πρώτο lockdown είχε ως αποτέλεσμα τα παιδιά να φοβούνται να βγουν ακόμη και στα μπαλκόνια των διαμερισμάτων των οικογενειών τους.

39 Ανακτήθηκε από την παρέμβαση της Επιτρόπου στον Υπουργό Εσωτερικών στις 14 Απριλίου 2020 <http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/All/B49328EE89219867C22586100046E402?OpenDocument>

6.

ΒΑΣΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Αυτή η ενότητα περιγράφει τα κύρια αποτελέσματα της ανάλυσης περιληπτικά για ευκολότερη αναφορά. Οργανώνεται στις ίδιες θεματικές ενότητες που αντιστοιχούν στην παραπάνω ανάλυση. Τόσο τα βασικά ευρήματα όσο και οι συστάσεις που ακολουθούν προέκυψαν από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από παιδιά, γονείς και επαγγελματίες, τις καταγγελίες που ελήφθησαν από το Γραφείο της Επιτρόπου και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.

6.1. ΥΓΕΙΑ

- Οι περιορισμοί επέτρεψαν στο σύστημα υγείας να ανταποκριθεί στην έκτακτη κατάσταση που προκλήθηκε από την κρίση.
- Επικρατούσε ένας ευρέως διαδεδομένος φόβος μεταξύ των παιδιών σχετικά με τον ιό, και ιδιαίτερα ανάμεσα στα μικρότερα σε ηλικία παιδιά.
- Οι χειρουργικές επεμβάσεις, μαζί με θεραπείες άλλων θεμάτων υγείας παιδιών, αναβλήθηκαν, και οι οικογένειες είτε δεν ενημερώθηκαν καθόλου είτε δεν ενημερώθηκαν έγκαιρα για την αναβολή ή τον επαναπρογραμματισμό τους.
- Υπήρξε μια τεράστια μείωση στις ευκαιρίες των παιδιών για σωματική άσκηση, η οποία δεν ήταν πλέον μέρος του καθημερινού τους προγράμματος και ρουτίνας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με μια πρωτοβουλία του Π.Ο.Υ.⁴⁰, η Κύπρος είχε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά παχυσαρκίας⁴¹ στην Ευρώπη πριν από την έναρξη της πανδημίας, η μείωση της σωματικής δραστηριότητας κατά την πορεία της πανδημίας μπορεί να έχει βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες για τη σωματική υγεία των παιδιών.
- Θέματα υγείας όπως πονοκέφαλοι και επιπτώσεις στην όραση έχουν αναφερθεί ως αποτέλεσμα της εκτεταμένης χρήσης ψηφιακών μέσων από τα παιδιά.
- Ορισμένες ομάδες παιδιών με μεταναστευτικό και προσφυγικό βιογραφικό, παιδιά αιτούντα άσυλο και παιδιά χωρίς χαρτιά, δεν είναι εγγεγραμμένες στο σύστημα υγείας. Οι αποφάσεις που ελήφθησαν για την προσαρμογή της υγείας του γενικού πληθυσμού (π.χ. PCR τεστ, πρόγραμμα εμβολιασμού κ.λπ.) απέκλεισαν αυτές τις ομάδες, οι οποίες δεν είχαν πρόσβαση ούτε σε πληροφορίες σε γλώσσα που κατανοούσαν, ούτε σε υπηρεσίες όπου μπορούσαν να αναφέρουν την κατάσταση της υγείας τους.
- Παρά τις ανυπολόγιστες επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των παιδιών, οι πολιτικές αποφάσεις και ενέργειες για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των περιορισμών στην ψυχική υγεία των παιδιών ήταν είτε σποραδικές είτε ελάχιστες είτε εφαρμόστηκαν από μη κυβερνητικούς φορείς.
- Η ειδησεογραφία αύξησε τα επίπεδα άγχους και στρες που βίωναν τα παιδιά.
- Τα παιδιά που είχαν λάβει προηγουμένως ψυχολογική υποστήριξη ή/και καθοδήγηση από κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους αντιμετώπισαν διακοπή αυτής της υποστήριξης κατά το πρώτο lockdown.
- Υπήρξε καθυστέρηση στον προγραμματισμό των ραντεβού για την παροχή ψυχολογικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών σε παιδιά θύματα βίας.

⁴⁰ World Health Organization. (2018). *COSI Factsheet. Childhood Obesity Surveillance Initiative Highlights 2015-2017*. Ανακτήθηκε από https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/372426/WH14_COSI_factsheets_v2.pdf

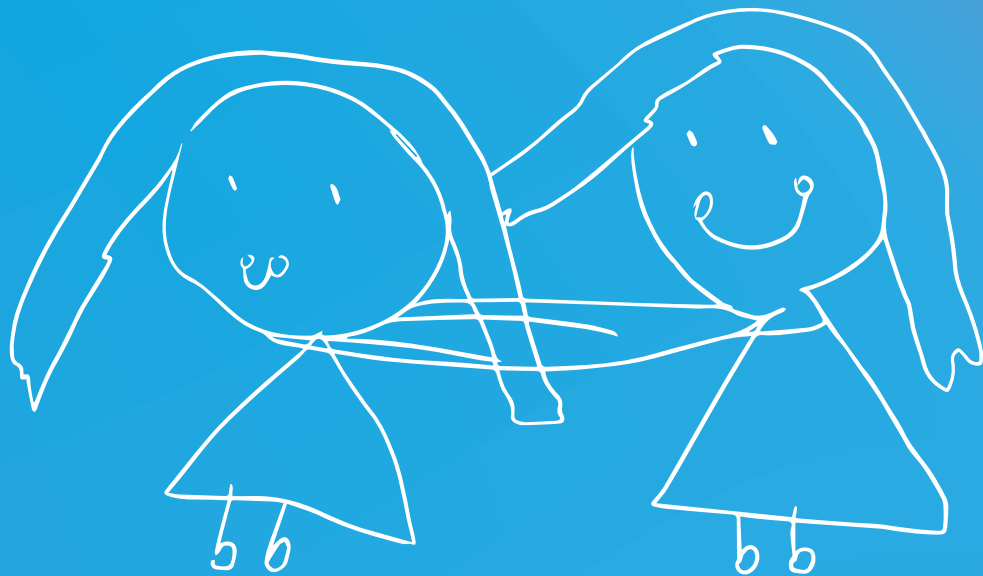
⁴¹ Έχει τεκμηριωθεί στη βιβλιογραφία ότι τα επίπεδα παχυσαρκίας έφθασαν το 21% των αγοριών και το 19% των κοριτσιών ηλικίας 6-9 ετών, με επιπλέον το 22% των αγοριών και το 24% των κοριτσιών να είναι υπέρβαρα.

6.2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Η ποιότητα της παρεχόμενης διαδικτυακής εκπαίδευσης δεν είναι ισάξια με εκείνη της εκπαίδευσης που παρέχεται εντός του φυσικού χώρου του σχολείου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το σχολικό σύστημα να μην επιτύχει τους στόχους της εκπαίδευσης όπως αυτοί περιγράφονται στη Σύμβαση.
- Παρά την εστίασή της στην απόκτηση γνώσης, η διαδικτυακή εκπαίδευση απέτυχε ουσιαστικά να το προσφέρει και αυτό για όλα τα παιδιά, και ιδιαίτερα για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών όπως παιδιά με αναπηρία, μαθητές/ήτριες με μαθησιακές δυσκολίες, παιδιά που δεν είναι μητρικοί ομιλητές της ελληνικής γλώσσας, μαθητές/ήτριες με χαμηλή ακαδημαϊκή επίδοση, παιδιά χωρίς γονική υποστήριξη και μικρότερα σε ηλικία παιδιά.
- Η μη χρήση καμερών είχε πολλαπλές επιπτώσεις στη μάθηση των παιδιών και στην παροχή υποστήριξης από το σχολικό σύστημα. Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των δεδομένων δεν σταθμίστηκε με άλλα δικαιώματα του παιδιού, αποτέλεσμα της έλλειψης συνεκτίμησης όλων των παραγόντων για τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.
- Πραγματοποιήθηκε μια αρχική αναγνώριση των αναγκών για συμμετοχή στη διαδικτυακή εκπαίδευση μέσω ερωτηματολογίου που απέστειλε η αρμόδια Αρχή. Οι πραγματικές απαιτήσεις της διαδικτυακής εκπαίδευσης, ωστόσο, δεν καλύφθηκαν από αυτό το ερωτηματολόγιο, αφήνοντας ένα μεγάλο αριθμό παιδιών χωρίς τον απαραίτητο εξοπλισμό για να παρακολουθήσουν επαρκώς τα μαθήματα (π.χ. μαθητές/ήτριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανέφεραν ότι συμμετείχαν στα διαδικτυακά μαθήματα και εργασίες μέσω τηλεφώνου).
- Συνήθης πρακτική για τα δημοτικά σχολεία ήταν η χρήση φύλλων εργασίας που αναμενόταν να εκτυπώσουν οι οικογένειες, γεγονός που προκάλεσε μεγάλες δυσκολίες σε πολλές ομάδες παιδιών.
- Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες δεν εντοπίστηκαν για δύο συνεχόμενα χρόνια, επειδή η διαδικτυακή εκπαίδευση περιπλέκει αυτή τη διαδικασία, με τελικό αποτέλεσμα τα παιδιά να μένουν χωρίς επαρκή υποστήριξη.

«Δεν μπορούμε να έχουμε άποψη για τίποτα. Όλοι μας θεωρούν χαζούς και ανώριμους».

- Η διαδικτυακή εκπαίδευση δεν αντισταθμίζει ούτε τη βιωματική μάθηση και την ομαδική εργασία, ούτε την ανάπτυξη και εφαρμογή πρακτικών δεξιοτήτων που διδάσκονται σε επαγγελματικές και αθλητικές σχολές.
- Τόσο κατά τη διαδικτυακή εκπαίδευση όσο και μετά την επαναλειτουργία των σχολείων με φυσική παρουσία δόθηκε έμφαση αποκλειστικά στην απόκτηση γνώσεων, υποβαθμίζοντας τη σημασία και την παροχή μαθημάτων όπως μαθήματα μουσικής, μαθήματα αγωγής υγείας, φυσική αγωγή κ.λπ.
- Οι αποφάσεις της τελευταίας στιγμής επηρέασαν το περιεχόμενο και τη μορφή των εξετάσεων, προκαλώντας επιπλέον άγχος τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς, όσο και στους/στις μαθητές/ήτριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Στα νηπιαγωγεία, η χρήση μάσκας από τους παιδαγωγούς επηρεάζει την ανάπτυξη των γλωσσικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών.
- Οι αποφάσεις για το κλείσιμο των σχολείων λαμβάνονταν απροσδόκητα και με ειδοποίηση μόνο μιας ημέρας, χωρίς να προηγείται μια μικρή περίοδος προετοιμασίας, προκαλώντας επιπλέον άγχος τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στα παιδιά.

6.3. ΕΠΑΡΚΕΣ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

- Τα μέτρα του lockdown οδήγησαν σε μείωση του εισοδήματος για συγκεκριμένο αριθμό οικογενειών. Αμέσως δημιουργήθηκαν και ανακοινώθηκαν μηχανισμοί και προγράμματα στήριξης αυτών των οικογενειών.
- Ορισμένες ομάδες, όπως άτομα που εργάζονταν ως εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης πριν από την πανδημία, άτομα που εργάζονταν ως οικιακοί βοηθοί, σε ΜΚΟ ή απασχολούνταν σε συνδικάτα, πολιτικά κόμματα ή φιλανθρωπικά ιδρύματα, αποκλείστηκαν από ορισμένα προγράμματα στήριξης.
- Παρατηρήθηκαν καθυστερήσεις σε δημόσιους μηχανισμούς πρόνοιας ή εντοπισμού οικογενειών που είχαν ανάγκη κατά τη διάρκεια της κρίσης.
- Η ποιότητα και η ποσότητα της κατανάλωσης τροφίμων επηρεάστηκε είτε αρνητικά στα νοικοκυριά με μειωμένο εισόδημα, είτε θετικά για τα νοικοκυριά που επέλεγαν να μαγειρεύουν τα περισσότερα γεύματά τους.
- Το κλείσιμο των σχολείων σήμαινε απώλεια πρόσβασης στα σχολικά γεύματα, στα οποία βασίζονταν ορισμένες οικογένειες. Αναπτύχθηκαν στρατηγικές από τα σχολεία για την παροχή της διατροφής στα παιδιά μετά το πρώτο lockdown.
- Οι οικογένειες που δεν είχαν αντιμετωπίσει οικονομικές δυσκολίες πριν από την έναρξη της πανδημίας ήταν πιο δύσκολο να εντοπιστούν και ήταν πιο δύσκολο για αυτές να αυτενεργίσουν ώστε να ενημερωθεί το σύστημα και να αναφέρουν τις ανάγκες τους.
- Η οικονομική δυσπραγία στην οικογένεια ήταν παράγοντας άγχους για τα παιδιά και διάταξε τις οικογενειακές σχέσεις.
- Η χρήση масκών για την εκτέλεση καθημερινών ρουτινών αποτέλεσε μια αναγκαιότητα που πολλές οικογένειες δεν μπορούσαν να αντέξουν οικονομικά.

6.4. ΠΑΙΧΝΙΔΙ, ΑΝΑΠΑΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΨΥΧΗ

- Οι παιδικές χαρές και τα πάρκα παρέμειναν κλειστά για μεγάλο χρονικό διάστημα, ακόμη και μετά την έναρξη λειτουργίας των περισσότερων υπηρεσιών.
- Το παιχνίδι απαγορεύτηκε σε μεγάλο αριθμό δημοτικών σχολείων κατά τη διάρκεια του διαλείμματος για λόγους κοινωνικής αποστασιοποίησης. Τα παιδιά περιορίστηκαν και «ακινητοποιήθηκαν».
- Η μορφή του παιχνιδιού άλλαξε τόσο σε νηπιαγωγεία, προδημοτικές όσο και δημοτικά σχολεία και έγινε μια ατομική πράξη.
- Η μη χρήση του παιχνιδιού είτε εγγενώς από τα παιδιά είτε μέσω της διδασκαλίας στέρησε από τα μικρότερα παιδιά την ανάπτυξη δεξιοτήτων μέσω του παιχνιδιού.
- Κατά τη διάρκεια των μέτρων περιορισμού, τόσο τα μικρότερα όσο και τα μεγαλύτερα παιδιά στράφηκαν σε ηλεκτρονικές συσκευές κατά τον ελεύθερο χρόνο τους, μια μορφή αναψυχής που «κατέκτησε» τη ζωή τους, ακόμη και μετά το τέλος του lockdown.
- Τα απογευματινά αθλήματα, οι τέχνες και οι πολιτιστικές δραστηριότητες, μέρος της ανάπτυξης των παιδιών, περιορίστηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Δεν προβλέφθηκαν εξαιρέσεις για παιδιά αθλητές, παιδιά που είχαν επιλέξει αυτές τις δραστηριότητες ως μελλοντική τους καριέρα, σε περιπτώσεις που αυτές οι δραστηριότητες χρησιμοποιήθηκαν θεραπευτικά ή ως εργαλείο ενδυνάμωσης για την ανάπτυξη της ανθεκτικότητας των παιδιών σε περιπτώσεις τραύματος.
- Οι περιορισμοί συχνά συνεπάγονταν διακρίσεις λόγω ηλικίας, καθώς οι εξωσχολικές δραστηριότητες των ενηλίκων επιτρέπονταν σε ορισμένες περιπτώσεις, αλλά όχι εκείνες των παιδιών.

6.5. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΒΛΑΒΗ Ή/ΚΑΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Οι αναφορές κακοποίησης (ενδοοικογενειακή βία και σεξουαλική κακοποίηση) αυξήθηκαν.

- Η διακοπή της εκπαίδευσης στον φυσικό χώρο του σχολείου επηρέασε τον εντοπισμό και την αναφορά της κακοποίησης από τα ίδια τα παιδιά, καθώς το σχολείο έχει αναφερθεί ότι αποτελεί ένα από τα κύρια μέσα υποβολής καταγγελιών προς την αρμόδια Αρχή. Το σχολείο λειτουργεί και ως δίκτυο υποστήριξης, και το κλείσιμό του αύξησε τα συναισθήματα απόγνωσης στα παιδιά-θύματα.
- Υπήρξαν καθυστερήσεις σε όλα τα στάδια της έρευνας για καταγγελίες για βία σε παιδιά, συμπεριλαμβανομένης της εκδίκασης των υποθέσεων.
- Οι οικογενειακές σχέσεις και η ανατροφή των παιδιών επιδεινώθηκαν για πολλά παιδιά λόγω του εκτεταμένου χρόνου που περνούσαν κλεισμένα μαζί με τις οικογένειές τους χωρίς εναλλακτικές λύσεις και του συσσωρευμένου άγχους που προκλήθηκε από την αστάθεια της καθημερινής ζωής που προέκυψε από την πανδημία.
- Υπήρξε αύξηση του διαδικτυακού εκφοβισμού και της διαδικτυακής βίας, με τα παιδιά να μην είναι ικανά να αναγνωρίσουν τα φαινόμενα αυτά αναγνωρίσουν ως τέτοια.
- Σχεδόν όλες οι οικογένειες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που το δίκτυο υποστήριξής τους παραδοσιακά περιλάμβανε μέλη της ευρύτερης, είχαν ελάχιστες ή καθόλου επιλογές για τη φροντίδα των παιδιών τους κατά τις ώρες εργασίας. Ως αποτέλεσμα, ακόμη και μικρά σε ηλικία παιδιά έμειναν χωρίς επίβλεψη και εκτέθηκαν σε κακοποίηση.
- Ήλώθηκε, επίσης, το δίκτυο υποστήριξης που παρείχαν άλλα παιδιά, ιδιαίτερα οι φίλοι για τους εφηβους.

- Οι συνθήκες που επικρατούσαν στην απομόνωση των παιδιών σε ένα από τα δύο κέντρα υποδοχής αιτούντων άσυλο έχει εκθέσει τα παιδιά σε σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση λόγω της συνύπαρξής τους με ενήλικες στον ίδιο φυσικό χώρο και της έλλειψης γονικής επίβλεψης. Αυτό ίσχυε για τα παιδιά που βρέθηκαν θετικά και έπρεπε να απομωθούν ή ήταν νεοαφιχθέντα στο κέντρο.
- Η αξιολόγηση του ευάλωτου των παιδιών σε περιπτώσεις νεοαφιχθέντων σε συγκεκριμένο κέντρο υποδοχής δεν διενεργήθηκε κατά τη διάρκεια των lockdown, αφήνοντας τα παιδιά χωρίς καμία στήριξη για τυχόν βλάβη ή/και κακοποίηση που είχαν βιώσει προηγουμένως.
- Τα παιδιά χωρίς χαρτιά κλειδύθηκαν στα σπίτια τους χωρίς πρόσβαση σε υπηρεσίες ή δίκτυα υποστήριξης, με τις ανάγκες τους να μην διασφαλίζονται.

6.6. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ ΥΠΟ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

- Οι οικογενειακές σχέσεις και ο ποιοτικός χρόνος της οικογένειας βελτιώθηκαν για ορισμένα παιδιά.
- Οι εργαζόμενοι γονείς δεν είχαν εναλλακτικά μέσα για τη φροντίδα των παιδιών τους, καθώς το παραδοσιακό σύστημα που παρείχαν τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας δεν ήταν διαθέσιμο λόγω των περιορισμών. Αυτή την ανεπάρκεια βίωσαν ιδιαίτερα οι μονογονεϊκές οικογένειες. Αυτή η απουσία εναλλακτικού συστήματος φροντίδας για τα παιδιά στην Κύπρο είχε ήδη σημειωθεί πολύ πριν από την έναρξη της πανδημίας.
- Υπήρξαν καθυστερήσεις σε οικογενειακές δικαστικές αγωγές, με άμεσο αντίκτυπο στην οικογενειακή ζωή.
- Η επίδραση των περιορισμών στους διαζευγμένους γονείς αναγνωρίστηκε έγκαιρα και λήφθηκαν αντισταθμιστικά μέτρα για να επιτραπεί το δικαίωμα του παιδιού να διατηρεί επαφή και με τους δύο γονείς.
- Η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση των γονέων με τα παιδιά τους στη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας Νεογνών και στη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας Παιδών διαταράχθηκε σοβαρά. Στην πρώτη περίπτωση δεν επιτρέπονταν καθόλου οι επισκέψεις, ενώ στη δεύτερη επιτρεπόταν μόνο ένας γονέας, με το παιδί να παραμένει κλεισμένο σε δωμάτιο.
- Δεν επιτρεπόταν στους γονείς να συνοδεύουν τα παιδιά τους στο χειρουργείο ή να βρίσκονται στις αίθουσες ανάνηψης λόγω των περιορισμών, με άμεσο αντίκτυπο στην ψυχική υγεία των παιδιών τους και, κατά συνέπεια, στη σωματική τους υγεία.
- Παιδιά υπό φροντίδα δεν είχαν επαφή με τους βιολογικούς τους γονείς κατά τη διάρκεια των lockdown, και, σε ορισμένες περιπτώσεις, διακόπηκε ακόμη και η τηλεφωνική επικοινωνία με τους βιολογικούς γονείς για τα παιδιά που βρίσκονταν σε αυτοπεριορισμό.

6.7. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

- Οι περιορισμοί μετακίνησης εφαρμόστηκαν οριζόντια για όλα τα άτομα χωρίς εξαιρέσεις με βάση το μέγεθος και τη σύνθεση της οικογενειακής μονάδας, δημιουργώντας ιδιαίτερες δυσκολίες σε οικογένειες με περισσότερα παιδιά, οικογένειες με μικρότερα σε ηλικία παιδιά και οικογένειες παιδιών με αναπηρία.
- Οι περιορισμοί μετακίνησης που επιβλήθηκαν αρχικά για όλα τα άτομα χωρίς εξαιρέσεις, σύντομα τροποποιήθηκαν για να προβλεφθούν εξαιρέσεις μετακίνησης για συγκεκριμένες ομάδες παιδιών, όπως τα παιδιά με αναπηρία.
- Οι περιορισμοί και οι συγκεκριμένες πτυχές της πανδημίας ευνόησαν την αυταρχική γονεϊκή συμπεριφορά, η οποία ασκήθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό.
- Οι περιορισμοί παρείχαν δικαιολογία για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων που μετέτρεψαν τα κέντρα υποδοχής παιδιών αιτούντων άσυλο σε κέντρα κράτησης, με αυστηρή απαγόρευση εισόδου ή εξόδου οποιουδήποτε ατόμου, ανεξάρτητα από τους κανόνες που ίσχυαν για τον γενικό πληθυσμό.
- Απαγορεύτηκαν οι επισκέψεις σε δομές παιδικής φροντίδας, συμπεριλαμβανομένων των επισκέψεων από βιολογικούς γονείς, με άμεση επίδραση στο δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή.

7.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Οι συστάσεις έχουν ομαδοποιηθεί με βάση την αρμόδια Αρχή στην οποία απευθύνονται. Παρόλο που ένα ευρύτερο φάσμα συστάσεων έχει εκπονηθεί από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιτρόπων για το Παιδί (Παράρτημα 1), οι συστάσεις που ακολουθούν είναι πιο συγκεκριμένες και έχουν προκύψει από τα δεδομένα που παραχωρήθηκαν από παιδιά και επαγγελματίες. Στόχος δεν είναι ένας εξαντλητικός κατάλογος συστάσεων αλλά η ενσωμάτωση των συστάσεων που έγιναν απευθείας από τα παιδιά και τους/τις επαγγελματίες που συμμετείχαν στην εν λόγω Έκθεση, καθώς και των συστάσεων του Γραφείου της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού, με βάση την ανάλυση των δεδομένων.

Συμβουλευτική Ομάδα του Προέδρου της Δημοκρατίας

- Κάθε όργανο λήψης αποφάσεων όπου γίνεται συμβουλευτική από ειδικούς σε θέματα ιατρικής μορφής ή άλλα, πρέπει να περιλαμβάνονται επαγγελματίες που σχετίζονται με την ανάπτυξη των παιδιών (ειδικοί σε θέματα παιδιών), ώστε οι αποφάσεις να λαμβάνουν υπόψη και τις ανάγκες και την ανάπτυξη των παιδιών σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Οι εκπρόσωποι των παιδιών (διάφορες ομάδες παιδιών π.χ. Ομάδα Εφήβων Συμβούλων της Επιτροπής, Κυπριακή Παιδοβουλή, Παγκύπρια Συντονιστική Επιτροπή Μαθητών) μπορούν, επίσης, να είναι μέρος αυτής της ομάδας.
- Πρέπει να εφαρμόζεται Αξιολόγηση Αντικτύπου μικρής κλίμακας πριν ληφθεί οποιαδήποτε απόφαση σχετικά με τα μέτρα περιορισμού της εξάπλωσης της πανδημίας.
- Η πληροφόρηση πρέπει να παρέχεται και σε μορφή κατάλληλη για την ηλικία τους και φιλική προς τα παιδιά.

Υπουργός Υγείας

- Συμπερίληψη Ειδικών Συμβούλων σε θέματα παιδιών στις ομάδες εργασίας που μετατρέπουν τα μέτρα που προβλέπονται από τα διατάγματα σε πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές που πρέπει να ακολουθούνται από τις Υπηρεσίες του Υπουργείου.
- Παροχή έγκαιρων πληροφοριών σχετικά με χειρουργικές επεμβάσεις ή άλλες ιατρικές θεραπείες που ακυρώθηκαν ή αναβλήθηκαν, συμπεριλαμβανομένου του αντίκτυπου μιας τέτοιας καθυστέρησης στην υγεία των παιδιών.
- Να δοθεί έμφαση στην ψυχική υγεία των παιδιών έτσι ώστε οι πολιτικές αποφάσεις, οι ενέργειες, η κατανομή του προϋπολογισμού και η νομοθεσία να λαμβάνουν υπόψη αυτή τη σημαντική πτυχή της συνολικής υγείας των παιδιών.
- Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, αύξηση του προσωπικού που είναι υπεύθυνο για τη φροντίδα της ψυχικής υγείας των παιδιών, συμπεριλαμβανομένου του αριθμού των κλινικών και σχολικών ψυχολόγων σε εξειδικευμένες παιδικές μονάδες. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο αριθμός των παιδιών που θα χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν αυτές τις υπηρεσίες θα αυξηθεί δραματικά στο άμεσο μέλλον ως αποτέλεσμα της πανδημίας, ενώ η μείωση του εισοδήματος των οικογενειών θα αυξήσει τη ζήτηση για δημόσιες υπηρεσίες. Θα πρέπει να παρέχονται εξαιρέσεις για τη δια ζώσης χρήση αυτών των υπηρεσιών από τα παιδιά ακόμη και σε περιόδους καραντίνας, καθώς το σπίτι μπορεί να μην είναι ασφαλής χώρος για κάποια παιδιά για να συζητούν θέματα που αφορούν την ψυχική τους υγεία.
- Διεξαγωγή μιας σειράς από ενημερωτικές εκστρατείες μέσω παραδοσιακών (τηλεόραση, ραδιόφωνο και εφημερίδες) και μη παραδοσιακών μέσων (μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ψηφιακό περιβάλλον), για αντιμετώπιση θεμάτων όπως:
 - Οι φόβοι των παιδιών, συμπεριλαμβανομένης πληροφόρησης για τον ιό COVID-19 και του τρόπου μετάδοσής του. Οι εκστρατείες πρέπει να είναι κατάλληλες για διάφορες

ηλικιακές ομάδες και θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στην ενημέρωση των μικρότερων σε ηλικία παιδιών.

- Το στίγμα που αφορά στη χρήση υπηρεσιών που σχετίζονται με την ψυχική υγεία των παιδιών (δηλαδή των ψυχολόγων).
- Το κενό που δημιουργούν οι περιορισμοί και πώς να απασχολούνται δημιουργικά στην καθημερινότητά τους τα παιδιά, τόσο τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά όσο και οι έφηβοι/ες, ώστε να αποφευχθεί η στρόφη προς άλλες μορφές επιβλαβούς ψυχαγωγίας, όπως η κατάχρηση ουσιών.

Οι ενημερωτικές εκστρατείες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ανησυχίες και ιδιαιτερότητες και άλλων πολιτισμών/κουλτούρων.

- Ανάληψη πολιτικής δράσης για την παροχή θεραπευτικής υποστήριξης σε παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας και σεξουαλικής κακοποίησης, χωρίς τη συγκατάθεση των γονέων.
- Κατάργηση τυχόν εμποδίων που καθυστερούν την παροχή υποστήριξης σε θύματα βίας, τόσο σε περιόδους κρίσης όσο και σε περιόδους μη κρίσης.
- Καθιέρωση μηχανισμών που αντιμετωπίζουν την ψυχική υγεία του γενικού πληθυσμού και επενδύουν στην ανθεκτικότητα.
- Παροχή ενός πλαισίου για δημοσιογράφους και ειδησεογραφικούς παραγωγούς σχετικά με τον τρόπο μετάδοσης ειδήσεων και ενημέρωσης σχετικά με τον ιό.
- Εάν πρέπει να επιβληθούν αυστηρά μέτρα περιορισμού, όπως lockdown για χάρη της δημόσιας υγείας, αυτά δεν πρέπει να εφαρμόζονται την επόμενη μέρα, αλλά να προηγείται μια περίοδος προετοιμασίας μαζί με αιτιολόγηση της ανάγκης του μέτρου, της αναμενόμενης διάρκειας και της έκβασής του. Οι πληροφορίες που παρέχονται δεν πρέπει να είναι παραπλανητικές, ενώ ένα άτομο που δεν έχει πολιτική εξουσία και τυγχάνει σεβασμού από τον γενικό πληθυσμό μπορεί να αξιοποιηθεί επικοινωνιακά ώστε να μειώσει τα συναισθήματα θυμού, αγανάκτησης και άγχους που μπορεί να προκύψουν.
- Σχεδιασμός προληπτικών προγραμμάτων για την ψυχική υγεία των παιδιών.
- Πρέπει να τηρούνται ιατρικά αρχεία και τα δεδομένα για τα παιδιά: Αριθμός παιδιών που νοσούν, σοβαρότητα, πηγή μόλυνσης κ.λπ. Τα μέτρα περιορισμού θα πρέπει να προσαρμόζονται στη βάση της πληροφόρησης που θα απορρέει από τα εν λόγω αρχεία.
- Οι μηχανισμοί που έχουν δημιουργηθεί για την παροχή πληροφοριών στον γενικό πληθυσμό κατά τη διάρκεια μιας κρίσης (δηλαδή γραμμές βοήθειας ή/και φυλλάδια), πρέπει να παρέχουν την εν λόγω πληροφόρηση και σε άλλες γλώσσες.
- Για τους αιτούντες άσυλο σε κέντρα υποδοχής, η ιατρική πληροφόρηση πρέπει να παρέχεται και με άλλα μέσα, π.χ. μέσα από αφίσες που μπορούν να τοποθετηθούν στα κέντρα υποδοχής σε διάφορες γλώσσες που χρησιμοποιούν οι διαμένοντες εκεί.
- Οι αποφάσεις που λαμβάνονται για την παροχή πρόσβασης σε ορισμένες ιατρικές διαδικασίες (τεστ PCR, εμβολιασμοί, κ.λπ.) για τον γενικό πληθυσμό πρέπει να συνεπάγονται και την πρόσβαση σε άτομα που δεν είναι εγγεγραμμένα στο σύστημα υγείας, όπως αιτούντες άσυλο ή άτομα με προσφυγικό βιογραφικό.
- Διευθέτηση για παρουσία του πατέρα κατά τη διάρκεια του τοκετού.
- Μείωση του αριθμού των νεογνών στις μονάδες εντατικής θεραπείας προκειμένου να διευκολυνθεί η παρουσία των γονέων εντός της μονάδας. Πρέπει να θεσπιστούν συγκεκριμένες διατάξεις ώστε οι γονείς να μπορούν να παραμείνουν σε επαφή με το νεογέννητό τους. Μέθοδοι όπως αυτή του «kangaroo» πρέπει να τυγχάνουν χρήσης ακόμη και σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.
- Ρύθμιση της χρήσης αιθουσών παιχνιδιών εντός νοσοκομειακών μονάδων από παιδιά που νοσηλεύονται σύμφωνα με τα μέτρα που αφορούν την κοινωνική αποστασιοποίηση. Εάν κάτι τέτοιο θεωρείται υψηλού κινδύνου, θα πρέπει να παρέχονται εναλλακτικά μέσα ψυχαγωγίας και σωματικής κίνησης για τα παιδιά κατά τη νοσηλεία τους σε περιόδους έκτακτης ανάγκης.

- Αποφυγή της υιοθέτησης πρακτικών που περιλαμβάνουν την παροχή ιατρικής περίθαλψης από γονείς αντί από ιατρικό προσωπικό ως μέσου μείωσης των ποσοστών μόλυνσης.
- Θέσπιση ενός πλαισίου για την ενημέρωση των γονέων σχετικά με την κατάσταση της υγείας του βρέφους τους.

Υπουργός Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας

- Συμπερίληψη Ειδικών σε θέματα παιδιών στις ομάδες εργασίας που μετατρέπουν τα μέτρα που προβλέπονται από τα διατάγματα σε πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές που πρέπει να ακολουθούνται από τις Υπηρεσίες του Υπουργείου.
- Ανάλυση σειράς ενεργειών⁴² ώστε να διασφαλίζεται ότι τα σχολεία παραμένουν ανοικτά και ότι η λήψη απόφασης σχετικά με το κλείσιμό τους θα αποτελεί έσχατη λύση. Εάν το κλείσιμο αναπόφευκτο, τα σχολεία θα πρέπει να κλείσουν για το ελάχιστο δυνατό διάστημα.
- Με τη λήψη απόφασης για κλείσιμο των σχολείων, θα πρέπει να δίνεται χρόνος στους εκπαιδευτικούς να προετοιμάσουν τα παιδιά τόσο συναισθηματικά (γιατί χρειάζεται ο περιορισμός, τι θα συμβεί, για πόσο καιρό κ.λπ.) όσο και υλικά. Αυτό είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση για μείωση του άγχους που προκαλείται στα παιδιά λόγω απροσδόκητων γεγονότων.
- Οι οδηγίες και οι κατευθυντήριες γραμμές που αποστέλλονται σε σχολεία και οι οποίες αποκλίνουν από τη συνήθη σχολική λειτουργία πρέπει να αιτιολογούνται ώστε να γίνονται καλύτερα κατανοητές και να υιοθετούνται από τη σχολική κοινότητα.
- Τα μέτρα της μάσκας και της απόδειξης εμβολιασμού δεν πρέπει να εφαρμόζονται οριζόντια, αλλά πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές συνθήκες ορισμένων παιδιών.
- Ανάλυση πολιτικών αποφάσεων⁴³ οι οποίες να υπογραμμίζουν τη σημασία της ψυχικής υγείας και την ανάγκη τα σχολεία να επικεντρώνονται σε αυτήν σε περιόδους έκτακτης ανάγκης, προκειμένου να υποστηρίξουν τους εκπαιδευτικούς να αναπτύξουν δραστηριότητες προς τον σκοπό αυτό και να μην εστιάζονται αποκλειστικά στη μετάδοση γνώσεων.
- Δημιουργία προληπτικών προγραμμάτων που αυξάνουν την ανθεκτικότητα των παιδιών και αντιμετωπίζουν επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία. Η εμπειρία και το υλικό της Υπηρεσίας Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας μπορούν να βοηθήσουν προς αυτόν τον σκοπό.
- Παροχή περαιτέρω εκπαίδευσης προς τους/τις εκπαιδευτικούς σχετικά με τρόπους υποστήριξης της ψυχικής υγείας των παιδιών.
- Αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών ψυχολόγων και της καθημερινής παρουσίας τους στα σχολεία, τόσο κατά τις περιόδους έκτακτης ανάγκης όσο και κατά τις περιόδους που ακολουθούν και κατά τις οποίες υπάρχει ανάκαμψη.
- Λήψη πολιτικών αποφάσεων που θα επιτρέψουν την πρόσβαση του γενικού πληθυσμού σε συμβουλευτικές υπηρεσίες από ψυχολόγους εντός του σχολικού περιβάλλοντος, χωρίς τη συγκατάθεση των γονέων.
- Δεδομένων των περιορισμών της διαδικτυακής εκπαίδευσης, αυτή θα πρέπει να χρησιμοποιείται για ελάχιστο χρονικό διάστημα και μόνο όταν έχουν εξαντληθεί όλες οι άλλες εναλλακτικές λύσεις.
- Παροχή κατάρτισης στους εκπαιδευτικούς σχετικά με τον τρόπο αποτελεσματικής χρήσης του ψηφιακού περιβάλλοντος για τη διδασκαλία, συμπεριλαμβανομένης της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και, στον μέγιστο δυνατό βαθμό, της βιωματικής μάθησης.
- Επανεξέταση της χρήσης καμερών κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη ότι το δικαίωμα του παιδιού στην ιδιωτική ζωή και προστασία των δεδομένων του πρέπει εξεταστεί εντός του ευρύτερου πλαισίου των δικαιωμάτων του παιδιού,

⁴² Όπως η εκ περιτροπής φοίτηση, η εφαρμογή μέτρων ασφαλείας, η μείωση του αριθμού των μαθητών/τριών στην τάξη κ.ά.

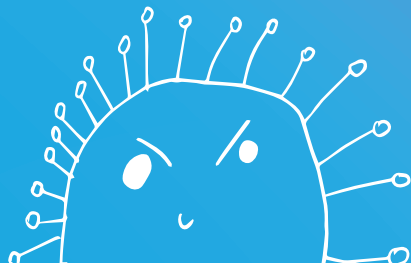
⁴³ Ένα τέτοιο παράδειγμα έχει αναλάβει πρόσφατα το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας για τη διεξαγωγή έρευνας σχετικά με τις ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας στους/στις μαθητές/ήτριες, σύμφωνα με εγκύκλιο ημερ. 10/08/2021 (Αρ. Αρχειού: 7.11.09/21).

με βάση το βέλτιστο συμφέρον του.

- Καταγραφή των απαιτήσεων/αναγκών που δημιουργεί η διαδικτυακή εκπαίδευση, όπως καταδεικνύει η εφαρμογή της τα τελευταία δύο χρόνια, και εντοπισμός και υποστήριξη των παιδιών ώστε να μπορούν να συμμετέχουν ουσιαστικά (η χρήση τηλεφώνου, για παράδειγμα, δεν θεωρείται κατάλληλο μέσο για τη συμμετοχή στη διαδικτυακή εκπαίδευση).
- Πρέπει να παραχωρείται ευελιξία στα σχολεία ώστε να εφαρμόζουν το δικό τους διαδικτυακό ωρολόγιο πρόγραμμα προσαρμοσμένο στις ειδικές ανάγκες κάθε σχολείου σε περιόδους έκτακτης ανάγκης.
- Πρόβλεψη διατάξεων για την πρακτική εφαρμογή των δεξιοτήτων που διδάσκονται σε επαγγελματικές και αθλητικές σχολές κατά τη διάρκεια που πραγματοποιείται διαδικτυακή εκπαίδευση (για παράδειγμα εκ περιτροπής δια ζώσης παρακολούθηση).
- Εάν η χρήση φύλλων εργασίας θεωρείται απαραίτητο μέρος της διαδικτυακής διδασκαλίας, τα σχολεία πρέπει να προβλέπουν για τη διανομή και τη συμπλήρωσή τους από τα παιδιά.
- Χρήση στρατηγικών που θα βοηθήσουν τα παιδιά που η ελληνική δεν είναι η μητρική τους γλώσσα να κατανοήσουν και να συμμετάσχουν στη διαδικτυακή διδασκαλία.
- Παροχή ενισχυτικής μάθησης σε περιόδους ύφεσης σε παιδιά με προσφυγικό υπόβαθρο και σε άτομα που κινδυνεύουν από αναλφαριθμητισμό⁴⁴ ή με χαμηλή ακαδημαϊκή επίδοση. Προς αυτόν τον σκοπό μπορούν να αξιοποιηθούν και οι μηχανισμοί υποστήριξης που χρησιμοποιούνται κατά τις καλοκαιρινές ή απογευματινές ώρες.
- Σε περιόδους όπου πραγματοποιείται διαδικτυακή εκπαίδευση, δημιουργία ενός πλαισίου προσωπικής τηλεφωνικής επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτικών και μικρότερων σε ηλικία παιδιών, προκειμένου να εντοπίζονται πιθανές καταστάσεις στις οποίες τα παιδιά υπόκεινται σε βλάβη ή/και κακοποίηση εν τη απουσία εναλλακτικών τρόπων αναφοράς.
- Υλοποίηση εκστρατειών για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών σχετικά με τον διαδικτυακό εκφοβισμό.
- Δημιουργία ερωτηματολογίου σε συνεργασία με άλλους φορείς που να αξιολογεί τις βασικές ανάγκες επιβίωσης των οικογενειών, και χρήση του για τη συλλογή πληροφοριών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε περιόδους έκτακτης ανάγκης, διά μέσου των σχολικών

⁴⁴ Σχετικές δράσεις έχουν ήδη αναληφθεί από το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, σύμφωνα με εγκύκλιο της 10/08/2021 (Αρ. Αρχειού: 7.11.09/21).

μονάδων. Μετάφραση του ερωτηματολογίου σε διάφορες γλώσσες.

- Διερεύνηση τρόπων αναγνώρισης των μαθησιακών δυσκολιών των παιδιών ακόμη και σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, προκειμένου να παρέχεται η απαραίτητη υποστήριξη.
- Εφαρμογή στρατηγικών για την παροχή των θεραπειών που παρέχονται εντός του σχολικού περιβάλλοντος σε παιδιά με αναπηρία σε περιπτώσεις μη λειτουργίας των σχολείων με φυσική παρουσία.
- Συμμετοχή των παιδιών ως προϋπόθεση σε διεπιστημονικές ομάδες που διεξάγονται σε οποιαδήποτε μορφή (διά ζώσης ή διαδικτυακά) για τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.
- Λήψη πολιτικών αποφάσεων και δράσεων που υπογραμμίζουν τη σημασία όλων των σχολικών μαθημάτων, τόσο κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης όσο και μετά την επαναλειτουργία των σχολείων με φυσική παρουσία, αποφεύγοντας την έμφαση μόνο σε γνωστικά αντικείμενα, όπως τα ελληνικά και τα μαθηματικά και την υποβάθμιση άλλων. Για τον σκοπό αυτό, με την επανέναρξη των σχολείων μετά από μια περίοδο κλεισίματος, θα πρέπει να λαμβάνονται αποφάσεις για μείωση της ύλης και την παροχή σαφών οδηγιών στα σχολεία για την ανάγκη, στη θέση της ύλης που χάθηκε να γίνονται μαθήματα που επιτρέπουν στα παιδιά να παίζουν, να αλληλεπιδρούν και να αντιμετωπίζουν πιθανές επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία, όπως η αγωγή υγείας, η μουσική και η φυσική αγωγή.
- Τόσο το περιεχόμενο όσο και η μορφή των εξετάσεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πρέπει να καθορίζονται αρκετά νωρίς και να παρέχεται η εν λόγω πληροφόρηση σε εκπαιδευτικούς και μαθητές/ήτριες. Το Υπουργείο δύναται να οργανώνει συζητήσεις με ομάδες εκπαιδευτικών στα εξεταζόμενα μαθήματα προκειμένου να καθορίζονται οι απαραίτητες πτυχές του προγράμματος σπουδών σε περιόδους κρίσης.
- Καθοδήγηση των σχολείων στην παροχή πληροφοριών σχετικά με την πανδημία με τρόπο κατάλληλο για την ηλικία των παιδιών και παρότρυνση των σχολείων για οργάνωση συζητήσεων με τα παιδιά σχετικά με την πορεία της.
- Εξερεύνηση τρόπων για την υποστήριξη της απόκτησης γλωσσικών δεξιοτήτων για παιδιά βρεφικής και νηπιακής ηλικίας που η ανάπτυξή τους υστερεί λόγω της χρήσης μάσκας από τους/τις εκπαιδευτικούς.
- Εμπλουτισμός των προγραμμάτων σπουδών με τα δικαιώματα του παιδιού, έτσι ώστε τα παιδιά να έχουν τη δυνατότητα να αναγνωρίζουν αυτές τις παραβιάσεις σε περιόδους κρίσης.
- Παροχή κατευθυντήριων γραμμών για την εφαρμογή δραστηριοτήτων για την ενδυνάμωση και την υποστήριξη της ψυχικής υγείας των παιδιών, μεταξύ άλλων και κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης.
- Ενθάρρυνση της συμμετοχής των παιδιών και των μαθητικών συμβουλίων στην οικοδόμηση μιας κοινότητας εντός των σχολικών μονάδων σε περιόδους έκτακτης ανάγκης.
- Παροχή σαφών κατευθυντήριων γραμμών στα σχολεία σχετικά με τη σημασία της υιοθέτησης εναλλακτικών τρόπων για την πραγματοποίηση εκδρομών, επισκέψεων στα σχολεία, εορτασμών και παιχνιδιού. Ο περιορισμός ή η απαγόρευση αυτών θα πρέπει να αποφεύγεται σε όλες τις περιπτώσεις.
- Ακόμη και κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής εκπαίδευσης, να δημιουργηθούν γραμμές επικοινωνίας με τα σχολεία ή μια εφαρμογή που να παρέχει τακτικά και σε συνεχή βάση πληροφορίες για τις προκλήσεις που οι σχολικές μονάδες αντιμετωπίζουν, τις πρακτικές που εφαρμόζονται και τις ανάγκες που έχουν εντοπιστεί.
- Να δοθεί προτεραιότητα στη μείωση του αριθμού των παιδιών στις τάξεις γενικά.

- Δημιουργία προγραμμάτων για την υποστήριξη των κοινοτήτων στον σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων ή/και παρεμβάσεων που προωθούν τη φυσική άσκηση για τα παιδιά.
- Παροχή εκπαίδευσης στους εκπαιδευτικούς για διδασκαλία φυσικής αγωγής με δραστηριότητες χωρίς επαφή.
- Ανάληψη πολιτικής δράσης για να καταδειχθεί η προτεραιότητα που δίνεται στη διευκόλυνση της φυσικής άσκησης των παιδιών εντός του χώρου του σχολείου με ασφαλή τρόπο.
- Παροχή προγραμμάτων υποστήριξης για οικογένειες (ιδανικά με χρηματοδότηση) για συμμετοχή σε υπαίθριες δραστηριότητες μετά από lockdown.
- Σε περιπτώσεις lockdown, λήψη συγκεκριμένων μέτρων που επιτρέπουν τη φυσική άσκηση των παιδιών.
- Τα ειδικά μέτρα για απρόσκοπτη προπόνηση των ενηλίκων αθλητών πρέπει να εφαρμόζονται και για παιδιά αθλητές.

Υπουργός Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

- Ανάληψη σειράς ενεργειών για να διασφαλιστεί ότι οι επισκέψεις σε δομές παιδικής προστασίας δεν θα απαγορεύονται για κανένα λόγο, διασφαλίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο το δικαίωμα στην οικογένεια. Η απαγόρευση των επισκέψεων θα πρέπει να αποτελεί μέτρο έσχατης λύσης αποκλειστικά. Εάν δεν μπορεί να αποφευχθεί, θα πρέπει να εφαρμοστεί για το ελάχιστο δυνατό χρονικό διάστημα και θα πρέπει να διατεθούν εναλλακτικά μέσα επικοινωνίας με τους βιολογικούς γονείς στα επηρεαζόμενα παιδιά.
- Η επικοινωνία των παιδιών που βρίσκονται υπό φροντίδα με τους βιολογικούς γονείς τους πρέπει να διευκολύνεται και να υποστηρίζεται με εναλλακτικά μέσα, εάν οι περιορισμοί που λαμβάνονται για την πρόληψη της εξάπλωσης του ιού έχουν αντίκτυπο σε αυτήν (κατά τον ίδιο τρόπο που οι αποφάσεις που σχετίζονται με την επικοινωνία μεταξύ διαζευγμένων γονέων και τα παιδιά βελτιώθηκαν και θα πρέπει να συνεχίζουν να βελτιώνονται εντός του πεδίου εφαρμογής των περιορισμών).
- Για μικρότερα σε ηλικία παιδιά σε δομές παιδικής προστασίας που είναι θετικά στον ιό, υιοθέτηση μεθόδων αυτοπεριορισμού που δεν περιορίζουν το παιδί σε ένα δωμάτιο για παρατεταμένο χρονικό διάστημα, χωρίς μέσα επικοινωνίας με τους βιολογικούς γονείς, παιχνίδι, αναψυχή ή/και επικοινωνία με άλλα μέλη.
- Υποστήριξη δημόσιων υπηρεσιών που έχουν την ευθύνη παροχής βοήθειας σε όσους έχουν ανάγκη σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και κατά τις περιόδους ανάκαμψης με το απαραίτητο προσωπικό, εξοπλισμό και λογισμικό. Καθιέρωση αυτών των υπηρεσιών ως βασικών και απαραίτητων κατά τη διάρκεια κρίσεων και διατήρηση της λειτουργίας τους ώστε να είναι προσβάσιμες και διαθέσιμες ανά πάσα στιγμή, συμπεριλαμβανομένων των επισκέψεων στο σπίτι όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.
- Δημιουργία αρχείου με οικογένειες που κινδυνεύουν από φτώχεια σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και δημιουργία μηχανισμού επικοινωνίας μαζί τους, ειδικά με οικογένειες που καθίστανται πιο ευάλωτες από τους περιορισμούς και χωρίς σύστημα υποστήριξης.
- Σε περιόδους έκτακτης ανάγκης, δημιουργία ενός πλαισίου για τους κοινωνικούς λειτουργούς ώστε να πραγματοποιούν προληπτικές και απροσδόκητες επισκέψεις στο σπίτι σε οικογένειες με ενδείξεις βίας για να διασφαλίζεται η ασφάλεια και ευημερία των παιδιών.
- Καθιέρωση συνεχής παρακολούθησης οικογενειών με προηγούμενες αναφορές για περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, χωρίς εκτεταμένο σύστημα υποστήριξης, ώστε να διευκολυνθεί η αναφορά σε περιόδους κρίσης.
- Δημιουργία εγκαταστάσεων παιδικής μέριμνας και φροντίδας που να λειτουργούν όχι μόνο σε περιόδους έκτακτης ανάγκης, ώστε να επιτρέπεται στους γονείς να εργάζονται.
- Διευκόλυνση συζητήσεων μεταξύ των παιδιών, των γονέων και των ειδικών με διάφορα μέσα σχετικά με το πώς να περνούν ποιοτικό χρόνο μαζί κατά τη διάρκεια του lockdown ή σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.
- Επένδυση στην έγκαιρη παρέμβαση και εκπαίδευση σε περιόδους μη έκτακτης ανάγκης.

Υπουργός Εσωτερικών

- Αποφυγή της μετατροπής των κέντρων υποδοχής με παιδιά αιτούντα άσυλο σε κέντρα κράτησης. Τα μέτρα περιορισμού που εφαρμόζονται στον γενικό πληθυσμό θα πρέπει να ισχύουν εξίσου και για αυτές τις ομάδες.
- Επανεξέταση των συνθηκών κοινωνικής απομόνωσης των παιδιών αιτούντων άσυλο που έχουν βρεθεί θετικά στον ιό εντός των κέντρων υποδοχής. Ανάπτυξη ενός σχεδίου με το οποίο η απομόνωσή τους δεν θα υπερβαίνει τον αριθμό των ημερών που ορίζουν τα πρωτόκολλα, χωρίς να διακόπτεται η πρόσβαση στα μέλη της οικογένειας, η πρόσβαση σε υπηρεσίες και σε αξιοπρεπείς συνθήκες που τα προστατεύουν από βλάβες ή/και κακοποίηση και τους επιτρέπουν να δρουν ως παιδιά.
- Όσον αφορά την κράτηση παιδιών μεταναστών, οποιαδήποτε απόφαση μεταναστευτικής πολιτικής (σύλληψη, κράτηση για απέλαση) που επηρεάζει τα παιδιά θα πρέπει, μέσω μιας θεσμοθετημένης διαδικασίας, να λαμβάνει υπόψη κατά κύριο λόγο το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.
- Η κράτηση – είτε των γονέων είτε των ίδιων των παιδιών – θα πρέπει να εφαρμόζεται ως έσχατη λύση αφού έχουν εξαντληθεί όλες οι εναλλακτικές λύσεις.
- Σχεδιασμός μεταναστευτικής πολιτικής σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας και με σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δημιουργία ενός ολοκληρωμένου ρυθμιστικού πλαισίου ειδικά για οικογένειες μεταναστών χωρίς έγγραφα με μακρά και εδραιωμένη διαμονή σε περιοχές στις οποίες ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο η Κυβέρνηση, το οποίο θα παρέχει τη δυνατότητα για νόμιμο και μόνιμο καθεστώς και θα περιλαμβάνει μια ρητή, θεσμοθετημένη διαδικασία στη βάση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.
- Διασφάλιση ότι όλοι οι υπήκοοι τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων και των οικογενειών με παιδιά, έχουν πρόσβαση στη διαδικασία αίτησης διεθνούς προστασίας, χρησιμοποιώντας εναλλακτικά μέσα υποβολής σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης όπως η πανδημία COVID-19.
- Σε περιόδους έκτακτης ανάγκης πρέπει να δίνεται προτεραιότητα και όχι να παραγκωνίζεται η αναγνώριση, καταγραφή και προσδιορισμός των αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων και να διατηρείται η στενή συνεργασία με λειτουργούς κοινωνικής πρόνοιας προκειμένου να υπάρχει άμεση δράση σε θέματα προστασίας και φροντίδας.
- Παροχή στέγασης στα παιδιά που αιτούνται άσυλο που διασφαλίζει αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και ταυτόχρονα επιτρέπει την εφαρμογή προληπτικών και προστατευτικών μέτρων για τον έλεγχο της εξάπλωσης του ιού.
- Συμπερίληψη σε οποιοδήποτε σχέδιο ελέγχου των μεταναστευτικών ροών, δράσεων για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε περιόδους έκτακτης ανάγκης, πέρα από τις υποχρεώσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας έναντι των κυρωμένων διεθνών πράξεων και τις ήδη δημοσιευμένες Συστάσεις της Επιτροπής Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού (βλέπε Θέσεις/Εκθέσεις⁴⁵).

Δικαστική Εξουσία

- Διεξαγωγή ακροάσεων για παιδιά θύματα βίας το συντομότερο δυνατό, ακόμη και σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.
- Αποφυγή της οποιαδήποτε καθυστέρησης εκδίκασης των οικογενειακών υποθέσεων λόγω περιορισμών. Για να αποφευχθούν καθυστερήσεις σε περιπτώσεις όπου έχουν θεσπιστεί όλα τα μέτρα ασφαλείας για το παιδί, πιθανόν να ληφθούν υπόψη οι εικονικές ακροάσεις, εάν και εφόσον έχουν εξαντληθεί άλλα ένδικα μέσα.

Βουλή των Αντιπροσώπων

- Σε περιόδους μη έκτακτης ανάγκης, επανεξέταση των υφιστάμενων νόμων που δεν έχουν εναρμονιστεί με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

⁴⁵ http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/DMLpapers_cat5a_gr/DMLpapers_cat5a_gr?OpenDocument

- Υιοθέτηση ισχυρής νομικής προστασίας των παιδιών από κακοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της δράσης σε περιόδους έκτακτης ανάγκης.

Γενικές Συστάσεις

- Ανάπτυξη μιας συνολικής εθνικής στρατηγικής για τα δικαιώματα του παιδιού στο πλαίσιο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, με μετρήσιμους και εφικτούς στόχους και με τη συμμετοχή των παιδιών. Για να είναι αποτελεσματική και λειτούργική, πρέπει να πληρούνται μεταξύ άλλων οι ακόλουθες προϋποθέσεις:
 - Δημιουργία κεντρικής βάσης δεδομένων για παιδιά που κατοικούν στην Κύπρο. Η έλλειψη μιας τέτοιας βάσης δεδομένων οδηγεί σε αποσπασματικό χειρισμό παιδιών από τις αρμόδιες Αρχές σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης και σε έλλειψη παρεμβάσεων και πρωτοβουλιών που διαφορετικά θα μπορούσαν να στοχεύσουν και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις ανάγκες των παιδιών γενικά και συγκεκριμένων ομάδων παιδιών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.
 - Άμεση προτεραιότητα της Κυβέρνησης θα πρέπει να είναι η δημιουργία ενός δημοσιονομικού χώρου για τη συζήτηση των προβλημάτων των παιδιών και των πολιτικών για την αντιμετώπισή τους. Στο πλαίσιο αυτό, μέρος του κρατικού προϋπολογισμού θα πρέπει να διατεθεί ειδικά για την υλοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και άλλων δικαιωμάτων του παιδιού. Η έλλειψη διάθεσης μέρους του κρατικού προϋπολογισμού ειδικά για τις ανάγκες των παιδιών στην Κύπρο αποτελεί ένδειξη ότι δεν έχει δοθεί προτεραιότητα στη διασφάλιση των δικαιωμάτων του παιδιού⁴⁶. Ελλείψει τέτοιου μηχανισμού, οι ανάγκες των παιδιών καλύπτονται από κονδύλια που απευθύνονται στον γενικό πληθυσμό, με κίνδυνο να μην καλύπτονται οι ανάγκες των παιδιών σε περιόδους κρίσης.
- Θέσπιση μηχανισμών για να λαμβάνονται υπόψη οι φωνές και οι ανησυχίες των παιδιών κατά τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ακόμη και σε περιόδους έκτακτης ανάγκης. Είναι πολύ σημαντικό να εμπλέκονται τα παιδιά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ακόμη και σε περιόδους έκτακτης ανάγκης.
- Παροχή άμεσης, έγκυρης και ουσιαστικής ενημέρωσης στα παιδιά σχετικά με τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε περιόδους έκτακτης ανάγκης (ανατροφοδότηση και λογοδοσία για τα μέτρα που επιβάλλονται στα παιδιά).
- Λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για να διασφαλιστεί ότι οι παιδικές χαρές και τα πάρκα παραμένουν ανοικτά και ότι οποιοδήποτε κλείσιμο αυτών είναι η έσχατη λύση. Σε σχετική Δήλωση⁴⁷, οι παιδίατροι πρωτοβάθμιας περίθαλψης ζητούν την επαναλειτουργία παιδικών χαρών και πάρκων σε αστικές περιοχές με βάση «προκαταρκτικά στοιχεία ότι τα παιδιά και οι νέοι έχουν χαμηλότερη ευαισθησία στον SARS-CoV-2 και μικρότερη πιθανότητα να είναι μολυσμένα επαφή, ενώ διαδραματίζουν μικρότερο ρόλο στη μετάδοση του SARS-CoV-2 σε επίπεδο πληθυσμού».
- Δημιουργία ενός πλαισίου ανταπόκρισης που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες υπηρεσίες πρέπει να συνεργάζονται για να ανταποκρίνονται σε αναφορές βίας, συμπεριλαμβανομένης της αντίδρασης σε περιόδους κρίσης. Το πλαίσιο πρέπει να προβλέπει την άμεση διερεύνηση καταγγελιών για βία και την παροχή υποστήριξης στα θύματα ακόμη και σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης.
- Παροχή πρόσθετης χρηματοδότησης για γραμμές βοήθειας, συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρονικής παροχής συμβουλών και βοήθειας σε άλλες γλώσσες, και επέκταση της χωρητικότητας των δομών προστασίας (καταφυγίων) κατά τη διάρκεια της κρίσης και της περιόδου ανάκαμψης, καθώς αναμένεται ότι η υποβολή αναφορών θα αυξηθεί μετά την κρίση.

⁴⁶ Η παρατήρηση αυτή επισημάνθηκε και υποβλήθηκε στην Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε δύο περιπτώσεις.

⁴⁷ European Confederation of Primary Care Paediatricians. *Respect Children's Rights in the Covid-19 Pandemic!* Ανακτήθηκε στις 16 Αυγούστου 2021 από https://www.ecpcp.eu/fileadmin/pdf_doc_ppt/Corona_articles/ECPCP-Respect_children_s_rights_in_Covid19.pdf

- Διεξαγωγή εκστρατειών για τη μηδενική ανοχή στη βία κατά τη διάρκεια της κρίσης και τη σημασία της αναφοράς οποιασδήποτε μορφής βίας. Γνωστοποίηση προς το ευρύ κοινό πληροφοριών σχετικά με υπηρεσίες (hotlines, καταφύγια, συμβουλευτική) με ποικίλα μέσα (μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιατρικά κέντρα, σχολικές εγκαταστάσεις κ.λπ.). Να λαμβάνεται υπόψη ότι τα παιδιά θύματα ενδοοικογενειακής βίας έχουν λιγότερη έκθεση και πρόσβαση σε ψηφιακά μέσα και, επομένως, ενδέχεται να μην ενημερώνονται για τις υφιστάμενες υπηρεσίες που παρέχονται.
- Παροχή εναλλακτικών μέσων στα θύματα για αποκάλυψης⁴⁸ της βίας.
- Ενθάρρυνση της Ειδικής Επιτροπής που συγκλήθηκε για να υποστηρίξει την ψυχική υγεία του γενικού πληθυσμού για να διαμορφώσει και να εφαρμόσει δράσεις που θα αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της πανδημίας στην ψυχική υγεία των παιδιών.
- Όταν εφαρμόζονται περιορισμοί στις μετακινήσεις, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το μέγεθος της οικογενειακής μονάδας μαζί με τις πιθανές ανάγκες της (π.χ. ανάγκες βρεφών ή μικρότερων σε ηλικία παιδιών).
- Σε περίπτωση εφαρμογής περιορισμών στις μετακινήσεις και μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης, πρέπει να παρέχονται εναλλακτικά μέσα στο κοινό, συμπεριλαμβανομένου των παιδιών, για να εκφράσει τις ανησυχίες του προκειμένου να αποφεύγονται οι διαδηλώσεις (σύστημα ανατροφοδότησης και λογοδοσίας εκ μέρους του κράτους για τις ανησυχίες που εγείρονται).
- Αξιολόγηση της επίδρασης των περιορισμών στα δικαιώματα του παιδιού. Αυτό απαιτεί εκπαίδευση επαγγελματιών σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις διαδικασίες εφαρμογής της Αξιολόγησης Αντικτύπου.
- Υποστήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ δήμων/τοπικών συμβουλίων και ιδιωτικών παραγόντων ή ΜΚΟ για την παροχή ή τη μεταρρύθμιση υπαίθριων χώρων για φυσική άσκηση χωρίς επαφή των παιδιών κατά τη διάρκεια των περιορισμών στις μετακινήσεις, ακολουθώντας τα πρωτόκολλα κοινωνικής αποστασιοποίησης.
- Εμπλουτισμός και παρακολούθηση της εθνικής πολιτικής «Αθλητισμός για Όλους» και ενίσχυση της εφαρμογής της (που υλοποιείται από τον Κυπριακό Οργανισμό Αθλητισμού), τόσο ως διαδικασία αποκατάστασης, όσο και για αντιστάθμιση της μείωσης της φυσικής άσκησης στη ζωή των παιδιών.
- Ανάπτυξη ενός προγράμματος υποστήριξης για οικογένειες που έχουν ανάγκη για παροχή βασικού εξοπλισμού ή/και ειδών που χρειάζονται σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως η δωρεάν παροχή μασκών προσώπου.

⁴⁸ Διάφορα καταστήματα, όπως φαρμακεία και παντοπωλεία σε χώρα του εξωτερικού, εισήγαγαν τη χρήση κωδικών λέξεων για να μπορούν θύματα βίας να ενημερώσουν το προσωπικό για την ανάγκη τους για άμεση βοήθεια (Davies & Batha, 2020).

«Τα μέτρα έχουν σκοτώσει το χαμόγελο και την ελευθερία των παιδιών».

8.

ΕΠΙΚΕΙΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

Ο γενικός στόχος της παρούσας Έκθεσης Αξιολόγησης Αντικτύπου είναι να καταγράψει την επίδραση στα δικαιώματα του παιδιού των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την παρεμπόδιση ή τον περιορισμό της εξάπλωσης του SARS-CoV-2 στην Κύπρο, ώστε να εντοπιστούν οι απαραίτητες προσαρμογές και να αναπτυχθούν συστάσεις για μελλοντική δράση, αλλά και να ενισχυθεί η διαδικασία αποκατάστασης. Για τον σκοπό αυτό, τα αποτελέσματα της Έκθεσης θα είναι ευρέως διαθέσιμα και προσβάσιμα προκειμένου να υπάρξει ευαισθητοποίηση για την επίδραση των περιορισμών στα δικαιώματα του παιδιού. Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα θα κοινοποιηθούν και θα διαχυθούν: (α) σε ευρωπαϊκούς φορείς μέσω συνεργασίας με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιτρόπων για το Παιδί και τη UNICEF, (β) σε όλες τις αρμόδιες Αρχές της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας για την ενημέρωση και δράση τους, (γ) σε διάφορες δημόσιες υπηρεσίες, επαγγελματίες και ΜΚΟ που λειτουργούν στην Κύπρο, (δ) στην ακαδημαϊκή κοινότητα της Κύπρου για ερευνητικούς σκοπούς, (ε) στο ευρύτερο κοινό στην Κύπρο με διάφορα μέσα, συμπεριλαμβανομένων των μέσων ενημέρωσης, και μέσω της ιστοσελίδας και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης του Γραφείου της Επιτροπής και (στ) στον γενικό πληθυσμό των παιδιών, για τον οποίο θα διατίθεται μια φιλική προς τα παιδιά έκδοση της παρούσας Έκθεσης.

Το Γραφείο της Επιτροπής θα συνεχίσει να παρακολουθεί την ανταπόκριση της Πολιτείας στην υγειονομική κρίση προκειμένου να συμβάλει στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στα δικαιώματα του παιδιού. Η Επίτροπος θα θεωρήσει το κράτος υπεύθυνο, σε ό,τι αφορά μελλοντικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, για τυχόν αρνητικές επιπτώσεις στα δικαιώματα του παιδιού που καταγράφονται σε αυτήν την Έκθεση, και αναμένει από το κράτος να εφαρμόσει τις συστάσεις που περιλαμβάνονται εδώ. Η Επίτροπος προγραμματίζει, επίσης, να εκπονήσει νέα έκθεση για τα δικαιώματα του παιδιού, έναν χρόνο μετά τη δημοσίευση της παρούσας Έκθεσης, στην οποία θα εξετάζονται τυχόν αλλαγές που έχουν επιτευχθεί ως αποτέλεσμα της Έκθεσης Αξιολόγησης Αντικτύπου.

**Σαρώστε τους κωδικούς QR
για να διαβάσετε τα ακόλουθα έγγραφα:**

Έλεγχος Διαταγμάτων

Καταγγελίες που ελήφθησαν

Αποτελέσματα της Έρευνας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Αποτελέσματα Παιδιών Δημοτικής Εκπαίδευσης

Αποτελέσματα Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας

